

YAZILI İLETİŞİMDE GÖRSELLERİN DİLİ: EMOJİLER

Burçin KARABOLAT

Aralık 2022

DENİZLİ

YAZILI İLETİŞİMDE GÖRSELLERİN DİLİ: EMOJİLER

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları
Yüksek Lisans Programı**

Burçin KARABOLAT

Danışman: Doç. Dr. Ertan KUŞÇU

Aralık 2022

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Burçin Karabolat

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında yazılı iletişimde görsel öğelerin ne kadar fazla yer tuttuğuna dikkat çekilerek bu öğelerin hangi işlevlere sahip olabileceği ile dilbilimsel ve kültürel karşılıkları incelenmiştir. Günümüzde yazılı iletişim büyük oranda dijital ortamlarda gerçekleştiği için emojiler de bu öğelerin başında gelmektedir. Yazının tarihi ele alındığında piktogram veya ideogramlarla başlayan süreç günümüz alfabeleriyle sonuçlanmıştır. Ancak günümüzde teknolojinin yeni imkânlar sunmasıyla alfabetik yazı sistemleri emojiler ve diğer görsellerle desteklenmektedir. Bu durumu geçmişteki resimli yazılara dönüş eğilimi olarak yorumlamak mümkündür. Diğer taraftan emojiler, görsel ve estetik değer ile duyguları yansıtmaya derecesi açısından yazıya göre daha avantajlı bir konumdadır. Zira yazıyla açıklanması mümkün olmayan bir duygudurumu, kullanıcının yazıya tek bir emoji eklemesiyle daha açık ve anlaşılır bir hale gelebilir. Böylece alfabetik yazı sistemleri melezleşerek bazen logografik bazen seslemsel yazı sistemlerine yaklaşmaktadır. Bu noktada emojiğin araçsal veya göndergesel işleve sahip olması belirleyici olmaktadır. Araçsal işlevde tümce kendi öğeleriyle ifade edildiği zaman emoji anlamı tamamlayıcı, vurgulayıcı işleve sahipken göndergesel işlevde tümcenin öğeleri ya da onun parçaları yerine emoji kullanılmaktadır. Bu durumda anlamın çözümlenmesi okuyucunun inisiyatifinde kalmaktadır. Nitekim farklı kültürlerin emoji kullanım alışkanlıklarına ilişkin birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte her bir emoji kullanıcısının emojilere farklı anlamlar yükleyebileceği ve bağlamın anlam oluşum sürecinde fazlasıyla etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle emojiler söz konusu olduğunda bireysel, kültürel, sosyal hatta ekonomik ve siyasi etkenler belirleyici olabilmektedir. Bu çalışmada emojiler ağırlıklı olarak dilbilimsel ve kültürel açıdan ele alınmıştır. Gelecek çalışmalara ilham olması dileğiyle.

Tez çalışmam süresince çalışmalarına destek olan, süreci kolaylaştıran, anlayış ve yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Ertan Kuşçu'ya, yüksek lisans derslerinde yeni bakış açıları kazanmamı sağlayan hocalarıma ve dönem arkadaşlarıma, PAÜ Kurumsal İletişim Ofisi'ndeki mesai arkadaşlarıma, tezin yazılması için ortam hazırlayan Ayşe Tuncer ve Mohammed Algoni'ye, uzaktayken dahi desteklerini her zaman hissettiğim sevgili aileme çok teşekkür ederim. Tam zamanlı olarak çalışırken bir taraftan

lisansüstü eğitimine devam etmeye çalışan herkese kolaylıklar dileyerek bu tezi onlara ithaf ediyorum.

Burçin KARABOLAT

Denizli, 2022

ÖZET

YAZILI İLETİŞİMDE GÖRSELLERİN DİLİ: EMOJİLER

KARABOLAT, Burçin

Yüksek Lisans Tezi

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ertan KUŞÇU

Aralık 2022, VIII + 93 sayfa

Bu çalışmanın amacı yazılı iletişimde görsellerin özellikle emojiilerin Türkçe bağlamında dilbilimsel ve kültürel açıdan hangi işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaçla yazı dilinin evreleri gün ışığına çıkarılarak emojiinin ortaya çıkış ve gelişim aşamaları betimlenmiştir. Ayrıca dijital çağda iletişimin dönüşümü açıklanarak emojiilerin diğer disiplinlerle ilişkisi ele alınmıştır. Kültür endüstrisi bağlamında emojiiler konusunda karar verici güç ilişkileri irdelenmiştir. Sosyal medyadan elde edilen emoji içerikli ifadeler, Christina Siever'in 'İkonografik Yazışmalarda Emojiilerin İşlevleri' başlıklı tablosuna göre sınıflandırılarak içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Bu sınıflandırmaya göre emojiilerin araçsal ve göndergesel olmak üzere iki temel işleve sahip olduğu görülmüştür. Araçsal işlevde mevcut tümcenin anlamını pekiştirme ya da değiştirmeye (mecaz) yönelik bir işlev söz konusuyken göndergesel işlevde ses, harf, hece ya da kelime hatta tümce düzeyinde yerine kullanım vardır. Türkçe deyim ve atasözlerinin tamamen emojiilerle ifade edildiği örnekler göndergesel işlevi bir üst boyuta taşımıştır. Emojiilerin sesletim açısından etkili olabildiği tek kullanım şekli alograflardır. Yazı sistemleri açısından ise emojiiler artık dijital yazışmaların ayrılmaz bir parçası haline gelerek alfabetik yazı sistemlerini melez bir hale getirmiştir. Alfabetik ve piktografik özellikler gösteren sosyal medya yazı dili, tarih öncesi döneme dayanan piktografik yazı sistemlerine bir dönüş eğilimi göstermektedir. Ayrıca emojiiler bütün bir kelimeyi temsil ettiğinde logografik, bir heceyi temsil ettiğinde ise seslemsel yazı sistemleriyle benzer işlerlik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: emoji, göstergebilim, görsel dil, yazı sistemleri, yazı dilbilimi

ABSTRACT

THE LANGUAGE OF THE VISUAL ELEMENTS IN WRITTEN COMMUNICATION: EMOJI

KARABOLAT Burçin

Master Thesis

Department of Linguistics and Cultural Studies

Master's Program

Advisor of Thesis: Assoc. Prof. Dr. Ertan Kuşçu

December 2022, VIII + 93 pages

The aim of this study is to reveal the linguistic and cultural functions of the visual elements, especially emoji, in written communication in the Turkish context. For this purpose, the phases of written language are brought to light and the emergence and development stages of emojis are described. In addition, the transformation of communication in the digital age is explained and the relationship of emojis with other disciplines is discussed. In the context of the culture industry, decision-making power relations on emojis were analyzed. Emoji-containing expressions obtained from social media were classified according to Christina Siever's table titled 'Functions of emoji in iconographic communications' and analyzed by content analysis method. According to this classification, it was concluded that emojis have two basic functions: modal and referential. In the modal function, there is an intention to reinforce or change the meaning of the existing sentence (metaphor), while in the referential function, there is a substitution at the level of sound, letter, syllable, word or even sentence. Examples where Turkish idioms and proverbs are expressed entirely with emojis have taken the referential function to the upper level. The only use of emojis that can be effective in terms of pronunciation is allographs. In terms of writing systems, emojis have become an integral part of digital correspondence, making alphabetic writing systems hybridized. The social media written language, which shows alphabetic and pictographic features, shows a tendency to return to pictographic writing systems dating back to prehistoric times. In addition, emojis function similarly to logographic writing systems when they represent a whole word and to syllabic writing systems when they represent a syllable.

Keywords: semiotics, visual language, writing systems, grapholinguistics

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
GÖRSELLER DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZININ TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Yazı	5
1.1.1. Kavramyazı (İdeogram).....	6
1.1.2. Resimyazı (Piktogram)	6
1.1.3. Çivi yazısı	7
1.1.4. Seslemsel yazı (Hece yazı)	8
1.1.5. Logogram.....	8
1.2. Emotikon	9
1.3. Kaomoji	9
1.4. Emoji	10
1.5. Yazı Sistemleri ve Tarihi Gelişimi	11
1.6. Hiyerogliften Alfabeye	15
1.7. Rebus İlkesi	21
1.8. Görsel İletişimin Baş Aktörleri: Emojiler	26

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL ÇAĞDA İLETİŞİMİN DÖNÜŞÜMÜ VE EMOJİLER

2.1. Emoji ve Bilgisayar Dilbilimi	34
2.2. Emoji ve Medya Dilbilimi.....	37

2.3. Emojinin Sosyokültürel ve Siyasi Boyutları	39
2.4. Emoji ve Göstergebilim.....	46
2.5. Emoji ve Kültür Endüstrisi.....	51
2.6. Emoji ve Eğitim.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. Araçsal İşlev	59
3.1.1. Önermenin Uzantısı	60
3.1.2. Önermenin parçalarının tekrarı (Semantik fazlalık /Çağırışım)	62
3.2. Göndergesel İşlev	64
3.2.1. Bir emoji harf yerine kullanılır (Alograf)	64
3.2.2. Sözcüklerin bazı kısımları yerine emoji kullanılır.....	65
3.2.3. Bir sözcüğün tamamı yerine emoji kullanılır	66
3.2.4. Bir sözcüğün tamamı yerine çeşitli emoji'ler kullanılır (çerçeve).....	68
3.3. Emoji'ler ve Çeşitlilik /Kapsayıcılık	75
3.4. Apple'ın Önerdiği, Engelli Kişileri ve Araçlarını Temsil Eden Emoji'ler	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

KAYNAKÇA.....	85
ÖZGEÇMİŞ	93

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1. Türkiye’de İnternet Kullanımı Verileri.....	2
Görsel 2. Kısa ve Uzun Ünlüler Arasındaki Farkı Göstermek Üzere Yazılmış Bir Çivi Yazısı Örneği.....	7
Görsel 3. Emotikonların ve emojiilerin terminolojik olarak sınırlandırılması	11
Görsel 4. Ekonomik çivi yazısı tableti (Courtesy Texas Memorial Museum, The University of Texas at Austin)	13
Görsel 5. Sümer Yazısının Dönüşümü.....	14
Görsel 6. Hiyeroglif Örnekleri.....	15
Görsel 7. Mısır Hiyeroglif Yazısında Yalnızca Sessiz İşaretler	17
Görsel 8. Rebus Buluşma Kartları, ‘May I See You Home My Dear?’, 1860-1970	22
Görsel 9. 1620 yılına ait Alman rebus yazısı	22
Görsel 10. Türkçe Resfebe Örnekleri.....	23
Görsel 11. Rebus “Can You See Well.....	23
Görsel 12. 1998-1999 yılları arasında Shigetaka Kurita tarafından tasarlanan ilk emojiiler.....	27
Görsel 13. En Sık Kullanılan Emojiiler	27
Görsel 14. Slovakya’da Bulunan İlk Emoji Örneği	29
Görsel 15. Emojiiler ve Yan Anlamları	32
Görsel 16. Apple’ın ırksal olarak çeşitli emojiilerinden bir seçki	38
Görsel 17. Siyasi Figürlerin Emoji Kullanımı	39
Görsel 18. Amy Butcher’ın “Emoji Feminizmi” Makalesi Üzerine Tasarlanan Profesyonel Kadın Meslekleri Emojiileri	41
Görsel 19. Hamile Erkek Emojisi	50
Görsel 20. Avustralya’nın Güneydoğu Kıyılarındaki En Popüler Emojiilerin Görselleştirilmiş Hali.....	54
Görsel 21. Ülkelere Göre En Sık Kullanılan Emojiilerin Dağılımı	54
Görsel 22. Dile Göre En Sık Kullanılan Emojiilerin Dağılımı.....	55
Görsel 23. Emojiilerle Türkçe Bulmaca Oyunu	57
Görsel 24. Fransızca Dersinde Kullanılan Görsel Materyaller	58
Görsel 25. İkonografik Yazışmalarda Emojiilerin İşlevleri.....	59

Görsel 26. Harf Yerine Görsel Unsurların Kullanıldığı Kuaför Tabelaları	65
Görsel 27. Harf Yerine Görsel Unsurların Kullanıldığı İşletme Tabelaları.....	66
Görsel 28. Emojilerle İstanbul’un Semtleri	69
Görsel 29. Emojilerle Deyimler	71
Görsel 30. Emojilerle Atasözleri.....	72
Görsel 31. Film ve Kitap Adları.....	73
Görsel 32. IOS 2022 Güncelleme ile Eklenenler	75
Görsel 33. Emojilerde Irksal Çeşitlilik	76
Görsel 34. Apple'ın Önerdiği, Engelli Kişileri ve Araçlarını Temsil Eden Emojiler	77

GİRİŞ

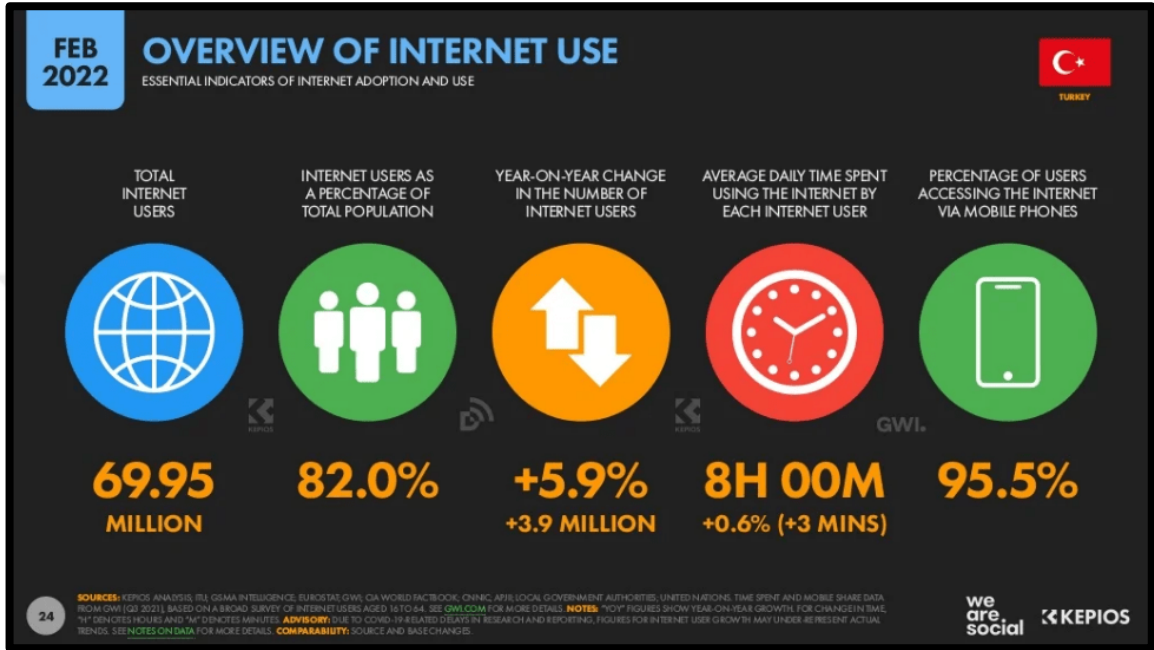
İnsanların yaşamı anlamlı kılma ve iletişim kurma ihtiyacı, çevresinden edindiği ses, görüntü, hareket gibi öğeler aracılığıyla karşılanır. Bu bağlamda tarihte en eski görseller olarak kabul gören mağara ve kaya resimleri, insanların dünyayı algılama ve iletişim biçimlerini herhangi bir şekilde kayda geçirme eğilimi gösterdiğini ortaya koyan en önemli belgelerdir. Yazı sistemlerinin ortaya çıkışıyla daha sağlam bir zemine oturtulan bu ihtiyaç, alfabelerle daha soyut bir hale gelse de insanların hislerini veya düşüncelerini görsel olarak ifade etme çabası halen devam etmektedir. Günümüzde dijitalleşme ile gelişen iletişim yöntemlerinde, görsellerin ve emojilerin kullanımı, bireylerin iletişim gereksinimini karşılamakta ve yazışma sırasında sözcüklerin ya da tümceler yerini bu öğeler almaktadır. Özellikle resmi olmayan bağlamlarda samimiyeti artıran emojilerin dijital ortamlarda dil içerisine eklemlenerek yazılı iletişimi melezleştirdiği görülmektedir. Alan yazın taramasında iletişim süreçlerinde görme yetisinin önemi, yapılan beyin taraması çalışmalarında da kendini göstermiştir. Söz gelimi internet iletişimde temel duyguları belirtmek için kullanılan emojilerin, beynimizde “yüz ifadelerini ve sözsüz iletişimi” algılamakta kullandığımız “*inferior frontal gyrus*” bölgesini çalıştırdığı gözlemlenmiştir (Canan, 2020: 131-132). Ayrıca çocuklar ilk kelimelerini telaffuz etmeye başladıkları zaman aynı zamanda kâğıt üstünde karalamaya ve rastgele şekiller çizmeye de başlarlar; bunu yapabilmeleri için herhangi bir eğitime ihtiyaçları yoktur. Bazılarına göre bu eylem, bilinçsizce dil gelişimine rehberlik eden uzak geçmişten kalan bir evrimsel kalıntı olabilir (Vygotsky, 1962’den akt. Danesi, 2017:6).

Yazının icadından günümüze kadar geçen süreçte her millet ve kültür, farklı işaret dizgelerini benimseyerek yazının dönüşüm serüvenine dâhil olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle ülkemizde ve dünyada dijitalleşme hız kazanmış, yazı biçimleri de bu süreçlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu çerçevede iletişimin giderek boyut değiştirdiği ve yazının gittikçe dijitalleştiği bir dönemde farklı yazı biçimlerinin kullanımı da daha çok yaygınlaşmaya başlamıştır.

Günümüzde yazılı iletişim büyük oranda internette sosyal medya üzerinden gerçekleşmektedir. We Are Social verilerine göre Ocak 2022’de Türkiye’de kişilerin internet kullanımı günlük 8 saattir ve 69,95 milyon internet kullanıcısı vardır. Bilgisayarda geçirilen süre; 3 saat 31 dakikadır. Sosyal medyada geçirilen süre ise 2 saat 59 dakikadır.

Türkiye’de internete erişim oranı 2022’nin başında toplam nüfusun yüzde 82,0’si seviyesindeydi. 2021-2022 arasında Türkiye’deki internet kullanıcıları 3,9 milyon (yüzde +5,9) artış göstermiştir.¹

Görsel 1: Türkiye’de İnternet Kullanımı Verileri

Bu artış göz önünde bulundurulduğunda dijital ortamda yazılı iletişimin ayrılmaz parçası olan emojielerin kullanımının araştırılması bir gereklilik haline gelmiştir.

Bu çalışmada, yazı dilinin evrelerini gün ışığına çıkarmak, emojiinin ortaya çıkış ve gelişim aşamalarını betimlemek amaçlanmıştır. Çünkü günümüzde emojielerin kullanımı, yazılı iletişim dilinde görülen önemli bir gelişmedir. Bu çerçevede çalışmanın içeriğinde emojielerin dilbilimsel açıdan çözümlenmesi yapılacak ve kullanım sıklıklarıyla farklı kültürlerde emojieleri algılama biçimlerinin hangi açılardan farklılık gösterdiği ortaya konulacaktır. Bu açıdan tüm kültürlerde ortak anlam taşıyan emojiiler ile farklı kültürlerde farklı anlamlar yüklenen emojiiler arasında ayrım yapılabilecektir. Daha sonra emojiilerin neden evrensel bir dil olamayacağı, kültürel kodlar ışığında açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca yaş, toplumsal cinsiyet, sosyal statü, eğitim durumu gibi faktörlerin de emoji kullanıma etki ettiği bilinmektedir ancak bu konuda ülkemizde yapılmış çalışmalara rastlanmamıştır.

¹ <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>

Emojileri konu edinen bu çalışmanın birinci bölümünde, içerikte kullanılacak terimlerin tanımları verilecektir. Emoji ile *emotikon* terimlerinin ayrımına değinilerek kavram karmaşası ihtimali ortadan kaldırılacaktır. Ayrıca yazı sistemleri ve gelişim tarihleri ele alınacaktır. Böylece emoji kullanımının bir anlamda geçmişe dönüş eğilimi olduğu görülecektir. Emojilerin ortaya çıkış süreci irdelenecek ve yazının tarihi ile nasıl ilişkili olduğu ortaya konulacaktır. İkinci bölümde, dijital çağda iletişimin dönüşümü ve emoji odaklı alan yazın çalışmaları incelenerek çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulacaktır. Bu alanda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak hangi alanlarla (bilişim, iletişim gibi) ilişkilendirildiği ve dilbilimin bu konuda hangi yaklaşımları benimsediği betimlenmeye çalışılacaktır. Üçüncü bölümde sosyal medyadan elde edilen emoji ifadeleri dilbilgisel karşılıklarına da değinilerek işlevsel olarak çözümlenecektir. Bu bölümde yapılacak olan çözümlemenin özellikle Türkçede bir ilk niteliği taşıdığı ileri sürülebilir. Zira isimler, sıfatlar, fiiller, tamlamalar, ekler, kipler olmadan da kastedilen iletinin gönderici tarafından alıcıya iletildiği, anlaşıldığı ve karşılık verildiği görülmektedir. Sonuç bölümünde çözümlemelerden elde edilen bulgular ulaşılan bilgiler ışığında yorumlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZININ TARİHİ GELİŞİMİ

John Berger (2019) çalışmalarında görme yetisinin konuşma yetisinden önce şekillenmeye başladığını ifade etmektedir (7). Zira bebekler konuşmaya başlamadan önce çevrelerini gözlemlerler, etraflarında olup bitenlere anlam yüklerler, kısacası yaşamı öğrenmeye çalışırlar. Dolayısıyla görme eylemi, sözcüklerin ya da nesnelerin anlamlandırılmasına katkı sağlayan en önemli öğelerin başında gelir. Böylece insanlar, bildiklerini ve öğrendiklerini gördükleri üzerinden biçimlendirmeye başlarlar. Bu durumda görsel verilerin iletişim süreçlerindeki sarsılmaz yerinin, insanın öncelikli olarak görme algısından kaynaklandığı söylenebilir.

Cassirer, ‘kendilerinden bahsettiğimiz semboller, nesnelerle ilgili tasarımlarımızdır,’ demiştir (2005: 24). Bu tasarımların kelimenin tam anlamıyla kastettiğimiz şeylere tekabül ettiğini söylemek zordur. Bu semboller veya simgeler, harfler olabileceği gibi günümüzde giderek daha çok karşılaştığımız ve kullandığımız, yazılı metinleri zenginleştiren ideografik tasarımlar (emojiler) da olabilir. Aynı yazılı dilde olduğu gibi emoji dilinde de farklı dil kullanımlarından kaynaklanan farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıklar bireysel faktörlere (yaş, cinsiyet, sosyal sınıf vs. gibi) bağlı olabileceği gibi aynı zamanda kültüre dayalı da olabilmektedir.

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi dünya genelinde, internet kullanan bireylerin %92’si emojiyle iletişim kurmakta ve mesajlarında emojiyi kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca emoji, yüz yüze iletişime en yakın iletişim kurma tarzı olduğu için insanlara daha güvenli ve daha samimi gelmektedir (Zeybek, 2018: 404). Tüm bu gelişmeler, emojiğin dilbilim alanında da araştırılmasını gerekli hale getirmektedir.

Emoji kullanımının evrensel ölçekte artması ve hızla yayılmasıyla insanların yazılı iletişim kurma biçimlerinde yeni bir sürecin başlaması mümkün gözükmektedir. Hatta bazı sivil toplum kuruluşlarının dijital okuryazarlık eğitimleri vermesi bu kökten değişimi doğrular niteliktedir.

2015 yılında Oxford Sözlüğü’nin yılın kelimesi olarak gülmekten gözünden yaş gelen emojiyi seçmesi; emojiğin iletişimsel ve toplumsal alanda artan önemini gözler önüne seren tek olay değildi zira müzisyenler, sanatçılar, siyasetçiler, reklamcılar ve daha birçoğu Twitter, Facebook sayfalarında, web sitelerinde ve diğer dijital alanlarda emoji

kullanmaya başladılar (Danesi, 2017:1). Sosyal etki düzeyi yüksek kişilerin emoji kullanması farklı yaş gruplarından ve sosyal tabakalardan kimselerin kullanımını da daha yaygın bir hale getirmiştir. Dolayısıyla bu gelişmeler dijital mecraları kullanan herkesin, yazışma yaparken emojileri kullanmayı öğrenmesini gerekli kılmıştır.

Bundan yaklaşık 4000 yıl önce adı bilinmeyen bir Sümerli, kil tabletin üzerine şöyle yazar: “Eli ağzına denk düşen kâtip hakiki bir kâtiptir.” Bu cümlesiyle yazının özünü de kavramış olur (Fischer, 2001:86). Sözden yazıya geçiş süreci hiçbir zaman tam anlamıyla karşılık bulmasa da sözleri kayıt altına alma ihtiyacını bir nebze de olsa karşılar. Benzer biçimde Foucault (2001:36), Kelimeler ve Şeyler başlıklı eserinde bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Gördüğümüz şeyleri istediğimiz kadar anlatalım, görünen şey hiçbir zaman söylenen şeyin içine sığmaz.”

Özetle, insanoğlu var olduğu günden itibaren duygularını ve düşüncelerini ifade etmek için birçok yöntem geliştirmiştir. Bunlardan en bilineni de yazıdır. Yazı, insanoğlunun evrende bıraktığı en önemli izlerden biridir. Alan yazında değişik biçimlerde ifade edilen yazının her dilin sözcük dağarcığına önemli ölçüde katkı sağladığı bilinmektedir. Bu bağlamda alan yazın taramasında yazı şöyle tanımlanmaktadır:

1.1. Yazı

Yazının günümüzde kabul gören çok fazla sayıda tanımı mevcuttur. Türk Dil Kurumu tarafından aşağıdaki tanımlar kabul edilmiştir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak birinci tanım temel alınacaktır. TDK güncel sözlükte:

Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi; alfabe; harfleri yazma biçimi; herhangi bir konuda yazılmış bilim, düşünce ve sanat ürünü; anlam, sanat veya biçim bakımından yazılan şey, makale; metal paraların üzerinde değeri yazılan yüzü ve yazgı” biçimlerinde tanımlanmaktadır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük, 2020)².

Doğan Aksan’a (2015:84) göre ise yazı hiçbir yerde hiçbir zaman konuşma dilinin ses değerlerini bütün incelikleriyle saptayamaz; konuşma diliyle yazılı dil arasında her zaman için ufak tefek ayrımlar söz konusudur. Şu örnekleri vererek bu ayrımı daha açık hale getirmiştir: İstanbul ağzı üzerine kurulan ortak dilimizde /geleceğiz/ biçimindeki eylem çekimi çoğunlukla /gelici:z/, /gelice:z/, /yapıyor/ da /yapıyo:/ olarak söylenir. Benzer biçimde ağabey sözcüğü konuşma dilinde /a:bi/ şeklinde karşılık bulmuştur. Bu

² <https://sozluk.gov.tr/>

tür ayrımların her dilde bulunduğunu vurgulayan Aksan, bu yönüyle yazılı dilin daha ölçülü ve kurallı olduğunu belirtmiştir.

Fischer'e (2001) göre yazı ilk olarak, Mısır'dan İndus Vadisi'ne kadar geniş bir alanda, görünüşe göre eski bir sayım ve etiket sisteminin geliştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bir esnaf veya görevli, belirsizliği azaltmak için sayılan, ölçülen ya da tartılan malı resimli olarak betimleyerek bir kayıt veya etiket sistemi geliştirmiştir. Tüm eski glifler ("hiyeroglif"in kısaltması), bir başka deyişle oyma semboller, basit resimlerden oluşsa da bunların en ilkel olanları bile doğrudan dilden alınan fonetik veya ses değerini temsil etmiştir (86).

1.1.1. Kavramyazı (İdeogram)

Belirli bir kavram veya fikrin sembolik temsilleridir (Stark ve Crawford, 2015: 5) Her ne kadar konuşmanın, sözün kendisini temsil etmese de onu kavramsal olarak karşılayan ya da ona dair düşüncüyü, fikri temsil eden sembollerdir. Soru cümlesini temsil eden soru işareti (?) iyi bir ideogram örneği olabilir. Ayrıca bir ideogram aynı zamanda bir piktogram niteliği taşıyabilir. Zira görsel bir öge hem bir nesnenin kendisini hem de zamanla belirli bir akımı, düşüncüyü, fikri ya da yaklaşımı temsil edebilir. Örneğin yanan bir ampul hem ampulün kendisini hem yeni bir fikir bulmayı hem de bir siyasi partiyi temsil edebilir. Tam karşılığını belirleyebilmek için kullanıldığı bağlamı tespit etmek gerekir.

(Ampul, zafer, barış ve barışın sembolü olarak zeytin dalı)

1.1.2. Resimyazı (Piktogram)

Temsil edilen nesnenin resimli bir görüntüsünü gösteren ideogramlardır (Stark ve Crawford, 2015: 5). Bununla birlikte eski Mısır yazılarında, hiyerogliflerde ya da farklı ilkel yazılı iletişim biçimlerinde herhangi bir sesbirime karşılık gelen piktogramlar da kullanılabilir.

Birçok arkaik yazıda, bir piktogram tarafından gösterilen bir kelimenin başlangıcının, türetilmiş ses değerini oluşturacak şekilde fonetik işaretler olarak

kullanılması da oldukça yaygındır. Bir başka deyişle nesnenin görüntüsünden ziyade o nesneyi karşılayan kelimenin başındaki harf yerine de piktogram kullanılabilir. Örneğin, erken Kenan alfabesinde, b harfi bir evi tasvir eder ve Kenanca ev kelimesinin *beyt olduğu bilinir, k eli gösteren bir piktogramdır ve *kapp “(avuç içi)” kelimesi k ile başlar (Woods, 2010:205).

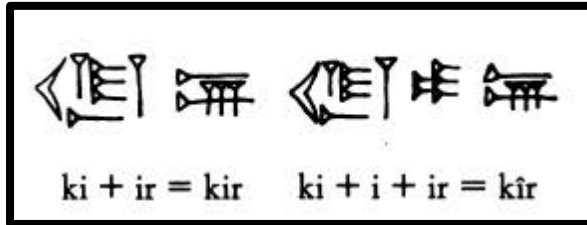

(meşe palamudu, uçak, saat)

1.1.3. Çivi yazısı

Sümerlerin, Eski Farsların, Medlerin ve Asurluların kullandığı yazı sistemi için, kamış kalemle şekillendirilmiş işaretlerin veya grafiklerin çivi benzeri görünümüne atıfta bulunan tanımlayıcı bir adlandırmadır (Woods, 2010:33). Mezopotamya’da başlangıçta tapınak yöneticileri tarafından hesap tutmak için hayvan başları, eşyanın şekilleri doğrudan hesap taşlarına, kil tabletlere çizilmiştir. Zaman geçtikçe bu nesneleri karşılayan terimleri gösteren ideogramlar kullanılmaya başlanmıştır. Resim ve resim-yazının evrimleşmesi Sümerlerde çivi yazısını doğurmuştur. Önceleri dik duran resim yazı şekiller, yan ve ters sıralanmış, sadeleştirilerek ana hatlar kullanılmıştır. Kullanılan yazı kaleminin de ucu sivrilmiş, şekiller daha keskin ve net çıkmıştır (Gümüştan, 2018: 1136). Bir hece yazısı türü olan çivi yazısında birbirine (yatay ya da dikey) paralel çizgiler bulunmaktadır. Bu çizgilerin önündeki üçgen şeklindeki katmanların çiviye benzemesi nedeniyle bu yazı sistemi böyle isimlendirilmiştir.

Görsel 2: Kısa ve uzun ünlüler arasındaki farkı göstermek üzere yazılmış bir çivi yazısı örneği (DeFrancis, 1989:82)

1.1.4. Seslemsel yazı³ (Hece yazı)

Bir dilin kelimelerinin hecelerini temsil etmek için kullanılan bir dizi yazılı semboldür. Tamamen veya kısmen hece kullanan yazı sistemleri arasında Japonca, Çerokice, eski Girit alfabeleri (Doğrusal A ve Doğrusal B), Hintçe ve çeşitli çivi yazısı yazı sistemleri bulunur. Kısaca heceleri temsil eden bir dizi grafik veya işaret olarak özetlenebilecek olan hece yazı, farklı yazı sistemlerinde ortaya çıkabilmektedir.

Hece yazı, sözlerin gösteriminin her hece için ayrı işaretler aracılığıyla gerçekleştirildiği bir metindeki sesbirimsel işaretler kümesi olarak tanımlanmıştır. Heceler V, CV, VC, CVC ve hatta CVCV (ünsüz için C, ünlü harf için V; İngilizce *consonant, vowel*) biçiminde olabilir. Bir hece yazısı ilk iki türle sınırlıysa, buna açık hece yazısı denir (Pope, 1999: 217).

Çivi yazısının Akatça yazısına uyarlanması sürecinde hece bileşeni çok önemli olmasına rağmen, hece yazısının uygulanması, antik Suriye-Mezopotamya'da birdenbire tüm fiillerin ve diğer kelimelerin hecesel olarak yazıldığı anlamına gelmemektedir. Örneğin Ebla'da katipler, özel adlar ve dilsel öğeler için hece yazısı kullanma eğilimindeydiler fakat öyle yapabileceklerine rağmen isimler ve fiiller için hece yazısını kullanmadılar; ancak uyum sürecinin sonunda kullanmaya başladılar (Cooper, 1999: 67).

Örneğin Kıbrıs hece yazısı, Kıbrıs'ta M.Ö. yedinci ve ikinci yüzyıllar arasında, yerel Yunan lehçesini anıtlara yazmak ve efsaneleri madeni paralara kaydetmek için kullanılan bir yazı sistemi idi (Pope, 1999: 123).

1.1.5. Logogram⁴

Bütün bir kelimeyi temsil etmeyi amaçlayan, yazılı veya resimli semboldür. Logogramlardan yararlanan yazı sistemleri (logografik yazı) arasında Çince, Mısır hiyeroglif yazısı ve erken çivi yazısı yazma sistemleri bulunur.

Mısır Hiyerogliflerinden Maya Yazısına Deşifrenin Öyküsü adlı kitabında Pope (1999), logogramları şöyle açıklamaktadır: “Önceden verilmiş bilgileri sınıflandırmak yerine ek bilgi sağlaması bakımından belirleyiciden farklı olan tam bir kelimeye karşılık gelen bir işarettir. Çince karakterler logogramlardır ve Çince logografik bir yazı sistemi

³ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2011, February 18). *Syllabary*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/syllabary>

⁴ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2016, March 18). *Logogram*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/logogram-writing>

olarak adlandırılabilir. Ancak çoğu yazı sistemi, belki de tüm diğer yazı sistemleri bir logogram türü içerir. İngilizce örnekler, tüm sayısal işaretlerin yanı sıra £, \$, = gibi işaretleri içerir. Kısaltmalar, sesbirimlerden oluşmasına rağmen işlev olarak logografiktir.

Diğer taraftan otel rehberindeki telefon ve çapraz çatal bıçak gibi semboller vardır. Bunlar, yazı sisteminin genel geçerliliğinin bir parçasını oluşturamayacak kadar amaca yöneliktir ve logogram olarak adlandırılmamalıdır. *Semasiogram* gibi uzun kelimeleri sevenler tarafından öyle adlandırılabilirler, diğerleri tarafından ise özel işaretler olarak isimlendirilebilir (Pope, 1999:216).”

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi tüm yazı sistemlerinde logografik özellikler bulunabilir zira bazı ifadeler yalnızca bir görsel ya da işaret aracılığıyla karşılanabilir, dolayısıyla o kelimeye karşılık gelen işaret hemen her dilde bulunabilir. Rakamlar ve sayılar bu konuda iyi bir örnektir.

1.2. Emotikon

Emojilerin atası olarak nitelendirilen *emotikon* terimi ise İngilizce *emotion* ve *icon* kelimelerinin birleşiminden oluşur ve yalnızca normal ASCII⁵ (Bilgi değişimi için Amerikan standart kodlama sistemi) karakterlerinden oluşan bir yüz ifadesinin temsili olarak anlaşılabilir (Giannoulis ve Wilde, 2020: 3). Örneğin :) ve :D gibi ifadeler bu kategoride değerlendirilebilir. Ayrıca ikon ifadesinin Yunancada ‘tipik olarak küçük bir ahşap panel üzerine boyanmış ve Doğu Hristiyanlarının ibadetlerinde kullanılan geleneksel bir dini imge veya görsel temsil’ anlamına gelen *eikōn*⁶ kelimesinden türemiş olması da kelimenin anlamının kökeninden çok fazla uzaklaşmadığını göstermektedir.

1.3. Kaomoji

Bu alanda karşılaşılan ve az bilinen bir başka terim ise *kaomoji*dir. Özellikle yaratıcı ifade için açık olan farklı bir Japonca *emotikon* biçimine *kaomoji*, 顔文字 (yüz karakterleri) denir. Normal *emotikon*lar yatay olarak yönlendirilir ve genellikle dörtten

⁵ ASCII, *American Standard Code for Information Interchange* İngilizce ifadesinin kısaltmasıdır. ASCII karakterleri, harfleri ve sembolleri ifade eden dijital kodların standart bir grubudur (Giannoulis ve Wilde, 2020: 3)

⁶ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/icon>

fazla ASCII karakterine dayanmaz, *kaomoji* ise dikey olarak yönlendirilir ve bazen 20 veya daha fazla karakterden oluşturulur (Giannoulis ve Wilde, 2020: 3).

En çok ağız işaret etmeye önem verilen 'Batı' *emotikon*larının aksine, *kaomojinin* en önemli kısmı gözlerdir. Tipik bir örnek, "neşe" için (^ ▽ ^) veya "utanç" için (> _ <) olabilir (Giannoulis ve Wilde, 2020: 3). Bu örnekler Japonya ile Batı odaklı ülkeler arasında tıpkı dil kullanımlarında olduğu gibi görsel ifadelerin kullanımında da dikkate değer bir ayrım olduğunu göstermektedir.

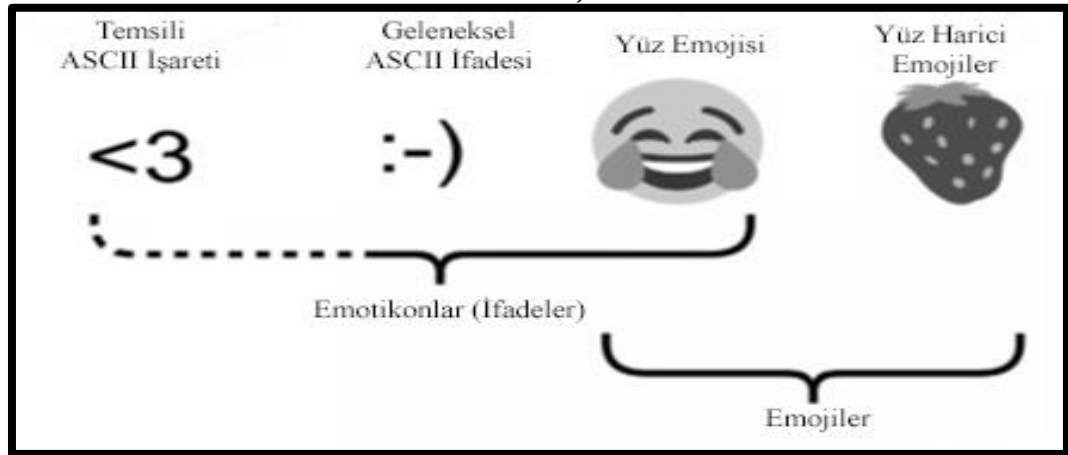
1.4. Emoji

Bilgisayarların metinleri gösterdiği standart olan Unicode'da kodlanan dijital ideogramlar veya piktogramlar olarak açıklanabilir (Giannoulis ve Wilde, 2020: 2). Japonca, resim anlamına gelen “e” ile harf anlamına gelen “moji” kelimesinin birleşiminden meydana gelen emoji kelimesi; yazılı mesajlarda duyguları ya da birtakım kavramları ifade etmede kullanılan görsel simge olarak tanımlanmaktadır (Toksöz ve Kahraman, 2017: 248). Her ne kadar bu tanımda, yazılı mesajdaki kullanım vurgulansa da yalnızca emojilerden oluşan cümle ve ifadelerin görsel iletişim amaçlı sosyal medyada kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Türk Dil Kurumu 2017'nin Ağustos ayında emoji kelimesi için Türkçe karşılık bulunmasına yönelik teklif toplamıştır. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ile TDK iş birliği yaparak 2018 yılında Bilişimde Özenli Türkçe çalışma grubunu oluşturmuştur⁷. Ancak çalışma sonuçlarına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Ayrıca Ezgi Aral (2018) makalesinde emoji için Prof. Dr. Ahmet Buran tarafından türetilen ‘tinlem’ ifadesini kullanmıştır. Fakat günümüzde kabul gören ve yerleşen herhangi bir Türkçe ifade bulunamamıştır.

Ayrıca emoji terimi, Unicode'da kodlanmış tüm resimsel karakterleri ifade etmektedir. Bunlar da ikiye ayrılabilir: Yüz ifadelerini (belirli bir dereceye kadar ASCII *emotikon*larını taklit ediyor gibi görünen) gösteren emojiler ile yiyecek, meyve ve sebze, içecek, araçlar, spor, ticari ürünler veya çeşitli semboller vb. gibi nesneleri ve hayvanları gösteren emojiler (Siever, 2020: 128). Ayrıca Siever (2020) bu ifade ayrımını somutlaştırmak adına aşağıdaki şekli sunmuştur:

⁷ <https://bilisimde.ozenliturkce.org.tr/>

Görsel 3: Emotikonların ve emojiilerin terminolojik olarak sınırlandırılması (Siever, 2020)

1.5. Yazı Sistemleri ve Tarihi Gelişimi

Yazının icadı üzerine pek çok efsane ve hikâye bulunmaktadır. Yunan efsanesine göre, Fenike Prensi ve Teb şehrinin kurucusu Cadmus alfabeyi icat etmiş ve onu Yunanistan'a getirmiştir. Bir Çin fablında, dört gözlü ejderha tanrısı Cang Jie yazıyı icat etmiştir ancak bir diğerinde yazı ilk olarak Çin efsanesine göre beyaz tek boynuzlu at olan Chi-lin'in sırtında işaretler olarak görünmüştür. Diğer efsanelerde, Babil Tanrısı Nebo⁸ ve Mısır tanrısı Thoth⁹, insanlara konuşmanın yanı sıra yazıyı da vermiştir. Talmud bilgini Haham Akiba, alfabenin insanlar yaratılmadan önce var olduğuna inanmıştır. İslami öğretiye göre ise alfabe Allah tarafından yaratılmıştır ve O, alfabeyi meleklerle değil, insanlara sunmuştur (Fromkin vd., 2007: 506).

En eski yazı sistemleri düşünüldüğünde modern sistemlerden farklı olarak her bir resim ya da piktogramın temsil ettiği nesnenin doğrudan bir görüntüsü olduğu ifade edilmektedir. Sembolün biçimi ve anlamı arasında keyfi olmayan bir ilişki söz konusudur. Bir başka deyişle, nesnelerin adlandırılması ve anlamlandırılması tamamen dış görüntüsü üzerinden belirlenmiştir.

Geçmişten günümüze evrensel bir yazılı dil oluşturma hayali, sembollerin kullanımını daha da yaygın bir hale getirmiş olabilir. Nitekim bu sembollerden bazıları ikoniktir, tasvir edilen şeylerin aşağı yukarı yakın kopyalarıdır ancak çoğu biçimlendirilmiştir. Uluslararası iletişim için grafik semboller üzerine yapılan bir

⁸ Mitolojide bilgelik ve tarım tanrısı.

⁹ Ay, bilgelik ve öğrenme tanrısı.

çalışmanın gösterdiği gibi, bu tür görselle ilgili sembollerin basit, kendi kendini açıklayıcı, evrensel veya zamansız olduğu varsayılmaz. Örneğin, bazı ülkelerde buharlı lokomotif silüeti bir demiryolu geçişini göstermek için kullanılırken aynı sembol, elektrikli trenlerle seyahat etmeye alışmış insanlar tarafından, ulaşım ile ilgili bir müzenin yerini gösteren işaret olarak anlaşılabilir. Sembollerin öğrenilmesi gerekir ve birçoğu yalnızca "sınırlı coğrafi alanlarda ve sınırlı bir tarihsel dönem içinde sınırlı izleyicilerle" etkinlik kazanır (DeFrancis, 1989: 21). Dolayısıyla tamamen kültüre özgü ve ona içkindir.

Piktogramları ve ideogramları basitleştirmek üzere yapılan kısaltmalar ve düzenlemeler zamanla onu o kadar değiştirmiştir ki sembolün görüntüsünden anlamını çıkarsamak imkânsız hale gelmiştir. Özellikle ideogramlar fikirleri (dile ait kelimeleri) temsil eden seslerin yerine kullanılmaya başlandığı zaman dilbilimsel semboller haline gelmiştir. Bu aşama, yazı sistemlerinin geliştirilmesi noktasında devrim niteliği taşıyan bir adımı meydana getirmiştir (Fromkin vd., 2007: 507).

İlk aşamada, yazı, çoğunlukla eski kil jeton sisteminin yalnızca bir uzantısı olarak görülmüştür. Jetonlar, üç boyutludan iki boyutlu; baskılı işaretlerden bir kalemle çizilen simgelere biçimsel dönüşümler geçirse de sembolizm temelde aynı kalmıştır. Eski sayaçlar gibi, tabletler de yalnızca muhasebe veya sayma işlemleri için kullanılmıştır (Nissen ve Heine, 2009). Üçgen uçlu kamıştan yapılmış bir kalem ile simgelere kama şeklindeki "çivi yazısı" görünümü verildiğinde de aynı durum geçerlidir (bkz. Görsel 4). Tüm bu koşullarda, araç biçim olarak değişmiş, içerik olarak değişmemiştir. Jeton sisteminden tek büyük farklılık, iki farklı tipte işaretin oluşturulmasından ibarettir: Kazınmış piktogramlar ve baskılı rakamlar. Bu işaretlerin birleşimi, sayılan nesne ve sayı arasındaki semantik bölünmeyi başlatmıştır (Bessarat, 2015).

Görsel 4: Ekonomik çivi yazısı tableti (Courtesy Texas Memorial Museum, The University of Texas at Austin)¹⁰

Yazının kökeni ile ilgili bugün bilinenler, en eski Sümer kaynaklarına dayanmaktadır. Sümerler yaklaşık 6000 yıl önce güney Mezopotamya topraklarında uygarlıklarını inşa etmiştir ve çok sayıda kil tablet bırakmışlardır. Bu tabletler yaptıkları işlerle ilgili belgeleri, destanları, duaları, şiirleri, atasözlerini günümüze kadar taşımıştır. Sümerlerin yazılı dilini inceleyen bilginler, bu dile ait on yedi ciltlik bir sözlük hazırlamışlardır; bunlardan ilki de 1984 yılında çıkmıştır. Yoğunlukla ticaretle uğraşan Sümerlerin kayıt tutma ihtiyacı da giderek artmıştır. Bu nedenle yazılı kayıtları oluşturmuş olmaları da doğaldır. Piktogramlarla birlikte bir sayma sistemi oluşturmuşlardır. Tüm bunlar kaydedilirken kil tabletlerin üzerine yazmak için çivi şeklinde bir taş kalem kullandıkları için o dönem bulunan yazı tipine çivi yazısı adı verilmiştir (Fromkin vd., 2007: 507). Aşağıdaki örnekte Sümer yazısının zamanla değişimi görülmektedir:

¹⁰ <https://sites.utexas.edu/dsb/tokens/the-evolution-of-writing/>

Görsel 5: Sümer Yazısının Dönüşümü (Eratalay, 2007)

MÖ 3000	MÖ 2800	MÖ 2500	MÖ 1800	MÖ 600	
					an (gökyüzü, cennet)
					ki (yer; zemin, toprak, arazi, ülke)
					lu (nesnel adıl, erkek, yönetici, kişi)
					munus (kadın)
					kur (yeraltı, arazi, ülke, dağ(lar) doğu, doğu rüzgarı)
					geme (kadın işçi)
					sağ (baş, kişi)
					kag (ağız)
					ninda (ekmek, yemek)

Görüldüğü gibi piktogramların çivi yazısına dönüşümü ile yazının değişim süreci sona ermemiştir. Dilde ekonomi ilkesi gereği, olabildiğince az sembol kullanılarak iletilmek istenen mesaj belirtilmiştir. Tespit edilen kelimeler ile anlamları, Sümerlerin yaşam tarzına, kültürlerine dair ipuçları sunmuştur.

Çiviyazısı zamanla evrildikçe kullanıcıları da sembolleri; nesnelerin kendisinden ziyade temsil edilen şeyin adı açısından daha çok düşünmeye başlamıştır. Nihayetinde çivi yazısı artık bahsi geçen dilin kelimelerini ifade etmiştir. Bu sistem de *logografik* veya kelime yazımı olarak adlandırılmıştır. Bu en eski yazı sisteminde sembol hem kelimenin hem de kavramın yerine geçer ki bu kavram soyut olarak da olsa hala sembole benzerlik gösterebilir. Dolayısıyla *logogramlar*, (kelime yazma sisteminin sembolleri) kavramın kendisinin yanı sıra herhangi bir kavram için o dildeki kelime ya da biçimbirimi temsil eden ideogramlardır (Fromkin vd., 2007: 509).

Farklı kültürlerin duygu ve düşüncelerini yazıya aktarım biçimi, düşünme biçimlerinden üsluplarına kadar birçok konuda aydınlatıcı olabilmektedir. Gençler'in (2017) ilk Türkçe Japonca sözlük olan Mecmua-ı Lügat üzerine incelemesinde, Türkçe yazı yönünün Japoncaya uygulandığı ve bunun pek rastlanmayan bir uygulama olduğu

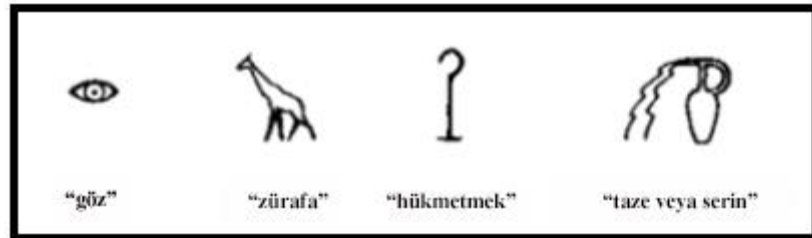
belirtilmiştir. Gençer (2017:33), Osmanlıda Japonca gibi yazım yönü yukarıdan aşağı olan dillerin sözlüklerinin o dönem için hazırlanmamış olması ya da yazı yönü farklı dillerin hazırlanan sözlüklerinde orijinal alfabe yerine Osmanlıca transliterasyonlarının kullanılmış olması nedeniyle bunun gerçekleşmiş olabileceğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde Japon kaomojileri yukarıdan aşağı yönde kullanılırken Türkçede emojiiler Türkçe sözdizimiyle uyumlu olarak soldan sağa kullanılmaktadır.

Türk yazı sistemlerine gelince farklı din ve inançların da etkisiyle Türklerin en geniş ölçüde kullandıkları Göktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril yazı sistemleridir. (Şirin, 2006: 26) Ayrıca Şirin'in (2006) belirttiği gibi alfabe dil bilimi açısından sadece bir işaret sistemi olmasına rağmen, toplumların alfabe benimsemesine, bazen de onlara alfabe benimsetilmesine sadece inanç sistemlerinin değil, ticari, siyasi ve sosyal bazı olayların da yol açtığı görülmüştür. Nitekim günümüzde hala kullanılan alfabeler Latin, Kiril ve Arap alfabeleridir. Örneğin, yakın zamanda Kazakistan da diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş yapmıştır. Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle özellikle dijital ortamlarda ortak bir dil oluşturma çabası etkileşim içinde olan kültürlerin aynı alfabeleri benimsemesine sebep olmuştur. Dijital ortamlardaki yazılı iletişimin bilhassa gayri resmi bağlamlarda emojiilerle perçinlenmesi de bu kültürlerde görsel sembollere hâlen duyulan ihtiyacın göstergesidir.

1.6. Hiyerogliften Alfabeye

Sümerlere ait resimyazıların geliştiği dönemde benzer bir sistem Mısırlılar tarafından da kullanılıyordu. 'Kutsal + oyma eser' anlamına gelen 'hieroglyphos' ifadesini daha sonra Yunanlılar adlandırmıştır. Aşağıda örnekleri görülen hiyeroglifler piktogramların Mısır kültürüne ait yorumları olarak nitelendirilebilir:

Görsel 6: Hiyeroglif Örnekleri (Fromkin, 2007)

Sırasıyla "göz, zürafa, hükmetmek ve serin ya da taze" anlamlarına gelen bu piktogramlar zamanla hem kavramları hem de kavramları ifade eden kelimeleri temsil

etmeye başlamıştır. Durum böyle olunca hiyeroglifler, hakiki bir logografik yazı sistemi haline gelmiştir (Fromkin vd., 2007: 512).

Hiyeroglif konusunu ele alan tek eski kaynak olan Horapollo'nun 'Hiyeroglifler' başlıklı kitabı 1419 yılında Buondelmonte tarafından Andros adlı bir Ege adasında keşfedilmiştir. Anconalı Ciriaco bu kitabın bir kopyasını alarak Mısır'ı ziyaret etmiştir ve memleketi Floransa'daki Niccolo Nicoli'ye hiyeroglif bir yazının çizimini göndermiştir. O sırada Poggio *De varietate fortunae* adlı eserinde Roma tarihi üzerine yazmaktadır. Eserinde, Pliny'nin erken Roma imparatorları tarafından Mısır'dan getirilen dikilitaşları anlattığına değinmiş, Vatikan dikilitaşının Caligula tarafından dikildiğini doğru bir şekilde belirlemiş ve 'Eski Mısırlıların harfler için kullandıkları, çeşitli hayvan ve kuş şekillerinin kazındığı dikilitaşlar' gördüğünü ifade etmiştir (Pope, 1999: 11).

O dönem Yunanlılar Mısır'ı işgal ettiğinde Mısır tapınaklarının duvarlarına kazınmış anıtsal yazıtlardan çok etkilendiler. Ancak hiyeroglifik yazı sadece metinleri kazımak için değil aynı zamanda çizilmiş resimleri içeren piktografik bir yazı sistemi olarak da kullanılıyordu. Sümer yazısında olduğu gibi her piktogram başlangıçta bir sözcüğü ifade ediyordu, daha sonra onlar bir dizi hecesel sembole dönüştü. Ancak işaretlerin her hece veya kelime içerisindeki sesli harfleri temsil ettiği çiviyazısından farklı olarak Mısır hiyeroglif yazısı sessiz harflerin arasındaki seslileri göstermemiştir. Dolayısıyla Mısır dilinin seslendirilmesi bilinmemektedir. Örneğin bir ev olarak çizilen sembol *pr* sesini temsil eder fakat hangi sesli harflerle bu işaretin telaffuz edildiği bilgisi mevcut değildir (Naveh, 1997: 14). Aşağıda sessiz harfleri belirten Mısır hiyeroglif yazısının karşıladığı sesler görülebilir:

Görsel 7: Mısır hiyeroglif yazısında yalnızca sessiz işaretler (Naveh, 1997: 15)

SEGN	TRANS-LITERATION	OBJECT DEPICTED
	/	Egyptian vulture
	l	flowering reed
	y	{(1) two reed-flowers {(2) oblique strokes
	r	forearm
	w	quail chick
	b	foot
	p	stool
	f	horned viper
	m	owl
	n	water
	x	mouth
	h	reed shelter in field
	h	wick of twisted flax
	h	placenta (?)
	h	animal's belly with teats
	s	{(1) bolt {(2) folded cloth
	s	pool
	h	hill-slope
	h	basket with handle
	s	stand for jar
	t	loaf
	t	tethering rope
	d	hand
	d	snake

M. Ö. 5. yüzyılda halen Pers egemenliğinde bulunan Mısır'ı ziyaret eden Herodot, hiyeroglif konusunda önemli bilgiler sunmuştur. Onun sağladığı bilgilere göre Mısır yazısı şu iki özelliğe sahiptir: -Sağdan sola doğru ilerler. -Halka özgü (*demotica*) ve kutsal (*hiera*) olmak üzere iki çeşidi vardır. Bununla birlikte M.S. 2. yüzyılın sonunda İskenderiyeli Klement; hiyeroglifik, hiyeratik ve epistemolografik olmak üzere üç farklı türün bulunduğunu iddia etmiştir ve ilk araştırmacılar arasında ciddi tartışmalara yol açmıştır (Pope, 1999: 17).

Hiyerogliflerin ideografik yapısını gösteren, günümüze kadar ulaşmış en eski yazar Diodorus Siculus'tur. M. Ö. 1. yüzyılın ortasında Mısır'a seyahat eden yazar, Mısırlıların hiyeroglifik olarak nitelendirdiği Etiyopya yazısı hakkında eklemek istediği

noktalar olduğunu ifade eder: ‘İşaretler; çeşitli hayvanlar, insan vücudunun uzuvları ya da aletler, özellikle marangoz aletleri gibidir. Yazıları, altta yatan tüm anlamı oluşturmak için heceleri bir araya getirerek değil, metaforik anlamı hafızaya kazınan nesneleri çizerek işlediği için böyledir.’ ‘Aniden gerçekleşen her şey’ için şahin, ‘kötü’ için timsah, ‘bedenin bekçisi/nöbetçisi’ ve ‘adalet muhafızı’ için göz örneklerini vermiştir. Nesnelere içkin anlamların uzun bir incelemesinden ve onları ezberlemek üzere çok pratikten sonra işaretlerin tanınmasının otomatik hale geldiğini belirtmiştir (Pope, 1999: 17). Bu durum tıpkı bir dilin edinimi veya alfabenin öğrenilmesi gibidir. İlkokul öğrencileri başlangıçta bazı nesnelere benzeterek akılda tuttukları harfleri zamanla tanır ve okumaya başlar. Benzer biçimde hiyeroglifler de harfler yerine bazı nesnelerin görüntülerinin sembolik anlamlar yüklenerek kullanıldığı bir yazı sistemi olarak tarihe geçmiştir. Nitekim Bizanslı yazar Tietzes, İskenderiyeli Chairemon’un Etiyopya yazısı (hiyeroglifik alfabe) üzerine verdiği bilgileri paylaşır:

Etiyopyalılar harfleri değil, sadece çeşitli hayvanları, uzuvlarını ve organlarını kullanırlar. Eski rahipler, doğal teoloji bilgilerini gizli tutma arzusuyla, kendi çocuklarına bu işaretleri alegorik veya sembolik bir yazı yöntemi olarak öğrettiler- 'sevinç' için davul çalan bir kadın, 'keder' için çenesini tutan ve aşağı/ yere bakan bir adam, 'bahtsızlık' için yaş dolu göz... (Tietzes'den akt. Pope, 1999: 17).

Fenikeliler, Sümer yazısının çeşitli versiyonlarının yanı sıra hiyerogliflerden de haberdardı. M.Ö. 1500 itibarıyla Batı Semitik Hece Yazısı adı verilen, yirmi iki karakterden oluşan bir yazı sistemini geliştirmişlerdi. Karakterlerin çoğu sadece sessiz harf yerine geçiyordu. Okuyucular sesli harfleri ve hecenin geriye kalan kısmını dilbilgileri aracılığıyla kendileri telaffuz ediyordu. Bu nedenle Batı Semitik Hece Yazısı hem hece yazısına hem de sessiz harfe dayanan bir alfabeydi (Fromkin vd., 2007: 512).

Eski Yunanlılar Fenikelilerin yazı sistemini almak istediler fakat hece yazısına dayalı olduğu için beklentilerini karşılamadı. Çünkü Yunancanın çok karmaşık bir hece yapısı vardı. Fenike dilinden farklı olarak Yunancada sesli harfler dil bilgisel bağlam tarafından belirlenemezdi; o nedenle Yunancaya uygun bir yazı sistemi, sesli harflerin kendi bağımsız temsillerini gerekli kılıyordu. Fenike dili, Yunancadan daha çok sessiz harfe sahipti, o yüzden Yunanlılar o sistemi aldıklarında kalan sessiz harf sembollerini, sesli harfleri göstermek için kullandılar. Sonuçta hem sessiz hem de sesli harflerin gösterim imkânı bulunduğu günümüzün alfabetik yazı sistemi ortaya çıktı. Bugün kullanılan çoğu alfabetik sistemin geçmişi Yunan sistemine dayanmaktadır. Etrüsklerin de bu

alfabeyi öğrenerek Romalılara geçmesini sağladığı iddia edilmektedir (Fromkin vd., 2007: 512).

Diğer taraftan Yunan alfabesinin Batı Sami kökenine ilişkin bilginler arasında uzlaşma vardır. Bu uzlaşma dört noktaya dayanmaktadır:

(a) Yunan geleneğine göre, alfabetik karakterler *-Phoinikeia grammata* (Fenike harfleri) veya *kadmeia grammata* (Kadmos'un harfleri)- Kadmos adında bir kişiyle Yunanistan'a gelen Fenikeliler tarafından diğer beşeri ilimlerle birlikte tanıtılmıştır.

(b) *Alfa, beta, gama, delta* vb. harflerin isimlerinin Yunancada bir anlamı yoktur, ancak bunların Sami karşılıklarının çoğu, *alif, bet, gimel, dalet* vb. Sami sözcüklerdir.

(c) Yunan alfabesindeki harf dizisi, temelde Fenike (=İbranice ve Aramice) alfabetik sıralamasıyla aynıdır.

(d) En eski Yunan harf biçimleri çok benzerdir ve hatta bazıları, eşdeğer Batı Sami harfleriyle aynıdır (Naveh, 1997: 175).

Bu konudaki kronoloji tartışmalıdır zira Etrüsk alfabesinde Yunan alfabesinde olmayan ve eski zamanlarda kaybolmuş Fenike harflerinin bulunması, Etrüsklerin alfabeyi Yunanlılardan önce Fenikelilerden aldığını düşündürmektedir (Solmaz, 2005:15).

Nitekim Romalılar da Latin alfabesini geliştirirken bu sistemden faydalanmıştır. Batı uygarlığı ile dünyanın pek çok ülkesinde halen kullanılmaktadır (Fromkin vd., 2007: 512).

Öte yandan Eski Mısır hiyerogliflerini, kelimelere ve emojiye çevirmek için makine öğrenmesini kullanan bir Google Arts & Culture Lab Deneyi olan *Fabricius* uygulaması, hiyerogliflerden günümüz alfabesi ve yazı sistemine uzanan dönüşümü daha yakından deneyimlememize imkân sağlamaktadır. Proje yürütücülerine göre bu deney, eski dillerin çevirisinde verimliliği artırmak ve akademik araştırmalar için yeni yollar açmak üzere makine öğrenmesini kullanma potansiyelini araştırmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki kurumlardan akademisyenler, çeviri sürecini açıklamak ve çevirinin üç aşaması için oluşturulan araçlar ve modeller hakkında geri bildirim sağlamak için ekiple birlikte çalışmıştır:

- Çıkarma - Kaynak görüntülerden hiyeroglif yazı ve dizileri almak ve uygulanabilir tıpkıbasımlar oluşturmak.
- Sınıflandırma - 1000'den fazla hiyeroglifi doğru bir şekilde tanımlamak için bir sinir ağını eğitmek.
- Çeviri - Metin dizilerini ve bloklarını mevcut sözlükler ve yayımlanan çevirilerle eşleştirmek. (Fabricius, 2020)¹¹

Her ne kadar akademik bilgi üretimi açısından bire bir karşılığı sunma iddiasında bulunmasa da bu uygulama sayesinde görsel ifadelerin birbirine çevrilebildiği, göstergeler arası çeviri (intersemiyotik) olarak nitelendirilebilecek bir dijital platform ortaya çıkmıştır. Açık kaynak ile isteyen tüm kullanıcılara açık olan uygulama şu an için Arapça ve İngilizce dillerinde hizmet vermektedir. Bu gelişme diğer ölü dillerin de kayıt altına alınması adına önemli bir ilerleme sayılabilir. Zira kelimelerle ifade edilemeyen bazı durumlar, bazı bağlamlarda görsel sembollerle (emoji veya hiyeroglif) çok daha rahat bir biçimde ifade edilebilmektedir.

Modern yazı sistemlerinde en çok alfabetik yazı sistemi kullanılsa da genel olarak dört farklı yazı sistemi mevcuttur. Bunlar;

- ✓ Her sembol ya da karakterin bir kelime veya biçimbirimi temsil ettiği *logografik yazı* sistemi (Çince gibi).
- ✓ Her bir sembolün bir heceyi temsil ettiği *seslemsel yazı*. (Japonca gibi)
- ✓ Her sembolün sessiz bir harfi temsil ettiği ve sesli harflerin vurgu işareti ile temsil edilebildiği (İbranice gibi) *sessiz alfabetik yazı*.
- ✓ Her sembolün sesli ya da sessiz bir harfi temsil ettiği *alfabetik yazı* sistemi (Fromkin vd., 2007: 528).

Emojilerin işleyişi söz konusu olduğunda ağırlıklı olarak logografik ve seslemsel yazı sistemlerine benzediği ileri sürülebilir. Ancak bu konuya inceleme bölümünde daha detaylı olarak değinilecektir.

¹¹ Kaynak: <https://artsexperiments.withgoogle.com/fabricius/en>

1.7. Rebus İlkesi

Rebus, genel bir tanıma göre; anlamlı bir sözcük ya da sözcük öbeği oluşturmak için görsellerle harflerin ve/veya kelime parçalarının birleştirilmesi ile oluşturulan görsel bulmacalara verilen addır (Çalış, 2020:32). Oxford İngilizce Sözlüğe göre ise Rebus, "bir sözcüğün ya da ifadenin resimler, semboller, harflerin düzenlenmesi vb. ile şifreli bir temsilidir ve bu sözcük ya da ifadeyi ya da onun oluşturulduğu heceleri gösterir." Her iki tanımda da yerine kullanım göze çarpmaktadır. Söz gelimi İngilizce 'I ♥ New York: New York'u seviyorum' tümcesi rebus biçimiyle 'I ♥ New York.' olarak ifade edilmektedir. Bu örnekte şeklin veya sembolün, tümcenin sözdizimine göre yerleştirilmesi önemli bir özelliktir. Semboller arttıkça Rebusları okumak da şifre çözmeye benzer ve birkaç farklı türde bağlantı kurmanın zevki, Brantley'nin deyimiyile, deşifre etmenin ödülünün bir parçasıdır (Brantley, 2015:289).

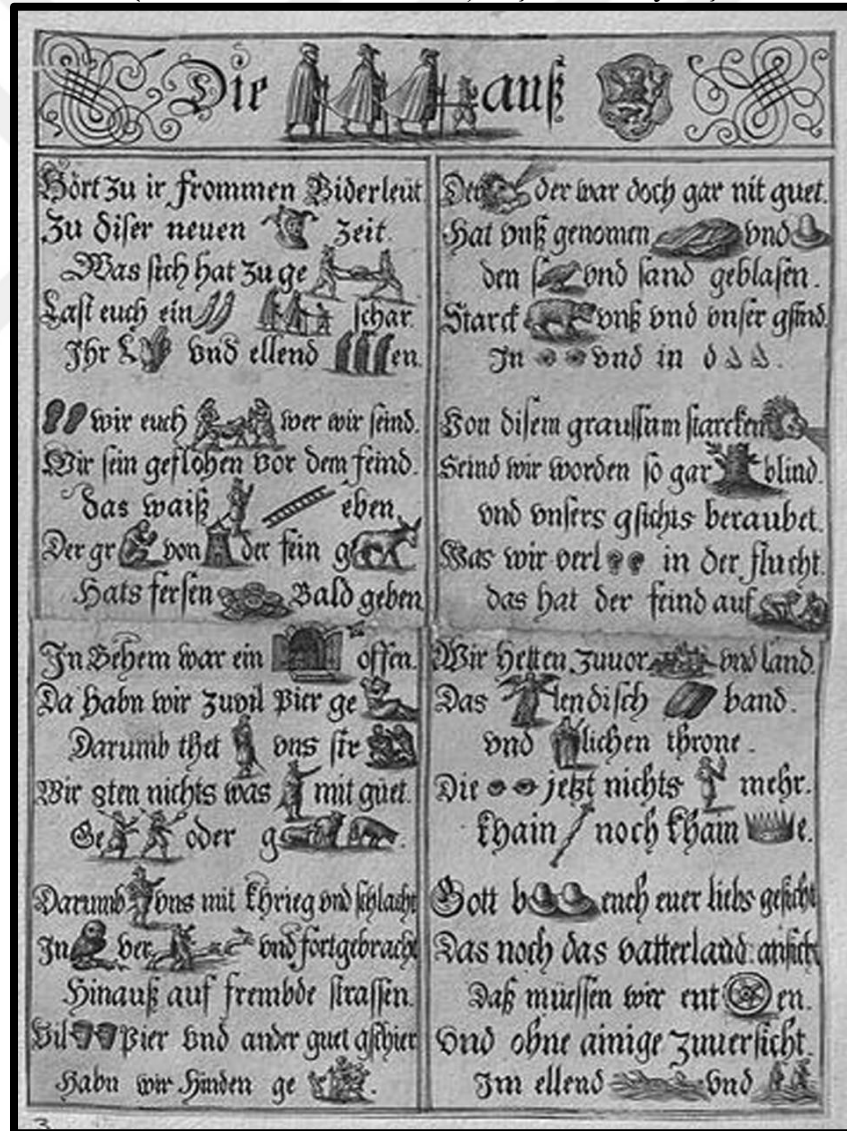
Günümüzde resimli alfabenin kısaltması olarak resfebe adıyla da isimlendirilen bu terim, ilköğretim ve okul öncesi öğrencilerin eğitim materyallerinden yabancı dil öğretimine, dijital ortamlarda emojili bulmacalara kadar çeşitli ortamlarda kullanılmaktadır. Görsellerle karşılanan ifadenin tahmin edilmeye çalışıldığı bulmacaları andıran resfebenin kapsamı, resimler ve alfabeden ibaret değildir. Resimler yerine bazen sayı, rakam, telaffuz benzerliğinden kaynaklanan yerine kullanım (İngilizce "eye" yerine "I" gibi) da göz önünde bulundurulduğunda resfebe ifadesinin yetersiz kalacağı düşünüldüğünden dolayı bu çalışmada Rebus terimi tercih edilmiştir. Rebus kelimesi, 'kelimelerle değil, şeylerle' anlamına gelen Latince '*nōn verbīs sed rebus*' cümlesindeki 'şeylerle' kelimesine karşılık gelmektedir (Whiting, 2017). Nitekim Rebusun yanı sıra resfebe terimi Türk Dil Kurumu'na ait sözlüklerde yer almamış ve kökenine dair herhangi bir akademik kaynağa ulaşılammıştır. Ancak Türkiye'de ilk kez Köksal Karakuş ve Cihan Altay tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Çalış, 2019:32).

Rebusların esasen Sümerlerin çivi yazısı, Mısırlıların hiyeroglifi gibi resim-yazılar ile ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Çünkü alfabenin oluşum sürecinde; şekillerin sadeleştirilerek kolay çizilen resimler haline getirilmesi, her şeklin bir sözcüğe karşılık gelmesi ile resim-yazılar dönüşüme uğramış ve 'kelime yazısı' (logografi), 'hece yazısı' (fonografi) ve 'harf yazısı' (akrofoni) ortaya çıkmıştır. Ardından soyut kavramların anlatımı kolaylaşarak günümüz alfabesinin temeli de oluşmuştur (Çalış, 2019:33). Aşağıda Türkiye'den ve dünyadan farklı Rebus örnekleri görülebilir:

Görsel 8: Buluşma Kartları, 'May I See You Home My Dear?', 1860-1970. (Brantley, 2015: 290)

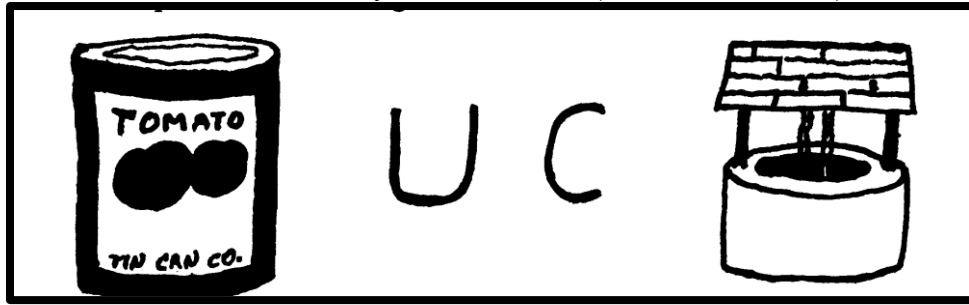
Görsel 9: 1620 yılına ait Alman rebus yazısı (Danesi, 2017: 90) Bohemya'dan Körler (Die Blinden auß Böhmen) başlıklı bir isyan şiiri

Görsel 10: Türkçe resfebe örnekleri (makale, ranza, teşekkür, okyanus)¹²

Görsel 11: “Can you see well?”¹³ (Preston, 1982:110)

Geniş çaplı olarak kullanılan iki logografik sistemden biri olan Rebus sistemi, başlangıçta kullanımından endişe duyulsa da alfabetik olmayan grafik sistemlerin engelli çocuk ve yetişkinlerde kullanımının verimli olduğu fark edilince eğitim alanında daha çok yaygınlaşmaya başlamıştır ve dil öğreniminden kavram gelişimine, menü, yemek tarifi, yer yön tayini gibi bilgi verici etkinliklere kadar geniş bir yelpazede kullanılmıştır (Clark, 1984:37). Diğer logografik sistem olan Bliss semboller sistemi (*Blissymbolics*)

¹² <https://www.resfebeturkiye.com/ilkokul-resfebeleri/258-resfebe-ornekleri-zor.html>

¹³ <https://www.jstor.org/stable/1499785>

ise yaklaşık 100 adet anlam temelli sembolü, binlerce farklı Bliss sembol üretmek üzere çeşitli kombinasyonlarla birleştirir. Kavramları temsil eder, bu nedenle bir Bliss sembol birçok farklı kelime yerine geçebilir (Clark, 1984:38). İki sistem arasında benzerlikten çok farklılıklar olduğu ileri sürülebilir. Örneğin Rebus, neredeyse her öğretim biçiminde tek sembol kullanan ikonik bir sistem iken Bliss sembol büyük ölçüde biçimlendirilmiştir ve kombinasyonları temel alır. Çoğu Rebus sembolü, aynı zamanda bir biçimbirim olan bir kelimeyi temsil eder; Bliss sembol ise birbiriyle alakalı ama farklı kavramları gösterir. Rebus doğrudan İngilizcenin bükünlü sistemine uyum sağlarken Bliss sembolü uyumsuzdur. Kullanıcıları sembolleri kullanmak için bir kural sistemi öğrenmek zorunda olmadığı için Rebus üretici olmayan bir sistemdir fakat Bliss sembol üretici bir sistem olduğu için kullanıcıları yeni ifadeler üretmek amacıyla kural sistemini öğrenmelidir (Clark, 1984:45). Rebus sisteminin bu açıdan, günümüz emojilerine daha yakın niteliklere sahip olduğu söylenebilir.

Dil ve iletişim becerileri düşük olan, orta ve ileri düzeyde zihinsel engelli çocukların Rebus ve Bliss sembolleri aracılığıyla bu becerileri geliştirdikleri kanıtlanmıştır. Harris-Vanderheiden, Brown, Reinen, Mackenzie ve Sheibel (1975) beş ila on hafta arası süren Bliss sembol iletişim eğitimi programında, konuşamayan serebral palsi beş çocuğun ilerlemesini kaydetmiştir. Öğrencilerden üçü yanıtlama amaçlı iletişim kurarken 5-16 sembolü öğrenmiştir. Zihinsel engelden ziyade öğrenme güçlüğü olan 11 ve 12 yaşlarında iki öğrenci ise, sırasıyla 75 ve 50 sembolü öğrenerek başarılı biçimde kullanmıştır. Daha genç çocuklarla çalışan Wolf ve McAlonie (1977) yedi down sendromlu okul öncesi düzeyde çocuk ve nedeni bilinmeyen zihinsel engelli bir çocuğun dil becerilerinin; Rebus, gösterge ve konuşmadan faydalanan çok yönlü bir yaklaşımla kayda değer ölçüde geliştiğini ortaya koymuştur. Yaşları 26 ila 45 ay arasında değişen bu çocuklar dil ediniminde gecikmeler yaşamaktadır. Uygulanan eğitim programının sonunda çocuklar yaklaşık 85 kelimeyi öğrenmiş ve bu kelimeleri içeren cümleleri anlar düzeye ulaşmıştır (akt. Clark, 1984:45). Clark'ın araştırmaları Rebus gibi logografik sistemlerin öğrenilmesinin geleneksel ortografiden daha kolay olduğunu göstermiştir. Daha genelleştirilebilir olan ikoniklik düzeyinin arttıkça dil ediniminin de geliştiği görülmüştür. Ayrıca bilişsel gecikme yaşayan bireylerin ihtiyaç duyduğu basitlik ve hızlı öğrenme Rebus aracılığıyla sağlanmaktadır.

Dilin yazı ile ilişkisine istinaden DeFrancis (1989) dilin konuşmadan ibaret olduğu yönündeki argümanı savunmaktadır. Bu görüşünü savunmak üzere iki ilkeyi öne sürmektedir; bunlardan birincisi konuşmanın yazma üzerine üstünlüğüdür; ona göre tüm

insan topluluklarında konuşma varken yazı yoktur; konuşma doğal olarak edinilir ancak yazı ayrıca bir öğretim sürecine girmeyi gerektirir. Dolayısıyla ses dilin tanımlayıcı özelliklerinden biridir. Dilin esasen konuşma olduğu görüşüne göre bu gerçekler sesin, dilin belirleyici özelliklerinden biri olduğunu gösterecek biçimde yorumlanmıştır. DeFrancis'in argümanlarına ilişkin ikinci öge ise Rebus ilkesidir. Rebus ilkesi onun tanımına göre, piktografik bir sembolün asıl anlam değeri için değil de özellikle sembolün adının çağrıştırdığı sesi temsil etmek için kullanıldığı çığır açan bir icattır. Dile yaklaşım konusunda ikinci görüşe göre ise ses, dilin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak görülmez (Joyce, 2011: 65). Duyabilen insanlar için en doğal ifade aracı konuşma olsa da yazmak ve işaret etmek gibi diğer ifade biçimleri de dil ile olan ilişkileri açısından en az konuşma kadar önemlidir (akt. Joyce, 2011: 66). Dolayısıyla dil kavramı, göstergelerin yanı sıra konuşma ve yazmanın kullanıldığı, bu öğelerin aralarında hiyerarşik bir üstünlük söz konusu olmayan fakat birbirlerine çevrilebilen soyut bir varlık olarak nitelendirilebilir.

Yazı sistemlerinin nasıl ve hangi kriterlere göre sınıflandırıldığı, hangi işlevlere sahip görsellerin yazı niteliği taşıdığı konusu dilbilimin yazı üzerine cevaplamaya çalıştığı en önemli sorulardan biridir. Bu konuda çalışan bilginler Gelb (1952), Diringer (1962), Haas (1983) ve kuramsal olarak Sampson (1985), semasiografik¹⁴ ve glotografik¹⁵ yazı ayrımını ortaya koymuştur (Joyce, 2011:65). Bununla birlikte DeFrancis kısmi yazı ve tam yazı ayrımına dikkat çekmiştir. DeFrancis'in (1989: 3) belirttiği gibi, kısmi yazı “sadece bazı düşünceleri iletmek için kullanılabilen bir grafik semboller sistemidir”, tam yazı ise “herhangi bir düşünceyi iletmek için kullanılabilecek bir sistemdir”. Rebus ilkesinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır zira DeFrancis bu ilkeyi, kısmi yazı sistemlerinin tam yazı sistemlerine dönüştürülmesinde kilit bir araç olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, Çince karakterler söz konusu olduğunda bunun nasıl olduğunu anlamak son derece önemlidir. Rebus ilkesi, Sümer çivi yazısı örneğinde, daha sonraki aktarımlar yoluyla, kenemik (anlamsız) veya semantik olarak boş yazı sistemlerinin oluşturulmasına yol açmıştır. Ancak fonetik bileşik Çince karakterlerin oluşumunda bu ilkenin semantik belirleyiciler olarak köklerle uyum içinde kullanılma şekli, kenemik bir yazı sistemine yol açmamıştır. Bu durum da dilin konuşmadan ibaret

¹⁴ Semasiografik sistemler, herhangi bir konuşulan dile bağlanamayan, bağımsız grafik diller için kullanılır. Arkeolojik kanıtlar yazının en eski habercilerinin semasiografik sistemler olabileceğini göstermektedir. (MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences, MIT Press, 1999.)

¹⁵ Glotografik sistemler, konuşulan belirli bir dilin öğelerini temsil etmek için görsel işaretler kullanır. (MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences, MIT Press, 1999)

olduğuna dair argümana tezat oluşturmaktadır. Zira yazı yalnızca konuşmayı temsil ediyorsa ‘Çince karakterlerin sesbilimsel olmayan veya semantik yönü nasıl açıklanabilir?’ sorusu gündeme gelmektedir (Joyce, 2011: 66-67). Çince gibi logografik yazı sistemlerinde, yalnızca görsel işaretlerle karşılanan, sesbilimsel bir karşılığı olmayan bu tarz uygulamalar, görsel öğelerin dilin yadsınamaz bir parçası olduğunu göstererek sessel karşılığı olmasa dahi bu öğelerin yazı sistemlerine eklemlendiğini ortaya koymuştur.

Bu anlamda tarih boyunca kullanılmış olan rebus ilkesinin günümüzde emoji kullanımı ile paralellik göstermesi tesadüf değildir. Bilinçli veya bilinçsiz olarak insanlar, alfabetik yazı ile ifade ettiklerini yetersiz bularak dijital ortamlarda yazdıklarını emojiyle destekleme ihtiyacı hissetmektedir. Hatta bazen bu kullanımı daha ileri boyuta taşıyarak tamamen emojilerden oluşan cümleler kurulmuştur.

1.8. Görsel İletişimin Baş Aktörleri: Emojiler

Günümüzde kullanılan anlamıyla emoji ilk olarak 1998 yılında, Japonya’da bir cep telefonu firmasında çalışmakta olan Shigetaka Kurita tarafından 176 adet tasarlanmıştır (bkz. Görsel 12). Henüz insan yüzü şeklinde olan emojiler yokken dahi bu görsel simgeler benimsenmiş ve kullanılmıştır. Apple gibi büyük şirketlerin emojileri kendi cihazlarına ve işletim sistemlerine uyumlu hale getirmesi kullanımın yaygınlaşmasına yol açmıştır. Yakın zamanda emoji kullanımı daha popüler hale gelince özellikle antropomorfik emojilerin insanlar tarafından daha sık kullanıldığı görölmüştür. Aşağıda 2019 yılında en sık kullanılan emojilerin dağılımı verilmiştir (Görsel 13).

kelime yerine kullanım için basit ikon işaretlerinin ötesinde en azından bazı dilbilgisel, dilsel işlevlere sahip olduğunu göstermektedir (Abel, 2020:26).

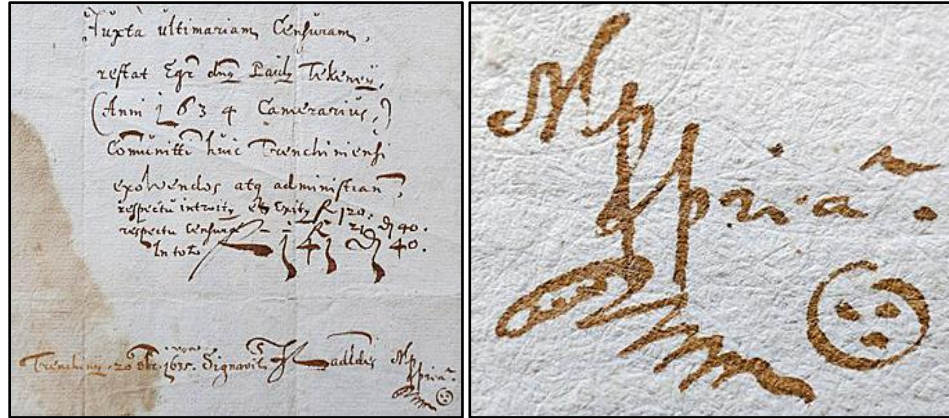
Emojinin yükselişinin tarihi, medya alanındaki son değişimlerde görülen teknik yeniliklerin dikkate alınmasıyla da izlenebilir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1982'den bu yana ASCII-giriş sistemi *emotikonlarının* gelişimi ve bilgisayarlı, ağ bağlantılı iletişimde kullanılan diğer tüm ayrıntı ve nitelikleri bir çıkış noktası olabilir. Japonya'da *emotikon* ve *kaomoji* tarihi, (lafzen 'yüz karakterleri'), 2000'lerin başında genç kadın kültürüyle yakından ilgili görünmektedir. Ancak teknik açıdan bakıldığında, 1990'larda Japon ağındaki BBS¹⁸ (bülten tahtası sistemi) kültürünün bir parçası olarak ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. Bilim insanları *emotikonların* icadı için, konuşulan dilin sözlü çekimlerinin derin nüanslarını kavramada yaratıcılığın veya iyi yazma pratiğinin eksikliği gibi çeşitli kültürel, psikolojik ve sosyolojik sebepler öne sürmüştür (Abel, 2020:31). Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda emojilerin gelişimine zemin hazırlayan en önemli faktörün giderek artan iletişim hızı olduğu ileri sürülebilir.

Mevcut metinlere eklenen, anlamı pekiştiren emojilerle, kelime veya ifade yerine kullanılan, iletişim sırasında zamandan kazandıran emojileri ayırt etmek gerekir. Birincide duygu aktarımı daha ön plandayken ikincide duygu ve düşünceler doğrudan emojilerle aktarılmaktadır. Geçmişten günümüze ulaşan kayıtlar, bu duygu aktarımının yadsınamaz bir gereksinim olduğunu, dijitalleşme henüz bu boyutlara gelmeden de farklı biçimlerde tezahür ettiğini gözler önüne sermektedir.

Dünya üzerinde bulunan en eski emojinin Slovakya'da bulunduğu dair bilgiler mevcuttur. 1635 yılında Trenčín'de bulunan eski bir resmî belgenin en altında Ján Ladislavides adlı bir görevli (noter) imzasının altına gülücük emoji (Görsel 14) yerleştirmiştir. İlk olduğu iddia edilen bu örnek devlet arşivlerinde halen saklanmaktadır (Votruba)¹⁹.

¹⁸ bulletin board system (BBS)

¹⁹ <https://www.pitt.edu/~votruba/qsonhist/smileyoldestslovakia.html>

Görsel 14: Slovakia’da bulunan ilk emoji örneği²⁰

Geleneksel yazı sistemlerinin doğal gelişimine rehberlik eden tarihi, dilbilimsel ve kültürel eğilimlerden ziyade maksatlı olarak oluşturulan emojiiler, kendi özgün niteliklerine göre şekillenmiştir. Hem yazı sistemleri hem de emojiiler piktografik (doğrudan nesneleri temsil eden) ve logografik (kelime yerine kullanım) işlevlere sahiptir. Bilindiği üzere ilk yazı örnekleri de esasen piktografik özellikler taşır ve daha sonra dünyanın çeşitli bölgelerinde logografik, ideografik veya alfabetik sistemlere evrilir. Yaklaşık olarak M.Ö. 1000 yılında piktogramlardan alfabetik yazı sistemlerine geçilmesi, Marshall McLuhan tarafından insanlık tarihinde ilk gerçek bilişsel paradigma değişimi olarak gösterilmiştir. Böylece insanlar kabile toplumlarından ilk uygarlıklara geçiş yapmıştır; bu geçiş, uygarlığın temelini atan toplu yaşamın yeni sistemleri olarak yazılı ticari işlemleri ve belgelerin dayanaklarını oluşturmak ve işlerliğini sağlamak üzere gerçekleşmiştir (Danesi, 2017: 5).

Emojiilerin ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ise devam etmekte olan ikinci bir paradigma değişimine işaret ediyor olabilir. Bu değişim eski piktografik-logografik yazının alfabetik yazı sistemi ile yeniden kaynaşması ile şekillenmiştir. Bu eğilim etkinliğini sürdürürse ve tam teşekküllü resimli-sesli bir melez dile evrilirse yeni bir uygarlığın temellerinin atıldığı ileri sürülebilir. Bu yenilik, ortak bir görsel dile dayanan küresel bir uygarlık veya daha doğrusu melez (ya da karışık) bir yazı sistemi olacaktır. Durum böyle olursa iletileri okuma ve yazma biçimimiz geçmişe göre tamamen değişmekle kalmaz aynı zamanda insan bilincinde kayda değer bir dönüşümün habercisi de olabilir; bu dönüşüm doğrusal ve kelimesi kelimesine bilgi işleme yönteminden daha bütüncül ve imgesel bir yönetime geçişi işaret edecektir (Danesi, 2017: 5). Diğer taraftan emoji kullanımı popüler kültürün etkisiyle ortaya çıkan ve geçip gidecek bir ‘moda’ niteliği de taşıyabilir. Gidişatın seyrini insanların kullanım alışkanlıkları zamanla

²⁰ <https://www.pitt.edu/~votruba/qsonhist/smileyoldestslovakia.html>

belirleyecektir. Ancak mevcut durumda özellikle bazı ülkelerin emoji kullanmaya daha yatkın olduğu görülmektedir. 21 günlük sürede 12.451.835 tweet inceleyen Ljubesic ve Fiser (2016:84), emoji içeren tweetlerden aşağıdaki bilgilere ulaşmıştır:

En yüksek tweet yoğunluğu Endonezya'da (Tweetlerin %46,5'i emoji içermektedir.) ve üçüncü sıradaki komşu Filipinler'de (%34,6) gözlemlenmektedir. Emojilerin kralı olarak nitelendirilebilecek, genel sıralamada ikinci olan Güney Amerika'da, Paraguay'ı (%37,6), genel sıralamada altıncı sıradaki (%30,7) Arjantin izlemektedir. Afrika'da emojiler en popüler olarak kuzeyde kullanılmaktadır; Cezayir dördüncü (%33,5), Mısır yedinci (%30,4) ve Libya sekizinci (%29,7) sıradadır. Arap yarımadasında Katar birinci sıradadır (genel sıralamada beşinci, %32,6), ardından Birleşik Arap Emirlikleri (10. sırada, %27,1) gelmektedir. En yüksek sıralamaya sahip iki Avrupa ülkesi Letonya (%24,4) ve İspanya (%24,1) olup, onu Çek Cumhuriyeti, Portekiz ve Rusya Federasyonu izlemektedir. İlginç bir şekilde, emojilerin evi olan Japonya, emoji içeren tweetlerin sadece %7'si ile 163. sırada yer almaktadır. Piktogramları geniş çapta popüler hale getirmekten sorumlu olan ülke Amerika Birleşik Devletleri, sadece biraz daha iyi durumdadır ve emoji içeren tweetlerin %10'u ile 152. sırada yer almaktadır. En üst sıradaki Kuzey Amerika devleti 37. sırada bulunan Meksika'dır (%21,8). Kıta bazında tweet yoğunluğuna bakıldığında Asya %26,3 emoji içeren tweet ile en yüksek yoğunluğa sahip olurken ikinci sırada %20,9 ile Güney Amerika, ardından Avrupa (%16,7), Afrika (%14,9), Avustralya (%13,7) ve Kuzey Amerika (%11,5) gelmektedir (Ljubesic ve Fiser, 2016: 84).

Araştırmacıların da belirttiği gibi bu veriler yalnızca Twitter kullanıcıları üzerinden sağlandığı için yeterince güvenilir bulunmayabilir ancak diğer sosyal medya veya dijital haberleşme araçlarındaki kullanım eğilimleri de araştırıldığı zaman karşılaştırma imkânı bulunarak daha sağlam bilgilere ulaşılabilecektir. Genel anlamda bu çalışma, emoji kullanım yatkınlıklarının ülkeler ve kültürler bazında nasıl farklılık gösterdiğine dair sağladığı bilgiler açısından önem arz etmektedir.

2015 yılında çok sayıda resim-sözcüğü kullanıma sunan Unicode 8'in çıkmasıyla (daha fazla cilt renk tonu olan gülücükler dâhil) emoji kullanımı gerçek bir yazı usulü haline gelmiştir. İnsanların internet ve mobil araçlar aracılığıyla iletişim kurdukları platformlarda emoji, bu vesile ile reklamlardan siyasi kampanyalara toplumun tüm alanlarında kullanılmıştır. Unicode farklı yazı biçimleri ile kullanım imkânı sunan uluslararası bir kodlama standardıdır. Farklı platform ve programlara uygun olan her bir karaktere özgün bir sayısal değer atar ve farklı dillerin kullanıcılarına tek tip bir font

sistemi kullanma imkânı sağlar (Danesi, 2017: 4). Bununla birlikte Android ve iPhone kullanıcılarının aynı emojileri ufak çaplı değişikliklerle görüntülediği bilinmektedir.

Emoji kullanımı tamamen bireysel tercihlere bağlı olduğu için ne dünyevi ne de kutsal olarak nitelendirilebilir. Daha çok gayri resmi bağlamlarda kullanılarak bir iletinin kavramsal içeriğine görsel açıklama ekleme amacına hizmet eder. Böylece anlam iletinin alıcısı tarafından daha net veya iyi anlaşılmış olur (Danesi, 2017: 10). Ancak yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için emojiinin kullanıldığı kültür kodlarına aşina olmak gerekir.

FikriMühim adlı bir kurumun Türkiye'nin emoji alışkanlıkları üzerine yaptığı bir araştırmaya göre emoji kullanan kişilerin yarısından fazlası, geleceğin yazılı iletişim dilinin emojiler olacağını düşünmektedir (Zeybek, 2018). Bu konuda elde edilen veriler aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- ☐ Dünya genelinde, internet kullanan bireylerin %92'si emojilerle iletişim kurmakta ve mesajlarında emojileri kullanmayı tercih etmektedir.
- ☐ Erkeklerin %75'i ve kadınların %84'u emojilerin, sözcüklere göre duygularını daha iyi ifade ettiğini dile getirmektedir.
- ☐ Emojiler, yüz yüze iletişime en yakın iletişim kurma tarzı olduğu için insanlara daha güvenli ve samimi gelmektedir.
- ☐ Gülen surat emojiisiyle, gerçek insan gülümsemesi beynin aynı bölgesini aynı anda etkilemektedir.
- ☐ 2016 yılında yapılan Instagram paylaşımlarının %50'si bir emoji içermektedir.
- ☐ 2014 yılından bu yana Twitter'da atılan emoji tweet sayısı 110 milyar'dır.
- ☐ 2015'in 4. çeyreğinde Top 500 markanın %59'u Twitter'da, %40'ı Facebook'ta emoji kullanmıştır.
- ☐ Pazarlama mesajlarında emoji kullanımı ise 2016 yılında %77 artmıştır (Zeybek, 2018).

Emoji, yazılı metinlerin küresel köyde daha iyi anlaşılması amacıyla ortaya çıkmış olmasına rağmen çeşitli sebeplerle kültürlere uyarlanmış formlar da tasarlanmıştır. Örneğin yüz şeklindeki emojiler ele alındığında tasarımcıların onları olabildiğince kültürel anlamda nötr yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Renk olarak sarının seçilmesi, ırk ya da etnisite ile özdeşleştirilen tanınabilir yüz özelliklerini ortadan kaldırmak üzere kullanılan biçimsel bir yöntemdir. Benzer biçimde kimlik ya da kişiliğe işaret edebilecek yüz yapısının belirli detaylarını hafifletmek için tam yuvarlak olarak tasarlanmıştır.

Ancak bu emojiilerin çıkışından kısa süre sonra bilerek ya da farkında olmadan kültürel aidiyetler de temsil edilmeye başlanmıştır (Danesi, 2017: 13).

Sanal cemaatler, bir fikir, duygu ya da ilgi alanı etrafında sosyal ağlar üzerinden bir araya gelen insanların adeta ayin yaparcasına ortak ritüellerle duygu ve düşüncelerini paylaşması ve birlikte hareket etmesi ile oluşmaktadır. (Türk ve Demirci, 2016) Bu topluluklarda fiziksel bir mekâna ihtiyaç duyulmaksızın bazı kurallar ve sınırlar çerçevesinde kişiler bir araya gelmektedir. Türk ve Demirci'nin (2016) çalışmasına göre sanal cemaatlerde emoji kullanımı konusunda bazı ortaklıklar görülmüştür. Kişiler, emojiilere olağan ve bilinen anlamlarının dışında kendi aralarında farklı anlamlar atfetmişler ve cemaat dışından kişilerin anlayamayacağı şekilde bir anlamda şifreli iletişim kurmuşlardır. Benzer şekilde argo veya jargonu yalnızca belirli bir topluluğa mensup olanlar anlayabilir. Sanal dünyada kişiler vücutlarını, seslerini, jest ve mimiklerini gerçek dünyada bırakarak sadece yazılı ve görsel dil ile var olmaktadır. Sanal cemaatler sadece üyelerinin anlayabileceği metafor ve metonimler kullanıp kendilerini diğer cemaatlerden ayırarak kendi kültür ve kimliklerini oluşturmaktadır. Bu dil aynı zamanda yüz yüze iletişimde bulunmayan fırsatları da üyelere sunmaktadır. Örneğin yazılı dilin veya alfabenin yeterli gelmediği noktada emoji ve capsler kullanılarak bu eksik kapatılmakta, dolayısıyla emojiiler sanal cemaat üyelerinin bir alt dil oluşturarak aralarındaki bağı güçlendirmesine yardım etmektedir. Emojiilerin ilan edilen anlamı ile kastedilen anlamı arasında görülen farklılık aşağıdaki biçimde örneklenmiştir:

Görsel 15: Emojiiler ve yan anlamları

Resmi Anlamı	Gerçek Anlamı	Resmi Anlamı	Gerçek Anlamı
			
Alkış tutan eller	"Aferin aferin... Devam et sen böyle. Devam et bakalım..."	Sırıtan yüz	"Ya senden bir iyilik isteyecektim ama...?"

Bethany Berard (2018)²¹, emoji üretimine ilişkin kapsamlı incelemesinde, "[e]moji'nin hem teknik hem de sosyal anlamda 'kodlanmış' olduğunu ileri sürer, çünkü karakterlerin hem teknik kod noktası standartlaştırılmıştır hem de bir resmi ad belirlenmesi, baskın veya geleneksel bir okumayı ve zımni bir doğru kullanımı bir sisteme

²¹ <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/9381>

bağlamaktadır.” Bu yaklaşım emojiilerin de belirli kùltùrlere mensup insanların elinden çıkan tasarımlar olduğunu bize tekrar hatırlatmaktadır.

“Genellikle yanlış anlaşılan 12 emoji” (Berard, 2018)²² hakkındaki popüler çevrimiçi makaleler, emoji yanlış anlamaları ve farklı “kùltùrel kodlamalar” için muazzam bir potansiyel olduğunu kanıtlamaktadır. Bugùne kadar, Unicode Standard 11.0 (21 Mayıs 2018'den beri yürürlùktedir.) 2.528 emoji karakterinden oluşan bir repertuar içermektedir. Emojiye bileşen olarak hizmet eden Unicode karakterleri, òrneđin deri görünümlü değiştirilmiş varyantlar da sayılırsa, toplam emoji sayısı 2.789'dur. Unicode 12.0 için 236 yeni emoji aday olarak dahil edilmiş ve bunların 61'i kabul edilmiştir. 5 Mart 2019'da piyasaya çıkmışlardır. Ortalama olarak, yılda 60 adet yenisinin eklendiğini görùlmektedir ve şu ana kadar tek bir tanesi dahi repertuardan çıkarılmamıştır. Her ne kadar emojiiler tam anlamıyla "kelime" olmasalar da belki de bu sayede dil engellerini giderek daha geçersiz kılma potansiyeline sahip oldukları iddia edilmektedir (Giannoulis ve Wilde, 2020: 2).

Dil engellerini aşabilen emojiiler olmasına rağmen kullanıcılardan gelen talepler doğrultusunda belirli ölçùtlere göre tasarlanan kùltùre özgü emojiiler özgünlüklerini korumaya devam etmektedir. Bu tarz emojiilerin anlamının kastedildiği şekilde anlaşılması ve iletişimin sürmesi ise tamamen kullanıcının onu algılayacak kùltùrel bilgiye sahip olmasına bağlıdır. Bu biçimde kùltùre özgü olan bir òge de popülerlik kazanarak evrensel hale gelebilir.

²² <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3549376/Frustrated-triumphant-probably-sending-wrong-signals-using-12-commonly-misunderstood-emojis.html>

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL ÇAĞDA İLETİŞİMİN DÖNÜŞÜMÜ VE EMOJİLER

İnsanoğlu her dönem duygu ve düşüncelerini yazıya aktarmada çeşitli iletişim düzeneklerine başvurmuştur. Bu çerçevede eski çağlardan günümüze yazılı iletişimde, duygu ve düşünceleri aktarmada yazılı dilin yanı sıra başvurulmuş görsellerin yeri yadsınamaz. Nitekim yazılı iletişimde sıklıkla kullanılan yeni nesil teknolojik araçlarda ve uygulamalarda yer edinen emoji'ler oldukça popüler iletişim düzenekleri haline gelmiştir. Tarihsel bağlamda mağara resimleriyle başlayan bu süreç, emoji'lerle yeni bir çehre kazanmıştır. Bir başka deyişle farklı dönemlerde yazılı iletişim ihtiyacının çeşitli biçimlerde karşılandığı bilinmektedir. Bu bölümde, dijital çağda özellikle yazılı iletişimin nasıl bir dönüşüm geçirdiği, emoji'nin bu dönüşümdeki yeri ve emoji'lerin beslendiği kuramların yanı sıra bu konuda dünyada ve ülkemizde hangi çalışmaların yapıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca emoji'lerin, dilbilim ve kültür bağlamında incelenmesine yer verilmiştir.

2.1. Emoji ve Bilgisayar Dilbilimi

Emoji'lerin dilbilimsel açıdan incelenmesi üzerine yapılan alan yazın taramasında emoji ve bilgisayar dilbilimi ilişkisine değinen birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunlardan biri 2016 yılında Barbieri vd. tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Barbieri ve diğerleri, anlambilim modeliyle emoji kullanımını, emoji'nin farklı dillerde kullanımını ve emoji'lerin anlamsal özelliklerini ele almışlardır. Bu bağlamda söz konusu çalışma Amerikan ve İngiliz İngilizcesi, İspanyolca ve İtalyanca dillerinde yürütülmüştür. Çalışmada her emoji'nin o dillere özgü modelleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, söz konusu bu dillerde emoji kullanım farklılıklarının olduğu görülmüş fakat en sık kullanılan emoji'lerin (yaklaşık 150 adet en popüler emoji) genel anlamlandırılma şeklinin benzer bir biçimde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte bazı dillerde aynı emoji'lerin farklı bağlamlarda kullanıldığı da tespit edilmiştir. Örneğin 🤝, 🤝 ve 🤝 emoji'leri bu dillerde farklı bağlamlarda kullanılırken, 🤝 ve 🤝 emoji'lerinin anlamları konusunda görece fikir birliği mevcuttur (Barbieri vd., 2016). Barbieri'nin çalışması, açık kaynak olması ve erişim kolaylığı nedeniyle Twitter üzerinden yürütülmüştür. Bu nedenle

bu tür çalışmaların sonuçları sınırlı kapsamda olsa dahi emojilerin anlambilimsel yönden incelenmesi konusunda anlamlı veriler sağlamaktadır.

Doğal Dil İşleme²³, insanların kendi aralarında anlaşmak için kullandıkları dili ve insan-bilgisayar etkileşimini en üst düzeye çıkarabilmek veya farklı doğal dilleri kullanan insanlar arasında iletişimi güçlendirmek üzere çözümler üreten bilim alanıdır (Eryiğit, 2020). Bu alan çeviri araçlarından, imla düzeltmeye kadar birçok dilbilimsel işlem için kullanılmaktadır. Emojiler her yaş grubundan birçok birey tarafından sosyal medyada yaygın olarak kullanılmalarına rağmen emojilerin anlambilimsel incelemesi, Doğal Dil İşleme açısından pek fazla değerlendirilmemiştir. Barbieri, Ballesteros ve Saggion (2017) tweet mesajlarının ardından hangi emojilerin gelebileceğini tahmin etme görevini inceleyerek kelimeler ve emojiler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu görevde yapay zekâ sistemi dâhilinde Uzun Kısa Süreli Bellek ağlarına²⁴ (LSTM'ler) dayalı birkaç model eğitmişlerdir. Deney sonuçları, nöral modelin, aynı görevi çözen insanlardan daha iyi performans gösterdiğini, dolayısıyla bilgisayarlı modellerin emojilerin altında yatan anlambilimi daha iyi yakalayabildiğini ortaya koymaktadır (Barbieri vd., 2017).

Emojinin yazılı iletişimde kullanımı üzerine yapılan ilk araştırmalar, büyük ölçüde kullanım sıklıklarına ve emojileri yorumlarken anlam karmaşasına (çok anlamlılık) odaklanmıştır. Çeşitli emoji kullanımlarının araştırılması, bu gliflerin en az iki farklı amaca hizmet ettiğini göstermektedir: İçerikli kelimeler ve işlev kelimeleri veya çok amaçlı duygusal belirticiler. Bir emojinin hangi noktada metin içeriğinin yerini aldığı belirlemek, NLP²⁵ araçlarına bunları başka herhangi bir kelime veya kelime öbeği olarak ayırtma olanağı sağlamaktadır. İçerikli olmayan, bir başka deyişle işlevsel kelimelerin yerine kullanılan emojilerin manasının farkına varmak, bir iletiyi anlamının da önemli bir parçası olabilir (Na'aman vd., 2017). Dilbilimdeki içerikli ve işlevsel kelime ayrımı benzer şekilde emojilerde de görülmektedir. Bu ayrım, inceleme bölümündeki kullanım örnekleriyle daha açık bir biçimde anlaşılabilecektir. İçerikli olmayan emojiler; herhangi bir kelime ya da ifade yerine kullanımdan ziyade anlamı pekiştirme, vurgulama, olumsuz ya da mecazi hale getirme gibi farklı işlevleri yerine getirebilir.

Na'aman, Provenza ve Montoya'nın (2017) yürüttüğü çalışmada emoji kullanımlarını sınıflandırmak amacıyla İngilizce Twitter verilerinden faydalanılmıştır.

²³ <https://yapayzeka.itu.edu.tr/arastirma/dogal-dil-isleme>

²⁴ LSTM: (Long Short-Term Memory) Uzun kısa süreli bellek ağı, derin öğrenme alanında kullanılan yapay bir tekrarlayan sinir ağı (RNN) mimarisidir. Uzun süreler boyunca kalıpları seçici olarak hatırlama özellikleri sayesinde birçok farklı alanda kullanılabilir.

²⁵ Natural language processing: doğal dil işleme

Yorumculara emojileri açıklama görevi verilmiştir ve bu açıklamalar üzerinde eğitilmiş bir sınıflandırıcının etkinliği araştırılmıştır. Bu aşamada üç farklı kategori kullanılmıştır: İşlev, İçerik ve Çok Amaçlılık. **İşlev:** Edat, bağlaç, noktalama, yardımcı fiil / sözcük ve benzeri işlevsel kelimeler için emoji kullanımını ifade eder. “I 🤔 like u”

İçerik: Sözcük ya da sözcük öbekleri yerine kullanılan emojiler. İsim, fiil, sıfat, zarf gibi kelime türleri olabilir. “The 🦉 to success is 🦉.”

Çok amaçlılık: Dilbilgisel açıdan tamamlanmış bir cümle veya ifade karşısında tutunulan tavır, tutum ya da edinilen his/ yüz ifadesi için kullanılan emojileri ifade eder. (“Omg why is my mom screaming so early 😭”) (Na’aman vd., 2017: 137).

Kullanılan sınıflandırıcılarda içerik ve işlev arasındaki ayrım kolayca belirlenirken çok amaçlılık kategorisinde duygu, jest ve mimikler söz konusu olduğu için daha fazla veri ve çalışmaya ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır.

Bilgisayar dilbilimi alanında yürütülen bu çalışmalar sayesinde bilgisayar programlarının tıpkı dillerin incelenmesinde kullanıldığı gibi emojilerin de dijital yazıyla birlikte araştırılmasında kullanılabildiği ve güvenilir veriler sağladığı görülmektedir. Böylece kullanım sıklıklarının dışında emojilerin hangi bağlamlarda hangi dil bilgisel veya dilbilimsel işlevi yerine getirdiği öğrenilebilmektedir.

Güncel semantik modeller metin derleminden elde edilen dilbilimsel bilgiler ile görsel bilgileri birleştirmektedir. Deneysel psikoloji bölümünden iki araştırmacı Rotaru ve Vigliocco (2020), kelimeler, görüntüler ve emojilerden semantik model kurma üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya göre, davranışsal verilerde çok araçlı (*multimodal*) modellerin, tek araçlı seçeneklere (sadece görsel veya metinsel veri) göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

Anlamsal (Semantik) işleme üzerine yapılan deneysel çalışmalar, duygunun da özellikle soyut kavramlarda önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Ancak duyguyu dilsel ve görsel bilgilerle bütünleştiren modeller eksiktir. Rotaru ve Vigliocco’nun (2020) çalışmalarında, ilk olarak, insana özgü mevcut semantik verilere en uygun modelleri seçilerek ve kapsadıkları kavramların sayısı artırılarak en son teknolojiye sahip mevcut modellerden türetilen görsel ve duygusal temsiller geliştirilmiştir. Duygusal temsiller eklemenin (birlikte kullanıldığı metinden emojiyi tahmin etmek için tasarlanmış bir sinir ağı modelinden elde edilen), bu modelin tamamen dilsel ve dilsel-görsel bir modelden çıkarılan, anlamsal benzerlik/ilişki yargılarına uyma yeteneğini geliştirip geliştirmediğini değerlendirmişlerdir. Sonuçta, modellere belirli ağırlıklar verildiğinde hem görsel hem de

duygusal temsillerin eklenmesinin performansı iyileştirdiğini, görsel temsillerin özellikle daha somut kelimeler için bir iyileştirme sağladığını ve duygusal temsillerin özellikle daha soyut kelimeler için uyumu iyileştirdiğini bulmuşlardır.

2.2. Emoji ve Medya Dilbilimi

Highfield ve Leaver (2016) görsel unsurların günlük yaşamda dijital, sosyal ve mobil medya için artan öneminin altını çizmiştir. Çalışmalarında görsel sosyal medyayı hem görüntü tabanlı hem de metinler arası içerik açısından izleme, analiz etme ve anlama yöntemlerindeki önemli araştırma boşluğunu ele almaktadır. Sosyal medya araştırmalarında görsel analizler konusunda yöntemsel sorunlara değinen bu araştırmada görselin çoklu anlam düzeyleri ve platformların bunu nasıl desteklediği ve gösterdiği sorusu üzerine yanıtlar aranmaktadır. Aynı zamanda mimler²⁶ (İng. *memes*) gibi görsel medyanın çokanlamlı doğası ve aynı zamanda farklı şekillerde kullanıldığında görsel bir nesnenin nasıl farklı şeyleri temsil edeceği de sorgulanmaktadır. Fransa’da 2015 yılında gerçekleşen terör saldırısı sonrasında dayanışma ve barış sembolü olarak Fransa bayrağında bulunan üç rengin sosyal medya profillerine eklenmesi bu açıdan ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca emoji; yüz hareketlerinin, yiyeceklerin, bayrakların veya hayvanların basit bir şekilde düz görsel temsilleri olarak ele alınmamaktadır, her biri ayrı ayrı ve kombinasyon halinde kendi çağrışımlarına sahiptir. Patlıcan, şeftali ve taco emoji, ilgili gıda maddelerini temsil edebilir ancak aynı zamanda kendi emoji bulnamayan vücut kısımlarının yerine geçer: penis, popo ve vajina [sic] (Bonnington, 2015’ten akt. Highfield ve Leaver 2016). Buradaki sembolizmin anlamı; emojiğin aynı zamanda platformlar tarafından pek de onaylanmayan içerik ve iletişim için kullanılmasıdır, nitekim patlıcanın Instagram’ın yasaklı hashtag’ler listesine eklenmesi ve platformda aranmaması bu duruma örnek teşkil eder (Griffin, 2015’ten akt. Highfield ve Leaver 2016). Emoji kullanımının sosyokültürel eğilimlerinin yanı sıra diğer görsel medyada olduğu gibi, medyanın kendisini çevreleyen temsil, erişilebilirlik ve çeşitlilik sorunları mevcuttur. Örneğin, 2015’ten önce emoji de ırksal çeşitlilik eksikliği ve temsilde eşitsizlik söz konusudur (Tan, 2015)²⁷ Apple tarafından emojiğe eklenen altı farklı ten rengi 16. görselde incelenebilir. Emojiğin görünümü ayrıca hem emojiyi oluşturan ve

²⁶ Bir kültür içerisinde kişiden kişiye yayılan bir fikir, davranış, üslup ya da kullanım. (Merriam-Webster sözlüğü, 2021). Bu bağlamdaki anlamı sosyal medyada eğlence amaçlı yorum eklenmiş resim veya kısa video içeriğidir.

²⁷ <https://www.theguardian.com/technology/2015/feb/24/apple-adds-racially-diverse-emoji-and-they-come-in-five-skin-shades>

standartlaştıran Unicode Konsorsiyumu'ndan hem de kullanılan cihazlardan etkilenmektedir. Android cihazlardaki kullanıcılar, emoji'leri iOS veya Windows kullanıcılarından biraz farklı şekillerde görebilmektedir ve yazılımlarını güncellememiş olan kullanıcılar, desteklenmeyen emoji'lerin olabileceği yerde soru işaretleri veya boş alanlar görebilir. Araştırma yöntemleri ve analiz için, bu durum, farklı disiplinlerden alınan yöntemler de dahil olmak üzere, algılama ve yorumlamayla ilgili bir dizi soruyu gündeme getirmektedir: Farklı kullanıcılar tarafından neler görülebilir (ör. içerik gönderenler ve içeriği okuyanlar)? API'den²⁸ türetilen veri kümelerinde öne çıkan içerik, orijinal bağlamında görülen içerikten nasıl farklıdır? Eksik olan nedir? Eksik olan ama algılanmayan nedir? Veri toplama veya analiz süreçlerinde görülen ama desteklenmeyen nedir?

Görsel 16: Apple'ın ırksal olarak çeşitli emoji'lerinden bir seçki²⁹.

Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda dijitalleşmenin yazılı iletişimde yeni bir dönemi başlattığı, bu dönüşümde emoji'lerin oldukça etkili bir yere sahip olduğu, emoji'lerin yorumlanması ve anlaşılmasında kültürel farklılıkların yanı sıra hangi cihaz ve işletim sisteminin kullanıldığının da önem taşıdığı anlaşılmıştır. Alfabe mevcut harflerle sınırlı olan yazı dilinin aksine emoji'lerde her geçen yıl yeni güncellemeler yapılarak kullanıcıların talebine göre yenileri eklenmektedir.

²⁸ Application Programming Interface- Uygulama programlama arayüzü

²⁹ <https://www.theguardian.com/technology/2015/feb/24/apple-adds-racially-diverse-emoji-and-they-come-in-five-skin-shades>

2.3. Emojinin Sosyokültürel ve Siyasi Boyutları

Günümüzde emojilerin önemsizlenmeyen fakat dikkate alındığı takdirde önemli bilgiler sağlayan sosyokültürel ve siyasi bir yönü bulunmaktadır. Tasarımından kullanımına kadar özellikleri belirli bir şirket tarafından belirlenen emojiler, başlangıçta planlandığı gibi alımlanmayabilir. Ancak sürekli güncellenme şansının olması gelen tepkilere göre şekillenmesini de sağlamaktadır. Nitekim takipçi sayısı yüksek siyasi yönetici hesaplarında dahi iletilerin daha güçlü bir etki oluşturması adına emojilerle desteklendiği görülmektedir.

Görsel 17: Siyasi figürlerin emoji kullanımı³⁰

³⁰ https://twitter.com/meral_aksener/status/1553484867165380609

(31 Temmuz 2022, Twitter)³¹

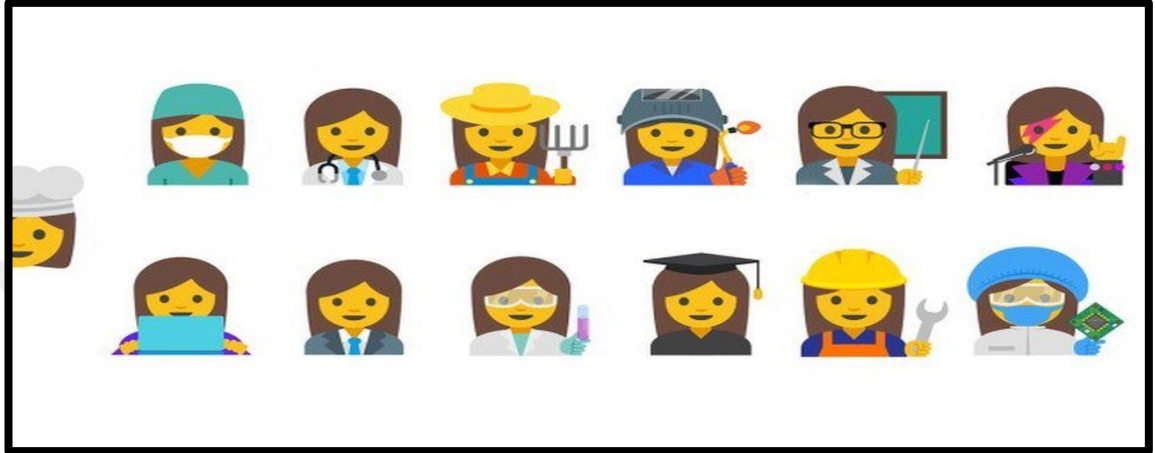
Bazı emoji, aslen Japonya'dan olanlar bile, artık 'Batı' bağlamlarında ve hatta kültürler arası olarak benzer şekilde kullanılmakta ve anlaşılmaktadır, diğerlerinin ise önceden kültürel bilgi olmadan anlaşılması oldukça zordur.

Emojinin sosyokültürel ve politik boyutları son yıllarda ülkemizde olmasa da dünyada daha dikkat çekici bir tartışma konusu haline gelmiştir. Zira bu sadece bir kurumsal ve tüzel güç meselesi değildir. 2018 yılında Unicode Konsorsiyumu'nun 12 tam üyesinden 8'i, bir başka deyişle "Bizans emoji seçimi sürecinin" (Evans 2017, 30) malum kapı bekçileri, Amerikalı şirketlerden oluşmaktadır. Her biri tam üyelik hakları için yılda 18.000 dolar ödemektedir (bkz. Berard 2018) (akt. Giannoulis ve Wilde, 2020:5). Bu bağlamda, 2015 yılında Unicode 8'in çıkması ile tanıtılmadan önce farklı emoji ten renklerinin uygulanmasına yönelik hararetli tartışmalara da değinmek gerekir. Kısa bir süre sonra, Mart 2016'da Amy Butcher'ın "Emoji Feminizmi" başlıklı New York Times

³¹ <https://twitter.com/mansuryavas06/status/1547632587748696064>

köşe yazısı, emoji karakterlerinde profesyonel çalışanların kayda değer çoğunluğunun erkek olarak temsil edildiğine dikkat çekmiştir (bkz. Butcher, 2016). O yılın sonlarına doğru konsorsiyum Google'ı takip ederek o emojiler için kadın versiyonlarını da çıkarmıştır (Giannoulis ve Wilde, 2020:5).

Görsel 18: Amy Butcher'ın "Emoji Feminizmi" makalesi üzerine tasarlanan profesyonel kadın meslekleri emojileri³²

Editörler Crystal Abidin ve Joel Gn, *First Monday*'in "Emoji Epistemolojisi" konulu yakın tarihli özel sayısına giriş bölümünde, "emoji kültürünün, insanların kimliklerini ve politikalarını ayırt edici ikonlara indirgemek için bir ikame haline geldiğine dikkat çekmiştir. Ancak bu ikonlar bazen, indirgeyici de olabilmektedir (2018)." Bir dönem trans aktivistlerin simgesel bayraklarının Unicode'a dahil edilmesi için dilekçe yazması ve bu konuda mücadele etmesi farklı kimliklerin temsil meselesinin emoji başlığı altında ne derece önem taşıdığını gözler önüne sermektedir.

Bu noktada emoji'nin farklı bir tanımına daha ihtiyaç duyulabilir. Stark ve Crawford (2015) çağdaş ve dijital iletişimin yönlendiricilerini de hesaba katarak şöyle bir tanım ileri sürmüştür:

Emoji karakterleri, insan potansiyeli olarak duygulanım ile sermayenin, günlük biyopolitikanın yönetimi yoluyla sürekli olarak kullanmaya çalıştığı üretken bir güç arasındaki gerilimi hem somutlaştırıp hem de temsil etmektedir. Emojiler, duygusal emeğin yaratıcı gücü ile piyasa mantığının esaretindeki dijital bir alanda sınırları arasındaki bir rekabetin örnekleridir (Stark ve Crawford, 2015:5).

Emojilerin daha geniş bir yelpazede araştırılmasının gerekliliğine istinaden Routledge Dil ve İletişim Araştırmaları (2020), *emotikon*, *kaomoji* ve emojiler üzerine bir cilt yayımlamıştır. Bu çalışmada, *emotikon*, *kaomoji* ve emojiler aracılığıyla küresel

³² <https://www.bbc.com/news/technology-36265455>

kültürel manzaranın iletişimsel, göstergebilimsel, sosyopolitik ve estetik dönüşümleri üzerine görüşler birleştirilmeye çalışılmaktadır. Araştırmacıların bu kitapta emojiilere ilişkin dört iddiası bulunmaktadır: (1) 'resimsel-sembolik' (piktografik veya ideografik) dijital ifadelerin farklı biçimleri göstergebilimsel açıdan sözlü iletişim biçimleriyle rekabete sokulmamalıdır, daha ziyade tamamlayıcı bir 'anlam oluşturma' aracı olarak kabul edilmelidir. Daha sonra emojiiler, tartışıldığı gibi, her zaman çok amaçlı olan iletişimin “semiyotik kaynağı” olarak görülmektedir (bkz. Machin 2012; Jewitt 2014; Bateman, Wildfeuer ve Hiippala 2017’den akt. Giannoulis ve Wilde, 2020). Dolayısıyla bu durum, (2) medya ve tarih açısından emojiinin, bazen inanıldığı gibi, iletişim uygulamalarında radikal bir tarihsel kopuş olmayabileceği anlamına gelir. Ancak bunun görülebilmesi için sözde dijital dönüşü ve onun ele aldığı medyaya ilişkin çeşitli dönüşümleri çevreleyen söylemler, medya ve tarih bağlamına oturtulmalıdır. Bu çerçevede (3) sosyokültürel açıdan emoji, ne şeffaf ('evrensel') bir anlayış için bir araç olarak ne de tanımlanmış kimlik ve ayrım siyasetinin bir takviyesi olarak anlaşılmalıdır. Bunun yerine emoji, toplumsal olanın teknolojik, kurumsal ve dilsel medya (*mediation*) biçimlerine doğru bir uzantısı olarak görülebilir; çeşitli aktörler arasındaki kültürel ve siyasi müzakerelerin konumlandığı önemli bir yeni “alan”dır. (4) Kültürel (Kültürlerarası) açıdan, emoji şimdiye kadar ya esasen bir 'Japon' fenomeni olarak ya da 'evrensel' bir ifade biçimi olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte ulus ötesi akışları, sınır geçişlerini ve uluslararası geçişleri takip edebilmek için bu yaklaşımların ikisinin de yararlı olmadığı iddia edilmektedir.

Günümüzde ağırlıklı olarak bilgisayar aracılığıyla etkileşim çerçevesinde değerlendirilen emoji kavramını, medya ve kültür bağlamında da ele almanın gerekliliği bu koşullarda ortaya çıkmıştır.

Bir akıllı telefon ile başlamış olsa da emojiilerin edebiyat, sanat ve manga alanlarında da kullanımına rastlanılmaktadır. 2014 yılında Çinli sanatçı Xu Bing, tamamen ideogram ve piktogramlardan oluşan ilk roman niteliği taşıyan *Book from the Ground* adlı kitabını yayımlamıştır. Benzer biçimde Amerika’da da emojiinin sanatsal ve anlatı potansiyeli araştırılmaktadır (Lee, 2018). 2016 yılında Modern Sanat Müzesi, orijinal 176 adet emojiyi resmen kabul ederek onları sanat tarihine böylelikle dahil etmiştir (Galloway, 2016). Ağustos 2017 sonunda animasyonlu *The Emoji Movie* (ABD, Tony Leondis) dünya çapında vizyona girmiştir. Bütün yönleriyle, emoji, iletişim aracı olmanın yanı sıra büyük bir ticari ilgi alanı haline gelmiştir. Örneğin, “İstismar Edilen Emojiiler (*Abused Emojis*)” uygulamasının, sözlü olarak yapamıyorlarsa da çocukların

aile içi şiddet vakalarını yetkili mercilere iletmelerine yardımcı olduğu düşünülmektedir (Logan, 2015). Ayrıca yargıçlar ve jüriler bile kişileri suçlardan mahkûm etmek için delil olarak mahkeme tutanaklarında emojiyi yorumlamak zorunda kalmıştır (bkz. Kirley ve McMahon 2017; Ferguson ve Bruno 2018'den akt. Giannoulis ve Wilde, 2020:6). Amerika'da bir fuhuş operasyonunda yakalanan sanığın bir kadına gönderdiği instagram mesajları delil olarak iddianameye eklenmiştir. Mesajlarda “kraliyet tacı , yüksek topuklu ayakkabı ve dolar işaretli para kesesi ” emojileri bulunmuştur. Savcılığa göre bu semboller sanıkla kadın arasındaki “iş” ilişkisini ortaya koymaktadır. Sanık ise “hiç alakası yok” diyerek kadına “DM’den yürüdüğünü” iddia etmiştir³³ (Karasu, 2019). Aynı köşe yazısına göre Clara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Prof. Eric Goldman’ın tespitleri şunu göstermektedir: 2004’ten beri emotikon ve emojilerin kanıt olarak sunulduğu davalar giderek öyle artmıştır ki 2018 itibarıyla yargılamaların yüzde otuzunda hakimler emojilerle ilgili karar vermek durumunda kalmıştır. Bununla birlikte emojilerin nasıl yorumlanması gerektiğine dair bir uzlaşma ya da resmi karar bulunmamaktadır.

Haziran 2021’de Bangladeşli bir din görevlisi kakhaha emojisine ilişkin fetva vererek bu konunun ne derece ciddiye alındığını göstermiştir. Ahmadullah adıyla bilinen ve Facebook’la YouTube’da 3 milyondan fazla takipçisi bulunan din adamı, yayınladığı üç dakikalık videoda şu sözleri sarf etmiştir (Independent Türkçe, 2021):

Eğer ‘haha’ emojilerini sadece eğlence amaçlı kullanıyorsak ve gönderiyi paylaşan kişi de sadece eğlence amaçlı paylaşmışsa, ortada bir sorun yok. Fakat emojiyi sosyal medyada gönderi paylaşan veya yorum yapan kişileri küçümsemek ya da onlarla dalga geçmek için kullanıyorsanız bu İslam’da tamamen yasak bir şey.³⁴

Yargı organlarının ardından resmi bir din görevlisinin de emojiyi gündemine alması, dünya çapında artan kullanım sıklığı ile paralellik göstermektedir. Nitekim eğitimden spora, çeşitli sanat dallarından müze değerlendirmelerine kadar pek çok alanda emojilerle daha çok karşılaşmamız olası görünmektedir.

Kanada Okulu’na mensup Harold Innis ve Marshal McLuhan gibi iletişime teknolojik açıdan yaklaşan düşünürlerin yaklaşımı emojilerin değerlendirilmesinde oldukça yol gösterici olabilir. McLuhan’ın yaklaşımına göre kitle iletişim araçlarının gelişimi ile dünya küresel ölçekte bir köye dönüşmüştür. Dünyanın küçülerek birbirine bağlanmasıyla birlikte her tarafı görüntü ve mesajlar kaplamıştır. Böylece herkes her şeyden haberdar olur. Innis’in yaklaşımına göre ise egemen olan iletişim teknolojileri

³³ <https://www.haberturk.com/yazarlar/ayse-ozek-karasu/2545917-yargi-emoji-hukukuna-ne-kadar-hazir>

³⁴ <https://www.indyturk.com/node/378801/>

toplumların nasıl örgütleneceğini ortaya koyar. Teknoloji içeriği belirleyerek iktidarın ya da bilginin dağılımını da belirlemiş olur. İletişim aracılığıyla zaman ve uzam denetim altına alınır. Bu da kaçınılmaz olarak güç ilişkilerine sebep olur (Yaylagül, 2014:70). Bu güç ilişkileri, hem hangi emojielerin eklenip çıkarılacağı konusunda hem de anlamlarının belirlenmesi ve sansürün gerekliliği gibi konularda belirleyici olacaktır.

Eklenen yeni emojielerin teknolojik ve yaratıcı bir tasarım olmanın ötesinde toplumsal bir müzakere sonucunda kullanıma sunulduğuna dair başka bir örnek de koşan adam ve başörtülü kadın emojieleri olabilir. Unicode Standard'ın emojiyi destekleyen ilk versiyonu olan Unicode 6.0'da 2010 yılında yalnızca koşan adam emoji mevcuttu fakat 2016 yılındaki güncelleme ile koşan kadın emoji de eklenmiştir. Ayrıca 15 yaşındaki Berlinli Suudi genç kız Rayuf Alhumedhi 2016/17'de başörtüsü takan bir kadın emojisini dahil etmek amacıyla 'Türbanlı Emoji Projesi' için dilekçe verdiğinde dünyanın dört bir yanından gelen ırkçı tepkilere karşı durmak zorunda kalmıştır (bkz. Vonberg, Shubert ve Schmidt, 2017). Karar vericilerin bu derece karmaşık ağlara sahip olduğu böylesi bir düzende iletişim aracının ya da merciin nasıl saptanabileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu insani ve insani olmayan aktörlerden, kurumsal ve tüzel varlıklardan, semiyotik ve teknolojik yapılardan emoji meselesini ayrı tutmak için hiçbir zeminin bulunamadığı görülmektedir. O halde bilgi felsefesi açısından bazı emojieler, içinde faaliyet gösterdikleri salt 'bağlam'dan ayırt edilebilmesine rağmen emojielerin tamamını (iletişimsel etkileşimin) 'temel aracı' olarak nitelendirmemek gerekir (Giannoulis ve Wilde, 2020:8).

Belli sosyal gruplar emoji dünyasında yetersiz temsil edilmektedir. Bu bağlamda belirli iletişim olanaklarının sağlanmaması “karar vericilerin genellikle erkek, beyaz ve mühendis” olmasıyla yakından ilintilidir. Bu kişiler, kodlama konusunda uzmanlaşmışlardır³⁵. Emoji 'evrensel' bir ifade tarzı olarak ele alınsa da Jonathan Abel (2020), emojielerin ortaya çıkışının ve evriminin belirli bir Japon kültürel bağlamında gerçekleştiğine dikkat çekmektedir: “[E] moji, en başından beri kültürel koşullara güçlü bir şekilde gömülüdür ve geçmişte de öyle olmuştur [. . .] Unicode emoji dizisi, günümüzde Japon kültürü etkisi altında kalmaya devam etmektedir” (Abel, 2020:34).

Emoji dağırcığı, yeni eklenen *taco* ve altı farklı cilt tonuyla "çeşitlendirilmesine" rağmen *senbei*, 煎餅 (pirinç krakerleri) gibi Japon kültürel

³⁵ Bkz. Emojination [Brooks, Jeanne, Jennifer 8. Lee, and Yiyang Lu]. 2016. *Emojination. Emoji by the People, for the People*. Accessed 4 July 2021. www.emojination.org.

simgeleri emoji dünyasında hala çok daha fazla temsil edilmektedir. Aşk otelleri 🏨, *tengu* 🐉, 天狗 (mitolojik yaratıklar), Japon sürücü kursu öğrencilerinin izin amblemleri ve körili pilav 🍚 vb. örnek olarak verilebilir. Mevcut Unicode emoji dizisinde Japon kültürüne yönelik en az 15 açık referans bulunmaktadır. Bu durumdan hareketle Abel, McLuhan'ın 'Araç iletidir,' olarak özetlenen yaklaşımını eleştirmektedir. Ona göre anlam, kültüre içkindir ve kültür ile doymuştur (Abel, 2020:34). Unicode standartlaştırma işlemlerinde aynı zamanda bazı kültürel öğeleri silerek, eksik yansıtarak ya da yok ederek esas iletinin anlamında değişikliğe yol açmaktadır. Bu nedenle kullanılan araç, ileti olmaktan çıkıp onu yönlendiren, şekillendiren ve farklılaştıran bir unsura dönüşmektedir. Eğer iletinin gönderildiği kişi, aynı marka bir telefona sahip değilse, güncelleme yapmadıysa veya emoji'nin kültürel arka plan bilgisine sahip değilse iletiyi veya bu bağlamda emojiyi yanlış anlama /hiç anlamama ihtimali oldukça yüksektir. Bu nedenle Unicode standartlarının her ne kadar farklı cilt renkleri, cinsiyetleri ekleme girişimleri olsa da kültürel çeşitlilikleri tek tipleştirme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır.

2008'in ilk iPhone'larında emoji olmaması nedeniyle Apple ve Japon ortağı SoftBank, Japon pazarında ilk etapta kısmen de olsa başarısızlığa uğramıştır. Japonya, tüm cihazlarında emoji'nin iOS'e dahil edilmesinin ardından 2011 civarında akıllı telefon kullanımında çarpıcı bir artış görmüştür: Japon kullanıcılar, i-mode'un 1999'da piyasaya sürülmesinden bu yana NTT DoCoMo tarafından sunulan daha önceki *keitai* emoji biçimlerine uzun zamandır alışmıştı. 2009'da ise yeni nesil 'Western' (Batı tarzı) akıllı telefonlarda ilginç şekilde eksik olan, fakat Japon kullanıcıların kullanımına sunulmuş 722 emoji karakteri mevcuttu (bkz. Blagdon, 2013). Dijital piktogramlara ve ideogramlara 'aracılık' atfetmekte tereddütlü olursa da 2010 yılında Japonya'nın medya ekolojisi, en azından, yeni teknolojilerin gelişimi ve kabulü üzerinde kayda değer etkileri olabilecek kadar emojiye doymuştur (Giannoulis ve Wilde, 2020:11).

Giannoulis ve Wilde (2020) araçsallık (*mediality*) terimi için; en azından iletişimsel-göstergebilimsel, maddesel-teknolojik ve geleneksel-kurumsal boyutlar arasındaki ayrımı karşılayan, çok boyutlu, karmaşık bir kavram olarak kabul edilirse dijital çağda iletişimin dönüşümünü de bu üç düzey üzerinden izlemek gerektiğini ifade etmektedir. Burada araçsallığın sosyal boyutu daha çok önem taşımaktadır zira kültürel bir sistem olarak medya araçları daima toplumsal olarak inşa edilmektedir. Dolayısıyla medya araçlarında hangi öğelerin belirleyici olacağı, hangi aktörlerin karar verici rol üstleneceği, bu araçlarda normal, aşına ve kabul edilebilir olanın sınırlarına dair nasıl bir

yol çizileceği soruları akla gelmektedir. Emoji başlı başına bu cevapların belirlenmesinde etkili olmasa dahi olası cevapların tezahürü veya bu süreçlerin sonuçlarının izlenmesi için iyi bir gösterge olarak nitelendirilebilir.

2.4. Emoji ve Göstergebilim

Göstergebilim, kapsamını sesbirim ve cümlelerin ötesinde genişleterek metinleri ve söylemi; bunların retorik, edimsel ve ideolojik işlevlerini içerecek şekilde dilbilimi tamamlayan bir disiplin haline gelmiştir³⁶(Bouissac, 2012). Böylece insan iletişiminin çok yönlülüğünü odak noktası haline getirmiştir. Emojilerin incelenmesi aşamasında göstergebilimin neden önemli olduğu konusu, çeşitli tanımlarından dahi anlaşılmaktadır.

Alan yazında göstergebilimi ifade eden birçok tanım yer almaktadır. Bu bağlamda göstergebilim:

Konusu, tözü ne olursa olsun, sınırları ne olursa olsun, her türlü göstergeler dizgesidir: Görüntüler, el-kol-baş hareketleri, ezgili sesler, nesneler ve törenlerde, protokollerde ya da gösterilerde görülen bu tözlerin karmaşaları, ‘diller’ oluşturmaları da en azından anlamlama dizgeleri oluşturlar” (Barthes, 2016: 27).

Bu anlamlama dizgeleri, emojiler söz konusu olduğunda tıpkı diğer sistemlerde olduğu gibi daha kültüre özgü bir hal almaktadır. Bir başka deyişle anlamı çok bariz olan ve görsel olarak belirli bir karşılığı olanlar haricinde her kültür, emojiler için farklı bir anlamlandırma süreci oluşturmaktadır. Bununla birlikte emoji yazımı ne kutsal ne de dindışıdır; bir mesajın kavramsal içeriğine görsel açıklamalar eklemek için büyük ölçüde gayri resmi bağlamda kullanılan açıklayıcı bir dizgeler bütünüdür.

Dijital iletişim çağında toplumları oluşturan bireylerin kendi aralarındaki yazılı iletişim eylemlerinde neden emoji içerikli bir yazışma biçimi tercih ettikleri birçok araştırmanın konusu olmuştur. Bu araştırmalarda üç farklı sebep öne sürülmüştür. Bunlar sırasıyla,

- İletiyi göndermeden önce metni kontrol etmenin daha kolay olması ve böylece sohbet edildiği zamanda olduğu gibi iletilmek istenen iletinin daha doğru bir biçimde iletilmesi.
- Daha önce yazılanlara geri dönüp bakabilme şansının olması, böylece gönderilen iletiyi daha iyi anlamlandırma.

³⁶ <https://www.bloomsbury.com/us/series/continuum-advances-in-semiotics/>

- Konuşulduğu anda kelimeler geri alınamayacağı için iletişim daha tehlikeli bir hale gelebilir. Oysa yazılı iletişimde emojiiler yoluyla alıcıların iletiyi anladığından, duygu durumlarından emin olunabilir (Danesi, 2017:11).

“Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır” (Rifat, 2019: 11). Dolayısıyla gösteren ile gösterilen olmak üzere iki öğeden bahsetmek gerekir. İletiyi gönderen kişinin ürettiği içerik yani gösteren ile onun neyi temsil ettiği ya da alıcının nasıl anlamlandırdığı yani gösterilen arasında bir geçiş söz konusudur. Bu geçiş süreci anlamlandırmanın işleyişini de şekillendirmektedir. Bir gösterge olarak emojiilerin üretimi, tasarımı, anlaşılması ve kullanımı da bireyler, kültürler ve uluslar ölçeğinde çeşitlilik göstermektedir. Kullanıcı topluluklarının geri bildirimleriyle dönüşmeye de devam etmektedir.

Düşüncelere, fikirlere, duygulara veya aklın soyut dünyasına işlerlik kazandırma amacı güden göstergelerin incelenmesi, sistemli ve analitik bir çözümleme gerektirmektedir. Bu çözümlemeye imkân tanıyan bir bilim dalı olarak göstergebilim Türkçede disiplinler arası bir bilim dalı olarak kabul görmektedir. Bu bilim dalı İngilizcede *semiotics* ya da *semiology* olarak farklı şekillerde adlandırılmıştır. 17. yüzyılın sonlarında İngiliz filozof John Locke insanı anlama yetisi üzerine yaptığı çalışmalarla ilk kez göstergebilimi bugünkü anlamıyla isimlendirmiştir. 20.yüzyılda ise Ferdinand de Saussure ile Charles Sanders Peirce birbirlerinden habersiz olarak eşzamanlı bir biçimde çağdaş göstergebilimin temelini oluşturan çalışmalara imza atmıştır (Yavuz, 2020:34). Mantıkçı ve aynı zamanda pragmatizmin kurucusu olan C. Peirce, “*semeiotic*” terimini kullanarak genel bir göstergeler kuramı tasarlamıştır. Mantık kökenli bir göstergebilim anlayışını benimseyen Peirce, göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durmuş ve göstergebilimsel olguları eksiksiz bir şekilde sınıflandırmak için üçlülere dayalı, altmış altı sınıflı bir göstergeler sistemi oluşturmuştur. Peirce’in bu sınıflandırmasında temel olan ve en çok gönderme yapılan ise göstergeleri nesneleri açısından varlıksal bağıntı, benzerlik ya da saymacalık içermelerine göre belirti (*indices*), görüntüsel gösterge (*icon*) ve simge (*symbol*) olarak üçe ayırdığı tasnifidir (Dervişcemaloğlu, 2008)³⁷.

Peirce **belirti** öğesini, nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan fakat yorumlayan bulunmadığı takdirde bu özelliği yitirmeyecek

³⁷ <http://www.ege-edebiyat.org/docs/493.pdf> erişim: 14 Ağustos 2021

olan gösterge olarak ifade eder. Örneğin silahla ateş edilen bir duvarda oluşan delik, sebebi neye bağlanırsa bağlansın varlığını sürdürmektedir. **Görüntüsel göstergeyi** ise, belirttiği şeyi doğrudan doğruya temsil eden, canlandıran öge olarak tanımlar. Bu çerçevede fotoğraflar ile emojielerin büyük bir çoğunluğu bu kategoriye ait olarak nitelendirilebilir. **Simge** ise yorumlayan olmadığı takdirde kendisini gösterge yapan özelliği kaybedecek olan bir göstergedir. İnsanlar arasında bir uzlaşma söz konusu olmalıdır. Doğal dillerdeki kelimeler, uzlaşmaya dayalı birer simgedir zira bir kelime, belirttiği şeyi yalnızca bu anlama geldiğini anlamamız sayesinde belirtmiş olur. Bayrak emojieleri Peirce'ın sınıflandırmasına göre simge kategorisinde yer alır.

İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure, öğrencileri tarafından kitaplaştırılan “*Cours de linguistique générale*” (1916; Genel Dilbilim Dersleri) adlı eserinde “*sémiologie*” olarak adlandırdığı bilimin tanımını yapmaktadır: “Göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir; bu bilim toplumsal ruhbilimin bir bölümünü oluşturacaktır. Biz bu bilimi göstergebilim (*sémiologie*) olarak adlandıracağız. Göstergebilim, bize göstergelerin ne gibi özellikler içerdiğini, hangi yasalara bağlı olduğunu öğretecektir. Henüz böyle bir bilim var olmadığından, onun nasıl bir şey olacağını söyleyemeyiz ama kurulması gereklidir, yeri de önceden belirlenmiştir. Dilbilim, bu genel bilimin bir bölümünden başka bir şey değildir.” (74)

Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi Peirce göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde yoğunlaşmışken Saussure, göstergeleri daha çok toplum ve kültür odağında incelemektedir. Saussure, araştırma alanı olarak dilbilimi de göstergebilimin bir bölümü olarak nitelendirmektedir.

Her ne kadar Peirce göstergeleri üç farklı kategoride incelese de her bir göstergenin muhakkak birine karşılık geleceğini iddia etmemiştir. Nitekim emojieler de kullanıldığı bağlama göre birden fazla kategoriye ait olabilir. Bazı emojieler, örneğin "yeni başlayanlar" 🎓 için Japonca sembol, "CND barış işareti" ☒ □ veya "geri dönüşüm" ♻️ □ sembolü gibi tamamen sembolik karakterlerdir. Ayrıca patlıcan 🍆 gibi çoğu kullanıcı tarafından ikonik olarak görülebilen ve aynı anda Amerika Birleşik Devletleri'nde fallik bir simge olarak kullanılan emojieler vardır. Sonuç olarak, başlangıçta tamamen ikonik görünen resimsel karakterler ("patlıcan" emojiisi gibi) herhangi bir zamanda belirli gruplar tarafından bir simge olarak kullanılabilir (Siever, 2020:134). Tasarımcı kuruluş Unicode Konsorsiyumu tasarlanan emojielerle hangi anlamın kastedildiği hakkında açık

kaynaklarını sunmuştur.³⁸ Bununla birlikte bağlamdan kaynaklanan farklılıklar, bazı durumlarda emojiinin çıktığı zamanda niyet edilen anlamın yerini alabilmektedir. Şükür, teşekkür, özür dileme, dua ya da “çak bir beşlik” ifadesi yerine kullanılabilen 🙏, bu çok anlamlılığın en yaygın örneklerinden biridir. Ancak Unicode açıklamalarında kullanılan dil, Amerikan İngilizcesi olduğu için diğer dillere çeviride bazı anlam kayıpları da yaşanması olasıdır. Emojilerin birden çok anlam kazanma süreci de çoğunlukla çeviri yoluyla aktarım sayesinde gerçekleşmektedir. Kullanıcıların yorumları da eklendiği zaman ilk kastedilen anlamdan oldukça fazla uzaklaşılabilir. Bu durum hem çevirmenler için hem de yazılı iletişim kuran tüm emoji kullanıcıları için sorun teşkil edebilir. Hatta görme engelliler için yapılan sesli betimlemelerde de anlam karmaşasına yol açabilir. Zira görme engelli bireylerin kullanımı için bu açıklamaların ekran okuyucularla seslendirildiği de bilinmektedir.

Saussure kendi göstergebilim yaklaşımını, gösteren ve gösterilen olmak üzere ikili model üzerine şekillendirmiştir. Dervişcemaloğlu’na (2008) göre her iki araştırmacının (Peirce ve Saussure) tasnifi de birbirine benzer; Peirce’in “*representatum*”u Saussure’ün gösterenine karşılık gelir fakat Peirce, Saussure’den farklı olarak gösterileni nesne (*object*) ve yorumlayan (*interpretant*) olarak iki parçaya ayırır.³⁹ Bu bağlamda hangi emojiinin neyi veya kimi temsil ettiği meselesi oldukça karmaşık olmakla birlikte bu konuda otoritenin ağırlıklı olarak tasarımları yapan konsorsiyum olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan emojilerle dilsel göstergeler arasındaki en bariz ayrım dil göstergesinin nedensiz olmasıdır. Söz gelimi, “kardeş” kavramının kendisine gösterenlik yapan k-a-r-d-e-ş ses dizilişiyle hiçbir iç bağıntısı bulunmaz. Başka herhangi bir diziliş de onu aynı oranda ifade edebilir. Diller arasındaki farklılıklar, doğrudan doğruya farklı dillerin varlığı da bunu kanıtlar: “Öküz” gösterileninin göstereni sınırın bir yanında (Fransa) /bœf/ (bœuf), bir yanında ise (Almanya) /ɔks/’tur (Ochs).” (Saussure, 1916’dan akt. Köktürk ve Eyri, 2013:131) Ancak emojilerde durum böyle değildir. Görsel olarak benzerlik emojilerin çoğunda olmazsa olmazdır. Bu açıdan alfabelerin atası olan yazı sistemleriyle paralellik gösterir. Herhangi bir nesne, işaret ya da yüz ifadesinin belirli bir emojiyle temsil edilmesi keyfi değildir. Siyasetçilerin sıklıkla kullandığı bayrak emojileri, insan kafasını temsil eden, farklı duygu durumlarını gösteren çeşitli ten renklerine sahip emojiler, meyve sebze emojileri, trafik işaretleri, dünya, ay, yıldız gibi

³⁸ <https://unicode.org/emoji/charts/full-emoji-list.html>

³⁹ <http://www.egeedebiyat.org/docs/493.pdf>

gökyüzü cisimleri veya kalem, defter gibi basit nesnelerin tamamı gerçeğine uygun veya benzer şekilde tasarlanmıştır. Ancak son zamanlarda eklenen bazı emojiilerin gerçeğe aykırı bazı özellikler taşıdığı da görülmektedir. Yeni eklenen hamile erkek emojiileri (Görsel 19) buna örnek olarak verilebilir. Emojiiler birer ‘tasarım’ ürünü olduğu için konsorsiyumun kararına göre gerçek ya da gerçek dışı birçok özellik mevcut insan ya da nesnelere eklenebilmektedir. Bu tasarımın toplumsal cinsiyet algısı açısından hangi amaçla yapıldığı ise ayrı bir tartışma konusudur.

Görsel 19: Hamile erkek emojiisi

Barthes (1985/1993), Saussure’ün göstergebilim yaklaşımını eleştirerek bir göstergebilimcinin her ne kadar dil dışı unsurlarla çalışsa da muhakkak bir aşamada yolunun dilden geçeceğini, başka türlü çalışmasını nihayete erdirmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu noktadan hareketle göstergebilimi dilbilimin bir bölümü olarak nitelendirmiştir:

Saussure’ün önerisinin günün birinde altüst edileceğini daha şimdiden kabul etmek gerekir: Dilbilim, ayrıcalıklı da olsa, genel göstergeler biliminin bir bölümü değil, göstergebilim dilbilimin bir bölümüdür. Söylemin *anlamlı büyük birimlerini* üstlenecek olan da kesin olarak bu bölümdür; günümüzde insanbilim, toplumbilim, psikanaliz ve biçembilimde anlamlama kavramı çevresinde sürdürülen araştırmaların birliği de böylece ortaya çıkacaktır (Barthes, 1993: 24).

Anlamli büyük birimler ile açıklanacak dil dışı unsurlar için en sık kullanılan örnek, günümüzde dijital yazı dili ile bütünleşmiş olarak kullanılan emojiiler olabilir. Bu unsurları göstergebilimsel yöntem ile açıklamak mümkün olsa da dildeki kullanımları ve dilbilimsel işlevleri açısından incelenmesi de gerekli hale gelmiştir.

Barthes’a göre kültürel bir dil yetisini, yani anlatının dilini incelemek söz konusu olduğu için, çözümleme, kendi ideolojik içermelerine karşı hemen duyarlıdır. (Barthes, 1993:119) Dolayısıyla dilbilim de tamamen ideolojik unsurları içinde taşır. İdeolojinin

ifadesi için dil kullanımına muhakkak ihtiyaç duyulur. Sözcük seçimlerinden biçime kadar pek çok öge, dil kullanıcısının ideolojik açıdan duruşunu ele verir. Benzer biçimde emoji kullanımından da kişilerin ideolojik duruşu hakkında ipuçları elde edilebilir.

2.5. Emoji ve Kültür Endüstrisi

Kültür endüstrisi kavramı, Marksizm çerçevesinde şekillenen Frankfurt Okulu ile çıkış noktasını bulmuştur. 1923 yılında Almanya’da Frankfurt Üniversitesi bünyesinde farklı bir isimle kurulan bu okul, günümüzde eleştirel kuram olarak bilinen söylemin temelini oluşturmuştur. İlk aşamada aydınlanmanın eleştirisi olarak sunulan kuram esasen modern toplum eleştirisini ele almaktadır. Dolayısıyla kültür, ideoloji ve iletişim gibi kavramlarla yakından ilintilidir (Alver ve Doğan, 2013: 240).

Her ne kadar Frankfurt Okulu düşünürleri bu başlıklara farklı yorumlar getirse de Adorno ve Horkheimer’in yazdığı “Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eser, kültür endüstrisi kavramını ilk defa ortaya koymasıyla daha çok öne çıkmıştır. Eserin ana teması aydınlanmanın dolayısıyla araçsal aklın eleştirisidir. Hitler döneminin ardından faşizmin kötü sonuçlarını deneyimleyen aydınların Amerika sürgününde savaş sırasında bu eseri kaleme alması oldukça açıklayıcıdır.

Eseri okuyanların genellikle onu kitle kültürü eleştirisi olarak algılaması üzerine Adorno 1967’de yazdığı “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken” başlıklı makalesinde bu anlayışı düzeltmeye çalışmıştır:

Amaç kitle kültürü ya da popüler kültür kavramları üzerinden bir kültür eleştirisi yapmaktan çok, kültürün yukarıdan endüstri tarafından nasıl üretildiği ve kitle iletişim araçları aracılığıyla nasıl biçimlendirildiği ve tüketim metası haline getirildiğine işaret edilerek yeni bir “meta fetişizmi” eleştirisi yapmaktır (Yelken, 2013: 241).

Alver, Durkheim’in kültürel haritasına değinirken ritüel, duygu ve sembol kavramlarından bahseder. Herhangi bir maksatla toplumda sürekli bir şekilde ortaya konan kimi özel eylemleri vurgulayan ritüel kavramı, Durkheim’in kültür sosyolojisi alanına katkısını ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Zira ritüel haline gelmiş eylem doğrudan kültürel ve toplumsal olana işaret eder (Alver, 2013:73).

Dijital kültürün önemli unsurlarından biri olan emojiler yazılı iletişimde bir ritüel haline gelmiştir. Bu ritüelin belirleyicilerinin farkında olmak, hangi dinamiklerin bu süreci yönettiğini bilmek ve tasarımlardaki amaç ile kullanımda görülen farklılıkları ayırt etmek emojilerin kültürel yansımaları saptamak açısından önem arz etmektedir.

Emojileri düzenleyen kuruluş olan Unicode Konsorsiyumu kendi sitelerinde şöyle bir tanım vermektedir⁴⁰:

Unicode Konsorsiyumu, yazılım uluslararasılaştırma standartlarını ve verilerini geliştirmeye, sürdürmeye ve teşvik etmeye adanmış, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Bu konuda özellikle metnin, tüm modern yazılım ürünleri ve standartlarında temsilini belirleyen Unicode Standardı başta gelmektedir. Unicode Konsorsiyumu, Unicode karakterleri arasındaki davranış ve ilişkilerin tanımlanması da dahil olmak üzere uluslararasılaştırma alanında aktif olarak standartlar geliştirir.”

Her ne kadar tanımında kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak yansıtılsa da Adobe, Google, Microsoft, Meta, Apple, Netflix gibi şirketler Unicode’un tam üyeleri arasında yer almaktadır⁴¹. Yıllık üyelik ücreti karşılığında şirketler yönetimde söz sahibi olabilmektedir. Dolayısıyla hangi emojilerin piyasaya sürüleceği, hangilerinin kaldırılacağı ya da edilen itirazların/ taleplerin kabul edilip edilmeyeceği tamamen yönetim kurulu üyelerinin inisiyatifindedir. Bu şirketlerin sahipleri, kendi ürün ve hizmetlerine yönelik tehlike teşkil edebilecek içerik ve tasarımlara kolaylıkla engel olabilir.

Emojiler söz konusu olduğunda Durkheim’ın duygu ve sembol kavramlarına değinmek toplumsal açıdan nasıl konumlandığını görmek açısından faydalı olacaktır. Ona göre bütün inanç sistemlerinin ve kültürlerin temelinde, zorunlu olarak belli sayıda temel semboller ve ritüellerin olması gerekir. Şekil farklılıklarına rağmen bunlar her nerede olursa olsunlar aynı anlama sahiptirler ve aynı işlevi yerine getirirler. Semboller olmadan toplumun anlaşılamayacağını belirten Durkheim, sembollerin toplumsal kökenler ve süreklilik için asli olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla toplumsal hayat ancak toplumu bir arada tutan duyguların bütünleyici bir bileşeni olan Durkheimcı sembol anlamında, geniş bir sembolizmle mümkündür (Alver, 2013: 77). Bayraklardan trafik ışıklarına, tabelalardan el kol hareketlerine kadar toplumsal yapı sembollerle bezelidir. Emojiler de gerçek hayattan hareketle karar vericilerin bakış açısından süzülerek üretilmektedir ve kültürün somut göstergelerini gözlemlemek için geniş çaplı veriler sağlar.

İnsanların yönelimlerinde ve eylemlerinde dolayısıyla hayatı inşasında sadece akıl değil, aynı zamanda duygular da fazlasıyla etkindir. Sosyoloji kuramlarında pek fazla dikkate alınmamış olan duyguyu Mestrovic (1999:52) ‘kayıp malzeme’ olarak görmektedir. Duygular hesaba katılmadan insani ve toplumsal pratiğin doğası hakkında kavranamaz. (Alver, 2013: 77).

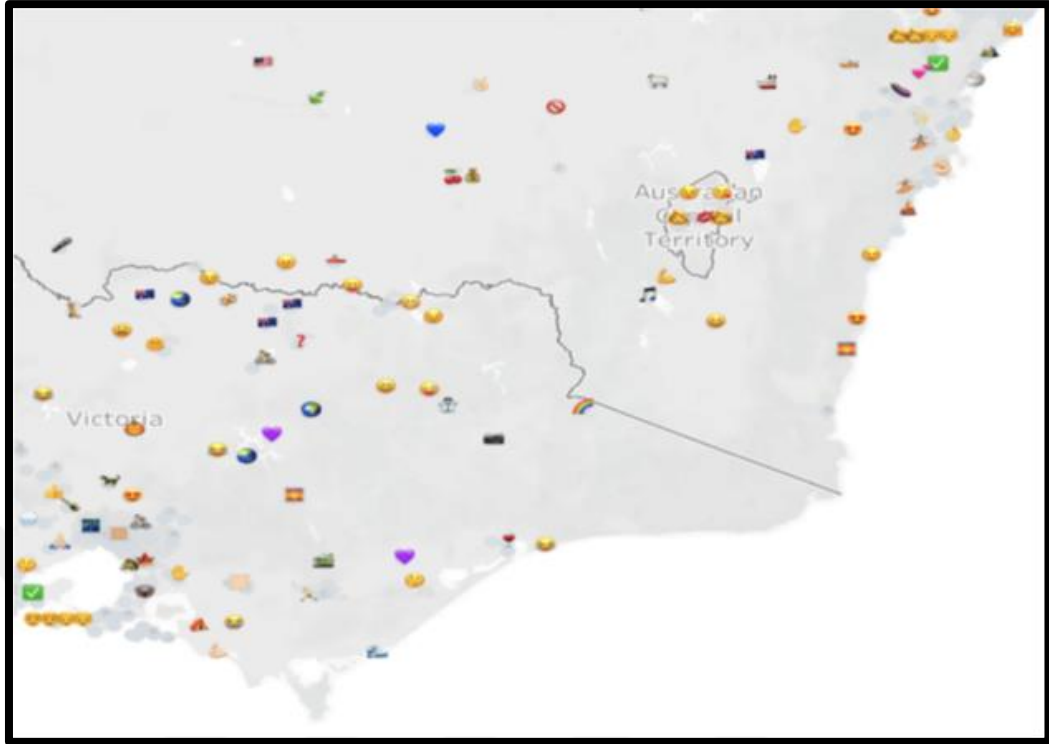
⁴⁰ <https://unicode.org/consortium/consort.html>

⁴¹ <https://home.unicode.org/membership/members/>

Durkheim duyguların olağan üstü güçlü olduğunu ve insanı egemenliği altına aldığını belirtmiştir. Böylece duygular birbirine benzeyenleri bir araya gelmeye ve belli bir yerde toplanmaya iterek birleştirici bir güç haline gelir. Bu şekilde bireyler ortak duygularda kaynaşarak bireyselliklerini yitirir ve toplumsal varlık içinde erirler (Durkheim 2006: 131, 135). Ona göre duygu eyleme dönüşme noktasında en önemli itkidir ve bireylerin eylemliliği, bu sayede oluşmaktadır. Bireyin toplumsallaşması için duygunun önemi yadsınamaz. Ritüellerin ritüel haline gelmesindeki önemli etkenlerden biri de yine duygulardır.

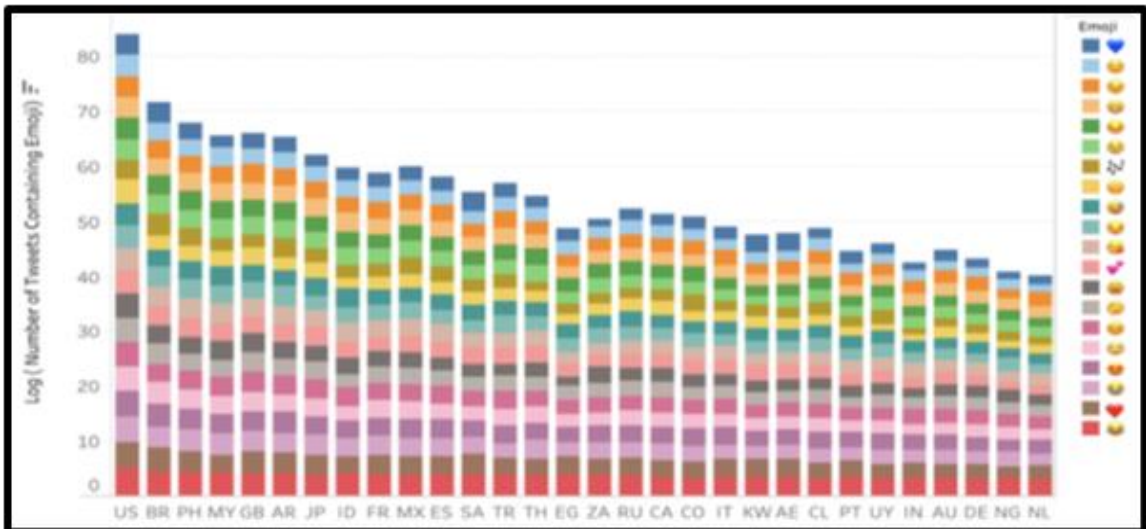
Uluslararası alan yazın taramasında belirli ülkelerde belirli yüz ifadeli emoji kullanımının daha yaygın olmasına ilişkin veriler bu bilgileri doğrular niteliktedir. Duygudurumunun bulaşıcı olduğu da bilindiği için emoji kullanımının toplumlarda birleştirici bir rol üstlendiğini iddia etmek yanlış olmaz. Nitekim Güney Kaliforniya Üniversitesinden dört araştırmacının 2021 yılında yaptığı çalışmaya göre emoji kullanımı hem dil hem de ülkeyle güçlü bir bağlantıya sahiptir, aynı zamanda bazı diller ve ülkeler emoji kullanımlarının çeşitliliği konusunda çok daha kısıtlıdır. Çalışmaları 30 ayrı dil ve 30 ayrı ülkeyi kapsamaktadır (en fazla tweet sayısını karşılayan) ve bir ay boyunca Twitter'dan toplanan on milyonlarca tweet üzerinden yürütülmüştür. Aynı çalışmada belirli coğrafi bölgelere odaklanarak o bölgelerin sık kullanılan emoji haritaları çıkarılmıştır (M. Kejriwal vd., 2021):

Görsel 20: Avustralya'nın güneydoğu kıyılarındaki en popüler emojielerin görselleştirilmiş hali (M. Kejriwal vd. 2021).

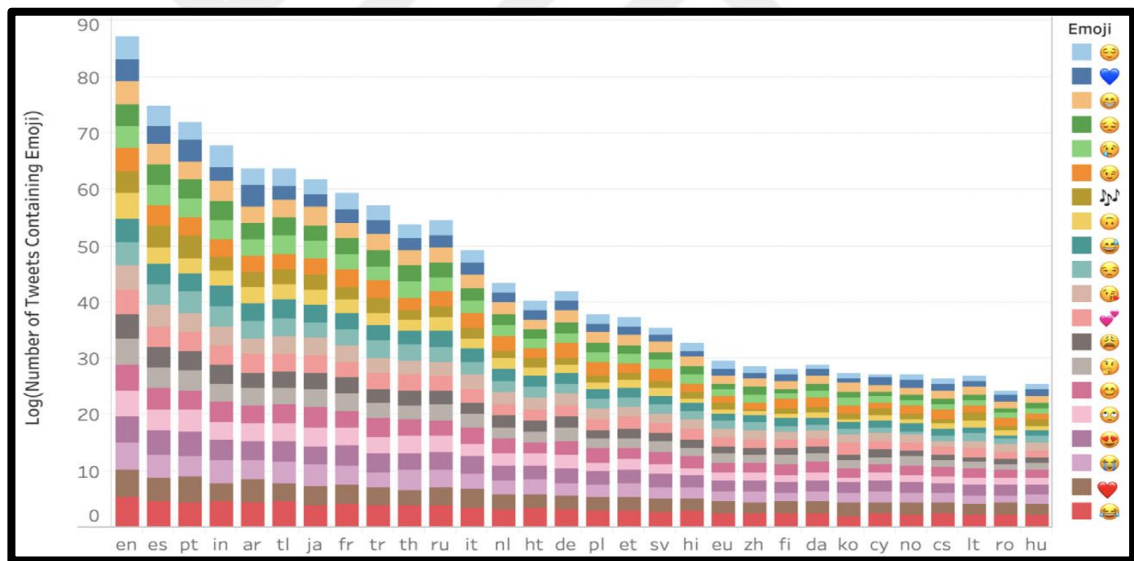
Ayrıca 30 ayrı dil ve 30 ayrı ülke bazında karşılaştırmalar yapılan çalışmada Türkçede emoji kullanımının en fazla Fransızca ile benzerlik gösterdiği görülmüştür (M. Kejriwal vd., 2021). Bu iki dil, dil özellikleri açısından oldukça farklı oldukları için emoji kullanımında dilden başka değişkenlerin de rol aldığı anlaşılmıştır. Dil ve ülke bazında emoji kullanımlarına ait grafikler aşağıda görülebilir:

Görsel 21: Ükelere göre en sık kullanılan emojielerin dağılımı (sıralı kayıt ölçeğinde y eksenini ile) (M. Kejriwal vd., 2021). TR-Türkiye

Dikey eksen, emoji içeren tweet sayısını gösterirken yatay eksen (y), ülkelere göre yalnızca o emoji kullanıldığı (bir veya daha fazla kez) tweet sayısını ifade etmektedir. Çalışmada sadece ilk 20 emoji ele alınmıştır, en sık görülen 'gözyaşı çıkana kadar gülme' emojisinin alt sırada yer aldığı görülmektedir. Sadece konum bilgisini paylaşan tweetler çalışmaya dahil edilmesine rağmen bu emoji'nin popülerliği belirli bir ülkeye özgü de olabilir. Örneğin Brezilya'da bu emoji biraz daha yaygın iken Filipinler ve Myanmar'da daha az popülerdir. Bu nedenle alt sırada yer alan bir iki emoji evrensel anlamda popüler olarak görülse de ülkeye bağlı olarak görece popülerlik derecesi değişebilir. Bu değişkenlik ihtimali sebebiyle emoji'ler konusunda genel geçer iddialarda bulunmak uygun bulunmamaktadır. Benzer bir nitel çalışma diller için de geçerlidir. Aşağıdaki tabloda kullanım sıklığına göre ilk 20 emoji'nin dahil edildiği çalışmanın dillere göre dağılımı görülmektedir.

Görsel 22: Dile göre en sık kullanılan emoji'lerin dağılımı (sıralı kayıt ölçeğinde y eksen ile)⁴²(M. Kejriwal vd., 2021).

Ülke grafiğinde uygulanan, benzer bir yöntem dil grafiğinde de uygulanmıştır. Dil, ülke ve kültür arasındaki ilişki hem bu makaledeki hem de grafikteki bulguları desteklemektedir; bir başka deyişle bu değişkenler ile emoji kullanımı arasında bir ilişki vardır. Kullanım sıklığına göre ilk 20 emoji aşağıdan yukarıya doğru sıralanmıştır (en popüler olandan daha az popülere). Buna göre *Lingua franca* olan İngilizce tweetler tüm ülkeler tarafından yazıldığı için veriler sadece İngiltere veya ABD gibi resmi dili İngilizce olan ülkeler hakkında güvenilir bilgi sağlamayabilir ancak sadece belirli bir dil veya ülke

⁴² An empirical study of emoji usage on Twitter in linguistic and national contexts - ScienceDirect

bazında yapılacak vaka çalışmaları daha aydınlatıcı olacaktır. Ayrıca standart kullanımdan sapan diller (Kullback–Leibler KL divergence) de tespit edilmiştir. Arapça, Portekizce, Korece, Japonca, Tayca ve Tagalogca bu diller arasındadır. Türkçe ise Fransızca ve Tayca ile benzerlik göstermiştir.

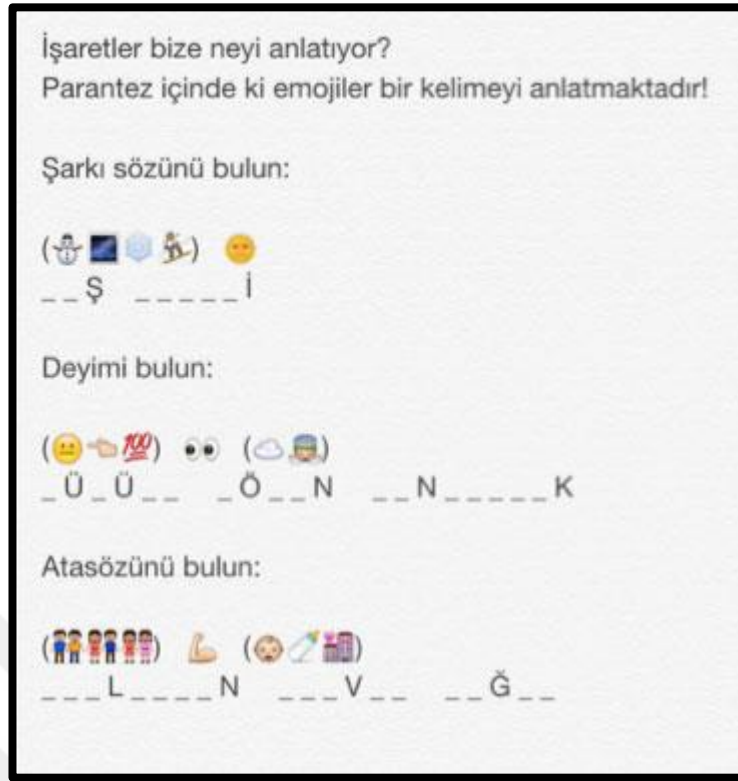
Bu çalışmada yabancı dil bilen başka ülke vatandaşları veya o ülkede yaşayan yabancılar da dahil edildiği için sonuçlar tamamen güvenilir olmayabilir ancak genel itibarıyla ülkelerin ve dillerin eğilimlerini tespit etmek mümkündür. Sonuç olarak emoji kullanımının dil ve ülke ile güçlü bir bağlantısı vardır ancak bir değişken olarak ülke, dile kıyasla emoji kullanımı üzerinde daha güçlü ve daha belirgin bir etkiye sahiptir.

Durkheim’ın deyişiyle, “bir toplumu oluşturan üyelerin ortalamasında yaşayan inanç ve duyguların tümü, kendine özgü yaşamı olan belli bir dizge oluşturur; buna ortak bilinç denilebilir.” (Durkheim, 2006:110) Toplumsallaşma noktasında duygular ve inançlar bu kadar belirleyici iken o toplumda kullanılan emojielerin ölçeklendirilmesi de hangi duyguların öne çıktığını saptamak açısından aydınlatıcı olacaktır. Bu çalışmada ağırlıklı olarak emojielerin dil düzeyindeki işlevleri ele alınacaktır ancak gelecek çalışmalar için araştırmacılar bu alana yönelebilir.

2.6. Emoji ve Eğitim

Günümüzde teknolojinin sunduğu imkanlardan eğitim alanında sıklıkla yararlanılmaktadır. Dil öğretiminden fen bilimlerine kadar birçok derste hazırlanan materyallerde görsel unsurlara ve emojielere rastlamak mümkündür. Özellikle dil öğrenirken tüm duyu organlarına hitap etmenin verimliliği artırdığı bilinmektedir. Başlangıç seviyesinde daha ağırlıklı olmak üzere görsellerden faydalanmak öğrenilenleri daha kalıcı hale getirmektedir. Aşağıdaki görselde bu amaçla bilmece gibi sunulan benzer bir ders materyali görülmektedir.

Görsel 23: Emojilerle Türkçe bulmaca oyunu

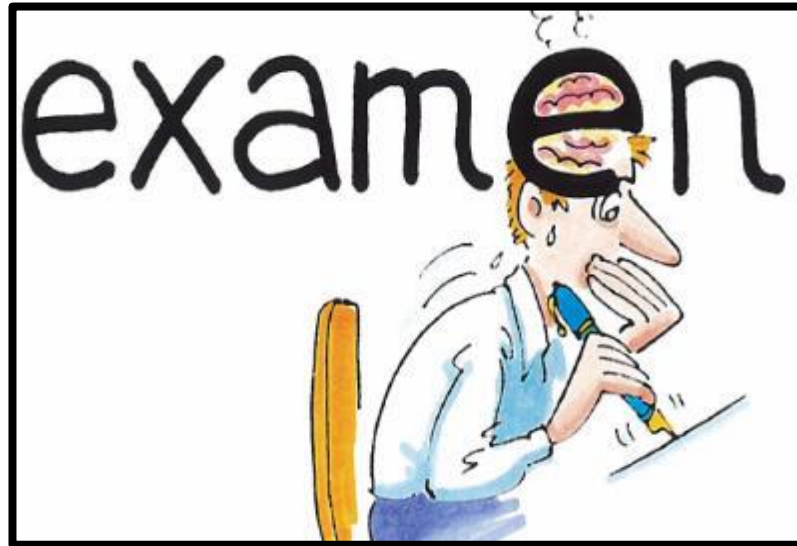
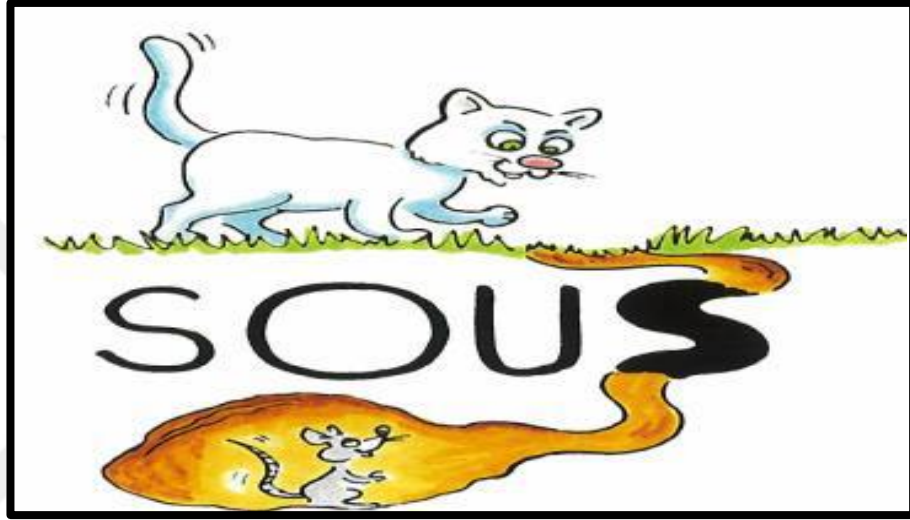
Şarkı sözü: kış güneşi

Deyim: yüzünü gören cennetlik

Atasözü: birlikten kuvvet doğar

Ayrıca dil öğretiminde görsellerin kullanımına başvurularak sözcük öğreniminin pekiştirilmesi sağlanmaktadır. Sözcük öğretiminin daha verimli bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için sözcük ya da tümcelerin görsellerle sistemli biçimde düzenlenerek ikonografik bir sistem içerisinde öğrenene sunulması gerekir. Ayrıca Piaget ve Bruner'e göre gerek sözcükleri gerek tümceleri açıklamak için tasarlanan görseller, öğrencinin zihinsel gelişimini destekleyecek bir düzende sıralanmalıdır (Kuşçu, 2017: 294). Burada sözcüğün anlamını hatırlatıcı görsellerin bulunması öğrencilerin o sözcüğü hatırlamasını kolaylaştırmaktadır. Aşağıda bu amaçla Fransızca öğretiminde kullanılan görseller bulunmaktadır:

Görsel 24: Fransızca dersinde kullanılan görsel materyaller (Kuşçu, 2017)

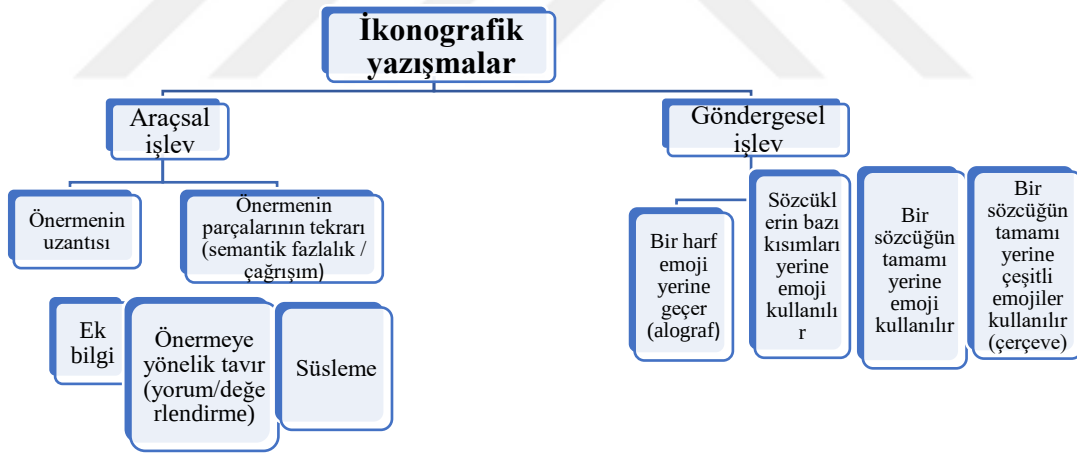
Örneklerde görüldüğü gibi rebus ve diğer görsel materyaller sadece zihinsel gelişim bozukluğu yaşayan çocukların eğitiminde değil, aynı zamanda tüm öğrenim kademelerinde anadil ve yabancı dil öğretiminde kullanılmaktadır. Dolayısıyla okullarda dijital medya ile ilgili derslerde emoji'ler de içerik olarak eklenebilir ve tasarımından kullanımına kadar öğrenciler tarafından incelenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

Bu bölümde Christina Siever'in (2020) hazırladığı "İkonografik Yazışmalarda Emojilerin İşlevleri" başlıklı grafikten faydalanarak içerik analizi yöntemiyle emojilerin Türkçede kullanımı ve işlevleri incelenecektir. Seçilen örnekler grafikteki sınıflandırma temel alınarak bu çalışmaya dahil edilmiştir. Çoğunlukla Twitter ve Instagram üzerinden herkese açık olarak paylaşılan emoji içerikli ifadeler kullanılmıştır. Kaynak belirtilmemiş olan örnekler Türkçe kullanıma uygun olarak yazılmıştır. Farklı kaynaklardan edinilen ifadeler ayrıca belirtilmiştir. Bu bağlamda emojilerin incelenmesinde Siever'in çalışması önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Siever, emojilerin işlevlerini şöyle açıklamaktadır:

Görsel 25: İkonografik Yazışmalarda Emojilerin İşlevleri (Siever, 2020:144)

3.1. Araçsal İşlev

2003 yılı Avrupa akademik bağlamında emoji üzerine dilbilimsel araştırmalar yürüten ilk kişiler arasında yer alan Schlobinski ve Watanabe, "araçsal işlev" ile "göndergesel işlev" arasında ayrım yapmıştır (Siever, 2020:137).

Araçsal işlev, yazılı mesajların anlamını pekiştirmek ve nitelemek için emoji kullanımını ifade etmektedir. Buna göre bir ifade emoji kullanılarak hem güçlendirilebilir hem de anlamı hafifletilebilir. Bu genellikle geleneksel emotikonlar⁴³ için geçerlidir; aynı zamanda emoji'nin de en yaygın işlevidir. Çoğu durumda, yüz ifadesi emoji'leri bu amaca yöneliktir.

3.1.1. Önermenin Uzantısı

Türkçede en çok karşılaşılan kullanım biçimlerinden biridir. Tümce veya ifade tamamlandıktan sonra ona uygun düşen emoji çoğunlukla tümcenin sonuna bir noktalama işareti gibi yerleştirilir. Eğer emoji yazılı ifadenin anlamına uygun düşmüyorsa tümcenin veya ifadenin içerdiği düz anlamı değiştirmek hatta tersine çevirmek üzere mecazi bir anlam katabilir. Üç farklı kullanım şekli mevcuttur:

- Ek bilgi

İroni / mecaz anlam içeren emoji'li tümceler bu kategoride sayılabilir:⁴⁴

‘-Ya moruk dün gece parti vardı bizim, ortamı görmen lazım 🙄.

‘-Oo Hande ile Snap atmışsın. Çok yakışmışsınız. 😊

-Canım sen öyle davranınca sahiplenene erkek değil, kıskanç oluyorsun bil istedim. 😡 😡

İlk tümcede yazarın partideki ortamı abartarak anlattığı tümcenin sonundaki yaramazca dil çıkaran emoji'den anlaşılabilir. Emoji çıkarıldığında ise okuyucu ortamın gerçekten etkileyici olduğu sonucuna ulaşabilir.

İkinci tümcede yazarın deyim yerindeyse trip attığı veya kıskandığı, iletiyi okuyan kişinin Hande ile fotoğraf paylaşmasından rahatsız olduğu bilgisine ulaşılabilir. Gözlerini devirerek bakan emoji çıkarıldığında ise tümcenin anlamı tamamen değişerek Hande ile okuyucunun gerçekten yakıştıkları ifade edilmektedir.

Üçüncü tümcede ise yazar sitemkâr bir dille karşıdaki kişinin davranışını eleştirmekte ancak bu eleştiriyi hâleli gülen yüz emoji'sini iki kez ekleyerek hafifletmiştir.

- Önermeye yönelik tavır /değerlendirme

⁴³ Emotikon, yalnızca noktalama işaretleri ile ifade edilir ve emoji'lerin atası olarak kabul edilir. =), :D gibi.

⁴⁴ <https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/>

İkili yazışmalarda karşıdan gelen iletinin doğru anlaşılması için bu işlev oldukça önemlidir. Özellikle alışveriş sitelerindeki ürün yorumları da bu kategoride sayılabilir. Herhangi bir tümcenin başına veya sonuna eklenen emoji, yazışmanın muhatabında olumlu veya olumsuz bir beklenti oluşturur. Bu beklenti hem yazarın hem de okuyucunun o bağlamda mevcut durumda hangi tavrı takındığını açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle emoji kullanan bir kişi, karşıdaki kişinin de emoji kullanmasını bekleyebilir. Eğer kullanmazsa bu durum önermenin hoş karşılanmadığı veya onaylanmadığı gibi bir çıkarıma yol açabilir. Dolayısıyla herhangi bir önermede emoji kullanılması gibi kullanılmaması da muhakkak bir anlam taşımaktadır.

-Oyun bitince şah da piyon da aynı kutuya koyulur. 😊⁴⁵

-Kızım Mert kadar tatlı bir çocuk var mı? Keşke katlayıp cebime koyabilsem çok seviyorum, minnoş kocişkocuğum olacak o benim. 😍⁴⁶

-Kanka hoca resmen işlemediği konuyu sordu ya. 😞⁴⁷

-Ya amcamın ikinci eşinin ilk eşinden olan çocuğunun sünneti vardı. Yoksa doğum gününe nasıl gelmem. 😔⁴⁸

Örneklerde görüldüğü gibi ilk tümcede ‘anlarsın ya, bildiğin gibi’ anlamı; ikinci tümcede sevgi gösterisi, üçüncü cümlede şaşkınlık ve dördüncü cümlede üzüntü anlamları pekiştirilmiştir.

Ayrıca çevrimiçi satış sitelerindeki ürün yorumlarında⁴⁹ da benzer şekilde tavsiye, memnuniyet gibi anlamlar içeren emoji bulunabilir:

-Kedilerim beğendi 🐾

-Ürün yeni üretim, sorunsuz geldi teşekkürler ❤️ 🐾

-Sokak hayvanları için aldık. Severek yiyorlar köpekler de yiyor. Sık sık indirim bekliyoruz sokak hayvanları için 😊 🐾.

Bu durumda pati ve gözlerinden kalp çıkan kedi emoji sayesinde ürünün kedi maması olduğunu tahmin etmek zor olmayacaktır. Bu anlamda emoji kullanımı hem ürün

⁴⁵ <https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/>

⁴⁶ <https://emoji949.wordpress.com/2019/01/14/asik-emojisi/>

⁴⁷ <https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/>

⁴⁸ <https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/>

⁴⁹ <https://www.trendyol.com/enjoy/tavuklu-yetiskin-kedi-mamasi-15-kg-p-750051/yorumlar>

değerlendirmesi hem de ürünün hangi kategoriye ait olduğu hakkında çıkarım yapma olanağı sağlamıştır.

•Süsleme

Önermenin içeriğine göre belirli bir duyguyu ileten tümcelerin sonunda noktalama işareti gibi kullanılır veya sadece süsleme amaçlı, görsel olarak daha etkileyici hale getirme çabasıyla tümceye eklenir.

-Sonsuza kadar sarılasım var sana.⁵⁰

-Yaa ben deeee. 🙄

-İlk kez bu ürünü aldım tereddüt etmiştim ama gerçekten çok güzel bir ürün ve kaşı gün boyu sabit bırakıyor kaşındırma ya da pul pul dökülme yapmıyor 🌸⁵¹

-Kesinlikle çok güzel ya bayıldımımmm 💕⁵²

-Hiç beğenmedim 🙄

-169 boy 52-54 kiloyum. Basen kısmım yok gibi s beden aldım. (Kendi bedeni dar olur mu diye düşünenler bi beden büyük alsın derim) elbise görüldüğü gibi geldi 🙄 beni rahatsız eden kısım sadece kol altının bi tık açık olması onu da askısını kesip tekrar dikerek halledeceğim. Satıcının iletişimi de kargolama da gayet iyiydi. 🌸 💕

Örneklerde görüldüğü gibi aynı elbisenin yorumlarında birbirinden farklı emojiiler anlamı kuvvetlendirmek, pekiştirmek, vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Dikkat çeken bir diğer nokta kullanıcıların birebir anlamın örtüşmesine bakmaksızın dürtüsel olarak emojiileri eklemesidir. Dans eden kadın emojiisi, satın alan kişinin sevincini belirtmek üzere bu bağlamda örnek verilebilir.

3.1.2. Önermenin parçalarının tekrarı (Semantik fazlalık /Çağrışım)

Bir tümcenin veya ifadenin içinde geçen bir ögenin emoji ile tekrar gösterildiği kullanım şeklidir. Benzer biçimde ileti yazarı o tümcenin çağrıştırdığı emojiyi ekleyerek ifade şeklini güçlendirebilir.

⁵⁰ <https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/>

⁵¹ <https://www.trendyol.com/pnkre/25-ml-kas-sekillendirici-p-127869305/yorumlar>

⁵² <https://www.trendyol.com/munora-butik/ince-askili-drapeli-kirmizi-elbise-p-265364500/yorumlar>

- 🦋 Kendi kolunu koparan bir yengeç.⁵³

- ☑️ OECD ülkelerinde yıllık enflasyon. (%)⁵⁴

👤 Avrupa ülkelerinde ücretli annelik izni süresi. (hafta)⁵⁵

-Uçakla mı geleceksin? ✈️

-Ürün çok güzel gerçekten, iade için uğraşanları anlamadım 🧑♀️📦⁵⁶

-Çok şık tatlı bir etek. Yorumlara bakarak biraz büyük olduğu söyleniyordu o yüzden 48 kiloyum ve 32 bedeni aldım tam oldu 👍👍👍⁵⁷

- 🦋⚽ Gökyüzündeki şampiyonlarımız UEFA #ŞampiyonlarLigi 4. hafta maçlarında mücadele eden tüm takımlara başarılar diler!⁵⁸

-Moduna göre çorabını seç 🧐🧦 Rengarenk çoraplar için link hikayelerde👉⁵⁹

-☕ Su ve kahve cezveye alınır ve kısık ateşte kahve demlenir.⁶⁰

☕ Demlenen kahve fincana alınır ve bal eklenir.

Afiyet olsun 😊

-Sonbaharın serinliği gelse de degaje yaka saten elbise ve yeşilin uyumu ile hem davetlerde hem de romantik bir akşam yemeğinde gözleri üzerine çek 🧑🏻❤️⁶¹

🌱 Türkiye'de yıllara göre kuru soğan fiyatı.⁶²

Örneklerde görüldüğü gibi tümcede geçen bir nesne ya da renk emoji ile tekrar ifade edilerek semantik bir fazlalık ortaya çıkmıştır. Ayrıca içeriğin kullanıcıya çağrıştırdığı emoji, onun mevcut konuya yönelik tutumu ve duygudurumu ile ilgili ipuçları sağlamaktadır. Araçsal işlevin genelinde herhangi bir harf, sözcük ya da tümce

⁵³ <https://mobile.twitter.com/belgeseldunyasi/status/1584624929722408960>

⁵⁴ <https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1588103016158216192>

⁵⁵ <https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1581618992011440128>

⁵⁶ <https://www.trendyol.com/munora-butik/ince-askili-drapeli-kirmizi-elbise-p-265364500/yorumlar>

⁵⁷ <https://www.trendyol.com/trendyolmilla/siyah-pileli-etek-twoaw21et0111-p-44555915/yorumlar>

⁵⁸ <https://www.instagram.com/p/CjIFeX7oHgY/>

⁵⁹ <https://www.instagram.com/p/Cj2CVx8t5bJ/>

⁶⁰ <https://www.instagram.com/p/CjKiuYUgRtZ/>

⁶¹ <https://www.instagram.com/p/CiFhRAisDnG/>

⁶² <https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1595369283692929025>

yerine kullanım söz konusu değildir. Dilbilgisel bir öge yerine geçmekten ziyade mevcut anlatımı güçlendirme, vurgulama, hafifletme ya da o içeriğin hissettirdiklerini, çağrıştırdıklarını emoji ile ifade etme durumu vardır. Ayrıca bu işlevlerde çağrışım belirten bir emoji aynı zamanda süsleme amacıyla kullanılmış da olabilir veya ek bilgi sunan bir emoji aynı zamanda değerlendirme / yorum da bildirebilir. Böyle durumlarda kullanıcının hangi amaçla kullandığı belirlenebilir. Kısacası bu kategoriler arasındaki sınırlar oldukça esnektir.

3.2. Göndergesel İşlev

Göndergesel işlev, en basit haliyle dilbilgisel unsurların yerine kullanım olarak özetlenebilir. Emoji(ler) ya da başka bir görsel öge, yazılı tümcede bulunan bir harf, hece, ardıl harfler, sözcük, söz öbeği hatta tümcenin bütünü yerine geçebilir.

3.2.1. Bir emoji harf yerine kullanılır (Alograf)

Bir harfin veya yazıbirimin başka bir biçimde farklı olarak kullanılması alograf olarak nitelendirilir⁶³ (büyük küçük harf gibi). Emojilerin bir harf yerine kullanımı da bu kategoride değerlendirilebilir. Bu kullanım şekli, dijital yazışmalarda kullanılabileceği gibi günlük hayatta çeşitli tabelalarda, reklam metinlerinde de karşımıza çıkabilir.

Erdemli'de bi' lim n.⁶⁴

Bu rest☪oran çok iyi diye duymuştum.

⁶³ <https://www.dictionary.com/browse/allograph>

⁶⁴ <https://www.facebook.com/bilimonkaferestoran/photos/erdemlide-bi-limn-erdemli-erdemlisahil-bilimon-bilezzet-bierdemli-yemek-kahvekey/263084471274517/>

Görsel 26: Harf Yerine Görsel Unsurların Kullanıldığı Kuaför Tabelaları (Nalbant ve Tığ, 2019)⁶⁵

Örneklerde görüldüğü gibi herhangi bir harfi, emojiyle veya harflerin piktogram haline getirilmesiyle ifade etmek mümkündür. Limon örneğinde O harfi limon emojiyle karşılanmıştır. Asrın örneğinde A harfi, 'saloon' kelimesindeki o harfleriyle birleştirilerek makas görüntüsü elde edilmiştir. Benzer biçimde Mahsun sözcüğündeki A harfi, Ekol sözcüğündeki K harfi makas görseliyle belirtilmiştir. Bu harflerin piktogram haline getirildiği ve görsel olarak daha estetik bir tasarım haline geldiği görülmektedir.

3.2.2. Sözcüklerin bazı kısımları yerine emoji kullanılır

Tümcede geçen bir nesne yerine emoji kullanıldığı zaman bu sözcüğün sadece kökü yerine emoji kullanılabilir. Aynı zamanda kök + ek (gövde) halindeki sözcük yerine de emoji geçebilir. Bu örneği çekimli fiillerde de görmek mümkündür. Ayrıca art arda gelen harfler ya da sesler görsel olarak belli bir emojiyle benzerlik taşıyorsa birlikte bir hece oluşturmaları da o emoji ardıl harflerin yerine kullanılabilir.

🍝li pasta istiyorum.

👁️ışığını seyretmek ne güzeldir.

Bu katarcık aksilik de 🎯lık olsun canım.

⁶⁵ X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri kitabından alınmıştır.

Görsel 27: Harf Yerine Görsel Unsurların Kullanıldığı İşletme Tabelaları (Nalbant ve Tığ, 2019)

Birinci fotoğrafta iki adet a harfi birleştirilerek gözlük görseline dönüştürülmüştür. Böylece bir optik mağazası için oldukça uygun bir grafik tasarım haline gelmiştir. İkinci fotoğrafta ‘gözleme’ sözcüğünü karşılamak için bir çift göz çizilerek sözcüğün geri kalan kısmı standart yazı ile devam etmiştir. Örneklerde görüldüğü gibi sözcüğün tamamı olmasa da onu oluşturan heceler, art arda gelen harfler, gövde biçiminde bulunan sözcüğün kökü veya eki emoji ya da başka bir görsel öge ile ifade edilebilir.

3.2.3. Bir sözcüğün tamamı yerine emoji kullanılır

Bir emoji herhangi bir sözcüğün tamamı yerine kullanıldığı zaman tıpkı Mısır hiyeroglifleri ya da Sümer yazısının ilk versiyonu gibi sözcüğün yerine geçen resimli sembol yani logogram işlevi görmektedir. Logografik yazı sistemleri gibi işleyen bu sistemde alfabetik olan yazı sistemi emojilerle melezleşerek logografik nitelikler taşımaya başlamaktadır. Ancak emoji kullanımı bireysel tercihler ile şekillendiği için her bir emoji için karşılığı olan tek bir sözcük yoktur. Kimi emojilerin ayrıntılı olarak betimlenmesi gerekir ve logogram işlevi gören emojilerin dahi üzerinde herkesin hemfikir olacağı tek bir sözcük karşılığı olmayabilir.

🐱'yi beslemeyi unutma! -kedi

yarın sabah 🐼♀️ gidelim mi? -yürüyerek

seni çok ❤️. – seviyorum

Üç 🐼'u oynamayı bırak artık! -maymun

Yarın olmaz, 🐼♀️'a gidiyoruz çünkü. -tırmanış

🐼 uçurmaya gidelim mi kırlarda? -uçurtma

🐼 oyunları Cumartesi gecelerinin vazgeçilmezi haline geldi. -tiyatro

En çok Twitter kullanıcısına sahip ülkeler. (milyon)⁶⁶

76,9 Amerika Birleşik Devletleri

58,9 Japonya

23,6 Hindistan

19,0 Brezilya

18,5 Endonezya

18,4 İngiltere

16,1 Türkiye

14,1 Suudi Arabistan

13,9 Meksika

11,4 Tayland

-Statista

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür ancak bu tür kullanımda sözcük türünün isim, sıfat, fiil, fiilimsi vb. olup olmadığına bakılmaksızın emoji tamamen o kavramın

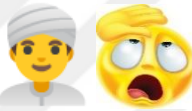
⁶⁶ <https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1593620257654165505>

yerini almaktadır. Kedi örneğinde olduğu gibi bazı kullanımlarda ek (belirtme eki) emojiye getirilirken ‘seni çok seviyorum’ örneğinde olduğu gibi bazılarında emoji çekimli fiil (şimdiki zaman) yerine geçmektedir. Bu durumda fiilin kipini ve hangi şahsa göre çekimlendiğini okuyucu bağlamdan çıkarım yaparak anlamak durumundadır.

3.2.4. Bir sözcüğün tamamı yerine çeşitli emojiiler kullanılır (çerçeve)

Bir sözcüğün tek bir emoji ile karşılanamadığı durumlarda herhangi bir ifadeyi birden fazla emojiyle anlatmak da mümkün olabilir. Aşağıda yer alan yemek isimleri çoğunlukla Türk mutfağına özgü yerel ifadelerdir. Bunların doğru olarak çözümlenmesi için kişiler hangi bağlamda kullanıldığı bilgisine ulaşmalıdır. Örneğin mutfak ya da yemek ile ilgili olduğunu bilmeden bu emojiilerin karşılığını bulmak olası değildir.

3.2.1.1. Yemek İsimleri

- İmam bayıldı
- Patlıcan oturtma
- Kuskus
- Analı kızlı
- Dondurma
- İncik
- Menemen
- Sütlü Nuriye

•İçli Köfte 🍲

Bu örneklerde görüldüğü gibi bazen sözcüğün bazen hecenin yerine emoji geçebilir. Hatta tamamen çağrışım üzerinden eş seslilikten faydalanarak muhatabın yorumuna başvurulabilir (içli köfte ve sütü Nuriye örneklerindeki gibi). Olumsuzluk eki olan ‘-me, -ma’ ile fiilden isim yapan -ma ekinin eş sesli olması dondurma örneğindeki gibi emoji ile ifade etmeyi kolaylaştırmıştır. Ayrıca İngilizcede adam anlamına gelen ‘man’ /mæn/ sözcüğü menemen sözcüğünü karşılamak için kullanılmıştır. Aradaki e sesi için yine E harfinin piktogram versiyonu kullanılarak tamamen görsellerden oluşan bir ifade şekli ortaya çıkmıştır. Benzer bir kullanım aşağıdaki İstanbul’un semtleri görselinde de görülebilir.

3.2.1.2. Yer Adları

Birleşik isim olup olmamasına bağlı olmaksızın yer adları da aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi emojiilerle ifade edilebilir. Bu noktada ya ses benzerliklerinden, ardıl harflerin görsel özelliklerinden ya da o muhitin çağrışımlarından yararlanılabilir.

Görsel 28: Emojiilerle İstanbul’un Semtleri⁶⁷

1) Fıstıkağacı	12) Dolmabahçe
2) Zeytinburnu	13) Karaköy
3) Valideçeşme	14) Beyoğlu
4) Çapa	15) Taksim
5) Topağaç	16) Şişli
6) Bomonti	17) Çatalçeşme
7) Beylerbeyi	18) Divanyolu
8) Paşabahçe	19) Aksaray
9) Gülsuyu	20) Topkapı
10) Topçular	21) Şaşkınbakkal
11) Yenikapı	22) Rumelifeneri

İSTANBUL'UN SEMTLERİ

1. 🍌 🌲	12. 🍷 🌲 🌿 🍌 🍀
2. 🕯️ 🏰	13. 🌑 🏠
3. 🎧 🕯️	14. 🧑 🧑
4. ⚓	15. 🚗 M
5. ⚽ 🌲	16. 🍷 🍷 🍷
6. 🌟 10 🍷	17. 🍷 🕯️
7. 🧑 🧑 🧑 🧑 🧑 🧑 🧑	18. 🏠 🏠
8. 🧑 🌿 🌿 🌿	19. 🏠 🏠
9. 🌹 🌹	20. ⚽ 🏠
10. 🧑 🧑 🧑 🧑 🧑	21. 🧑 🏠
11. 🆕 🏠	22. 🕯️ 🧑 🍷

⁶⁷ <https://eodev.com/gorev/17348483>

Örneklerde görüldüğü gibi herhangi bir sözcüğün özel ya da cins isim olması fark etmeksizin tamamen emojilerle ifade edilmesi mümkündür. Yazılı iletişimde muhatap kişinin emoji kullanıcısı kişinin kastettiği anlamı çözüp çözemeyeceği birçok etkene bağlı olabilir. Yukarıdaki örnekte kişinin İstanbul'un tüm semtlerine aşina olması gerekmektedir. Çoğul eki kullanımı için emoji'nin defalarca tekrar yazıldığı görülmektedir. Ayrıca birinci şahıs aidiyet eki -m Taksim sözcüğünü karşılamak için direkt olarak eklenmiştir. Aslında bu kullanım bir dilin tüm olanaklarını tamamen emojilerle ifade etmenin neden mümkün olmadığını gösteren örneklerden biridir. Bir başka örnek olarak Bomonti'de yansıma bir sözcük olan "bom" yerine patlama 💣 emoji'si kullanılmıştır.

Türkçede göndergesel işlev kategorisinde değerlendirilebilecek bir başka kullanım şekli ise bir tümcenin tamamen emojilerle ifade edilmesidir. Bu tümceler veya söz öbekleri aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere günlük dilde kurallı tümceler olabileceği gibi atasözleri, deyimler, kitap ve film isimleri de olabilir.

3.2.1.3. Kurallı Tümceler

Aşağıdaki tümceler tamamen emojilerden oluşmakta ve özne, nesne, fiil gibi tüm öğeler emojilerle karşılanmaktadır. Bu tümcelerin olumlu, olumsuz ya da soru cümlesi olup olmaması tamamen göstergelerin doğru bağlamda çözümlenmesi ile ilgilidir. Her ne kadar soru cümlelerinde soru işareti belirleyici olsa da emir kipi, dilek kipi ya da herhangi bir zaman kipinin emojilerden anlaşılması mümkün değildir. Okuyucu yorum yaparak bu konularda çıkarım yapmak durumundadır.

🍷🍴🍷 — İtalyan pizzası çok lezzetli.⁶⁸

📖?👉🔪🌞🌞👩👤 — tatile giderken yanına hangi kitapları alırsın?

👯👯👉?👉 — kızlar gecesine var mısın, yok musun?

👉🔙10 — beni 10 dakika sonra geri ara.

😴💻 — çalışırken çok uykuluyum.

⁶⁸ <https://smoshka.medium.com/bir-c%C3%BCmleyi-hi%C3%A7-harf-kullanmadan-sadece-emojiler-ile-yazabilir-miyiz-veya-hiyeroglfe-d%C3%B6n%C3%BCC5%9F-6d930840c48>

ülkeden insanlar, dijital yazışma sırasında büyük ihtimalle bu deyimı anlamlandıramayacaktır. Standart yazılı halinin bile açıklama gerektirdiği düşünülürse bu ifadenin emoji karşılığı ancak tekrar bir betimleme ile anlaşılabilir. Atasözleri için de aynı durum geçerlidir.

Görsel 30: Atasözleri⁷⁰

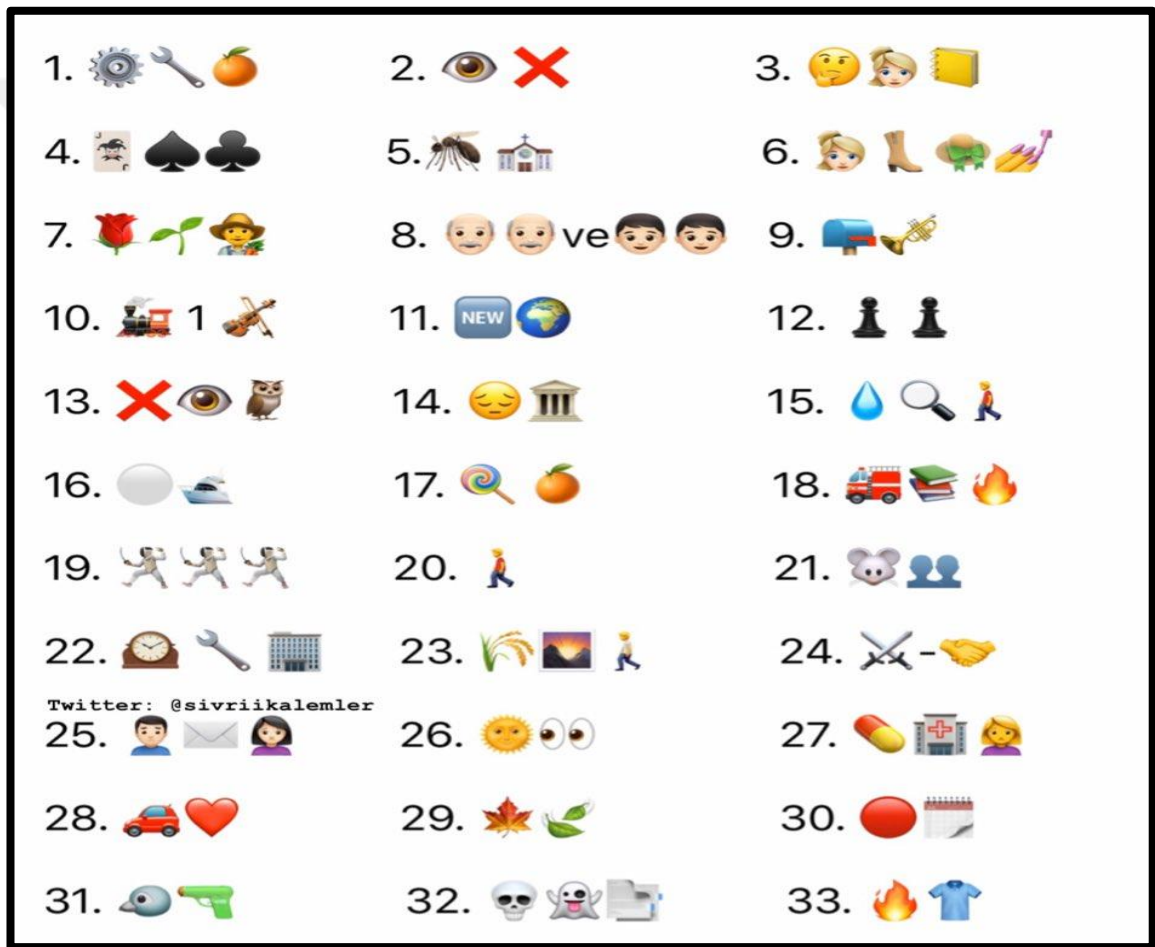
1. İki dinle bir konuş.
2. İki karpuz bir koltuğa sığmaz. 3. Aç ayı oynamaz.
4. Köprüyü geçene kadar ayıya dayı denir. 5. Deliye her gün bayram.
6. El elin eşeğini türkü çıkırarak ararmış. 7. Eşeğe cilve yap demişler, tekme atmış.
8. Ev alma, komşu al. 9. Gelen gideni aratır.
10. Göze yasak olmaz. 11. Gülme komşuna, gelir başına.
12. Güneş girmeyen eve doktor girer. 13. Hamama giren terler.
14. İnsan ayaktan, at tırnaktan kapar. 15. İyi adam lafının üstüne gelir.
16. Kelin ilacı olsa kendi başına sürer. 17. Oğlan dayıya, kız halaya çeker.

⁷⁰ <https://fizikcisehriye.wordpress.com/2020/04/05/emojilerle-ata-sozlerimiz/>

3.2.1.5. Film ve Kitap Adları

Dijital bulmaca gibi sunulan emoji film ve kitap adlarını çözmek, sosyal medya kullanıcıları için zorlayıcı bir oyun halini almıştır. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi ilgili filmi izlemeden veya ilgili kitabı okumadan onun emoji ifadesini tahmin etmek oldukça zordur. Bu söz öbeklerinde geçen soyut ifadeler (örneğin cesur, bilinmeyen, gizli) emoji ile belirtilemeyeceği için karşılıksız kalmıştır. Ancak savaş ve barış gibi simgesel anlam taşıyabilecek objelerle ifade edilebilen kavramlar yine emojiyle yazılabilmektedir (bkz. Görsel 31):

Görsel 31: Film ve Kitap Adları⁷¹

1-Otomatik Portakal 2-Körlük 3-Bir Genç Kızın Gizli Defteri 4-Kumarbaz 5-Sineklerin Tanrısı 6-Bir Kadının Yaşamından 24 Saat 7-Gül Yetiştiren Adam 8-Babalar ve Oğullar 9-Posta Kutusundaki Mızıka 10-Trende Bir Kemancı 11-Cesur Yeni Dünya

⁷¹ <https://twitter.com/sivriikalemler/status/1246573045927591937>

12-Satranç 13-Kör Baykuş 14-Masumiyet Müzesi 15-Suyu Arayan Adam 16-Beyaz Gemi 17-şeker portakalı 18-fahrenheit 451 19-Üç Silahşorlar 20- Aylak Adam 21-Fareler ve İnsanlar 22-Saatleri Ayarlama Enstitüsü 23-Çavdar Tarlasında Çocuklar 24-Savaş ve Barış 25-Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu 26- Güneşin Peşinde 27-Eczacının Kızı 28-Araba Sevdası 29-Yaprak Dökümü 30- Kırmızı Pazartesi 31-Bülbül Öldürmek 32-Ölüm Defteri 33-Ateşten Gömlek

Örneklerde görüldüğü gibi tamamen emojiilerden oluşan ifadeler bilmece niteliği taşımaktadır. Hangi alanda yazıldığı bilinmeyen bu tarz ifadeleri çözümlemek oldukça zordur. Ancak okuyucu belirli bir alanda uzmanlığa sahipse veya art alan bilgisi varsa bu ifadeleri anlamlandırması mümkün olacaktır. Böyle tamamen emojiilerden oluşan ifadelerde sıklıkla ad aktarmasına rastlanmaktadır. Zeytin yerine zeytin dalı taşıyan güvercin emojiisi, Pazartesi yerine takvim emojiisi, masumiyet yerine hüznü yüz ifadesi, bülbül yerine minik kuş kafası, Tanrı yerine kilise bunlara örnek teşkil etmektedir. Ayrıca masumiyet, aylaklık, bilinmezlik gibi soyut kavramlar, emojiilerle karşılanamayacağı için ya yakın anlamlı başka bir emoji kullanılmakta ya da hiçbir karşılık verilmeden öylece bırakılmaktadır.

Emojiiler başlangıçta anlatımı güçlendirmek, duyguları yansıtmak ve ifadeyi görselleştirmek üzere tasarlanmış olsa da sonradan kullanımları o kadar yaygın hale gelmiştir ki artık yeni çıkan emojiilerin ayrıca betimlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bazen tek bir emojiinin birebir karşılığı olmayacağı için detaylı bir biçimde betimlenmesi daha uygun olacaktır. Aşağıda görülen 2022 yılındaki güncelleme ile eklenen yeni emojiiler bu betimlemeye ihtiyaç duyulanlar arasındadır. Örneğin Fatıma'nın eli emojiisi başlı başına öyküsü olan kültürel bir öğedir. Orta Doğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyada bilinen bu simgenin, kişilere bolluk, bereket ve şans getirdiğine inanılmaktadır. Kökeni İslamiyet'e dayanan bu emoji, hikâyesini bilmeyenler için herhangi bir anlam ifade etmeyecektir.

Görsel 32: IOS 2022 Güncelleme ile Eklenenler⁷²

3.3. Emojiler ve Çeşitlilik /Kapsayıcılık

Unicode Konsorsiyumu kapsayıcılık konusuna ayrı bir önem atfetmektedir. Son yıllarda farklı ten renklerini de koleksiyonuna ekleyen konsorsiyum parmak işaretlerinde, yüz ifadelerinde, çeşitli meslek gruplarının temsilinde, insana dair tüm seçeneklerde olabildiğince çeşitli grupları dahil etmeye çalışmıştır. Daha önce belirtildiği gibi farklı mesleklerde kadınların da temsil edilmesi sağlanmıştır. Bu girişimi bir adım ileri götüren konsorsiyum cinsiyetsiz emojileri, hatta hamile erkek emojilerini de repertuvarına eklemiştir.

⁷²https://twitter.com/pushholder/status/1486964238388236288?s=20&t=dvJo7ZyieMiHLoT_6kLJZQ

Görsel 33: Emojilerde ırksal çeşitlilik⁷³

3.4. Apple'ın Önerdiği, Engelli Kişileri ve Araçlarını Temsil Eden Emojiler

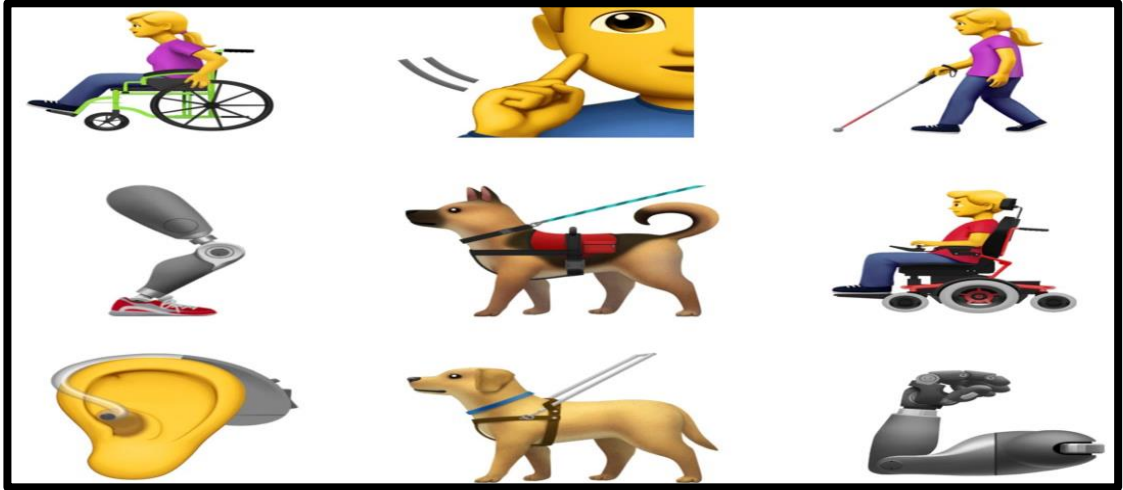
Betimlenmeye ihtiyaç duyulan bir başka emoji grubu ise engelli kişileri ve araçlarını temsil eden emojilerdir. Aşağıdaki görselde bu emojileri ve açıklamaları görülmektedir. Görme engelliler söz konusu olduğunda emojilerin sesli olarak betimlenmesi gündeme gelmektedir. Zira görme engellilerin emojilere erişiminin tek yolu budur. Normalde görme engellilerin bilgisayar ya da akıllı telefon kullanması için yazıları sese dönüştüren ekran okuyucuya ihtiyaçları vardır. Fakat ekran okuyucuların emojileri seslendirmesi istenen kalitede olmadığı için bu sorunu çözmek üzere yazılımlar geliştirilmiştir. Örneğin biri “sınavım iyi geçti :):):)” yazdıysa ekran okuyucu bunu “sınavım iyi geçti gülücük emojisi gülücük emojisi gülücük emojisi” diye seslendirmektedir. Emojilerin etkisi yok edilmekte hatta dinleyici için daha itici bir hale gelmektedir. Bu nedenle Live TIM “theEmoti Sounds” adlı bir program yazılmıştır.

Microsoft'un “NonVisual Desktop Access / NVDA” programı için yazılan sistemde ekran okuyucu okurken emojilerin sesli açıklamasının duyulması sağlanmaktadır. Benjamin Constant Institute ile birlikte en çok kullanılan emojiler belirlenip her birine ses kaydı oluşturulmuştur. Kullanıcıların sadece NVDA kurup Emoji Sounds web sitesinden eklentiği indirmesi gerekmektedir.⁷⁴

⁷³ <https://www.sozcu.com.tr/2015/teknoloji/appledan-emoji-devrimi-754055/>

⁷⁴ <http://elmaaltshift.com/gorme-engelliler-icin-emojiler-seslendirildi/>

Görsel 34: Apple'ın Önerdiği, Engelli Kişileri ve Araçlarını Temsil Eden Emojiler⁷⁵

Soldan sağa: Manuel Tekerlekli Sandalyedeki Kişi; Sağır İşareti; Beyaz Bastonlu Kişi; Protez Bacak; Yelekli ve Tasmalı Hizmet Köpeği. Akülü Tekerlekli Sandalyedeki Kişi; İşitme Cihazlı Kulak; Koşumlu Rehber Köpek; Protez Kol

Ülkemizde ise Sesli Betimleme Derneği görme engelliler için benzer bir çalışma yürütmüştür. WhatsApp uygulamasının 2.19.352 numaralı sürümündeki emojileri gönüllüler sesli olarak betimlemiştir. Bu betimlemelere aşağıda belirtilen web sitesinden ulaşılabilir.⁷⁶

Görüldüğü gibi uzun ve detaylı açıklamalara ihtiyaç duyulduğu için göndergesel işleve sahip emojilerin, özellikle atasözleri ve deyimler gibi kültüre özgü ifadelerin, seslendirme yoluyla anlaşılması mümkün görünmemektedir. Bu ifadeler ayrıca bir bütün olarak betimlenebilir. Örnek vermek gerekirse iki kulak bir dudak olarak seslendirilen bir emoji dizisinin “İki dinle bir konuş.” olarak anlaşılması ancak görme engelli bireyin yorumu ile anlaşılabilir. Dolayısıyla belirli obje, eşya, meyve, sebze gibi somut varlıklar ya da biçimlendirilmiş rakamlar haricinde kalan emojiler çoğunlukla tek bir sözcük ile ifade edilemez.

⁷⁵ <https://webrazzi.com/2018/03/26/apple-engelli-bireyleri-temsil-eden-13-emoji-yayina-almak-istiyor/>

⁷⁶ <http://sebeder.org/EMOJILER-1246.html>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

Yazılı iletişimde emojiilerin işlevlerinin Türkçe bağlamında incelendiği bu çalışmada herhangi bir emojiinin tamamen kullanım ve bağlama bağlı olarak birçok farklı görev üstlenebileceği anlaşılmıştır. Sözdizimsel açıdan emojiiler genellikle Türkçenin sözdizimsel yapısına uygun olarak kullanılmıştır. Ayrıca emojiilerin noktalama işareti gibi kullanılabildiği görülmüştür. Siever'in oluşturduğu grafikte yer alan tüm işlevlerin (araçsal ve göndergesel) Türkçede de yer aldığı anlaşılmıştır. Sesbilimi açısından emojiilerin farklı bağlamlarda farklı ses ve hecelere karşılık olarak kullanılması mümkün olmakla birlikte üzerinde herkesin hemfikir olduğu tek bir sesletimle ifade edilmesi mümkün değildir. Sadece daha önce belirtildiği gibi emojiilerin sesli betimlemeleri yapılabilir. Biçimbilimsel açıdan incelendiğinde emojiiler sözcüklerin kök, ek veya gövde bileşenlerinde kullanılabildiği gibi eğer eş seslilik söz konusuysa gövde oluşturmayan fakat art arda gelen seslerin oluşturduğu sözcük yerine de kullanılabilir. Ayrıca olumsuzluk eki yerine ☹️ veya ✖️ emojiilerinin kullanılabildiği, çoğul eki -ler, -lar yerine aynı emojiinin tekrar yazıldığı görülmüştür.

Anlambilimsel açıdan incelendiğinde emojiiler bireysel tercihlere göre anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla her bir emoji kullanıcı için özgün bir üsluptan bahsetmek mümkündür. Bu üslup tercihleri bireysel, kültürel ve toplumsal düzeyde farklılık gösterebilir. Özellikle kültüre özgü emojiiler söz konusu olduğunda anlam belirli bir kitleye yönelik olarak oluşturulmaktadır (Nazar boncuğu 🗳️ ve Fatıma'nın eli 🙌 gibi). Bununla birlikte başlangıçta yalnızca belli bir kültüre özgü olarak kullanılan bir emoji, dijital ortamda yaygınlık kazanarak evrensel bir boyuta da ulaşabilir. Bu yolculukta emojiiler ilk anlamları haricinde başka anlamlar kazanabilir, hatta başlangıçtaki anlamlarını yitirerek başka bir anlam ifade edebilir. Örnek olarak Türkçede kaka emojiisi 🍌 olarak bilinen emojiinin, esasen dondurma kreması olarak kullanılması amaçlanmıştır.⁷⁷ Burada temsil ile anlam arasındaki ayrım daha çok dikkat çekmektedir.

Stuart Hall temsil sistemlerinin ses tellerimizle çıkarttığımız gerçek seslerden, fotoğraf makineleriyle ışığa duyarlı kâğıt üzerine çıkarttığımız görüntülerden, tuvale boyayla yaptığımız izlerden, elektronik olarak aktardığımız dijital verilerden oluştuğunu ifade eder (Hall, 2017:36). Ona göre temsil; materyal nesneleri ve etkileri

⁷⁷ <https://www.sozcu.com.tr/2015/teknoloji/kaka-emojisi-bakin-aslinda-neymis-771784/>

kullanan bir pratik, bir iştir fakat anlam işaretin materyal özelliğine değil, sembolik işlevine dayanır. Çünkü tıpkı dildeki ses ve kelimeler gibi emojiiler de anlam aktaracak bir kavramı işaret eder, simgeler ya da temsil eder. Bu temsil meselesini hayvan ve bitkilerin emoji karşılıklarında da görmek mümkündür. Nitekim binlerce kuş, balık, çiçek, bitki türü bulunmasına rağmen oldukça sınırlı sayıda tür temsil edilmektedir. Bu durum dijital ortamlarda, canlı türlerinde de tek tipleşmeye ve standartlaşmaya yol açmaktadır. Her ne kadar ırksal çeşitliliği sağlamak adına farklı cilt renkleri yüz ifadesi olan emojiilere dâhil edilmiş olsa da her anlamda çeşitliliğin temsil edilmesi mümkün değildir.

Emojiilerin sesli olarak betimlenmesi, göstergeler arası çeviri niteliği taşıyan ilginç bir örnek olarak görülmüştür. Zira ses, hece, kelime, tümce düzeyinde kullanılabildiği anlaşılan emojiiler, bazı durumlarda ayrı ayrı betimlemelere gereksinim duyabilir. Görme engelliler için yapılan sesli betimlemeler, tek bir emoji için bile bağlamına ve kullanım alanına göre detaylı açıklamalar gerektiğini göstermiştir. Bu durum da emojiilerin neden evrensel bir oluşturmamayaacağını kanıtlar niteliktedir. Her dil için ayrı bir emoji gösterge dizgesinden bahsetmek mümkün olabilir ancak temel ve ilkel düzeyde bir iletişimden fazlası için muhakkak dilin çetrefilli imkânlarından faydalanmak gerekecektir.

Araçsal ve göndergesel işlev ayrımı Türkçe bağlamında oldukça uygun bir sınıflandırma olanağı sağlamıştır. Her ne kadar araçsal işlevdeki bölümler birbirinin yerine kullanım için uygun olsa da özellikle tümcenin veya ifadenin anlamını ironik hale getiren emojiileri sadece ek bilgi ve süsleme amaçlı olarak nitelendirmek yetersiz kalır. Bu nedenle bir emoji hem süsleme hem ek bilgi verme hem de çağrışım amaçlı kullanılmış olabilir. Bu kategoriler birbiriyle aynı anda mevcut olabilir. Bunların hangisinin ağır bastığını öğrenmek için kullanıcının niyetini ve kullanım şeklini, bir başka deyişle bağlamını incelemek gerekir. Diğer taraftan göndergesel işlevde yerine kullanım söz konusu olduğu için bu işlevi yerine getiren emojiilerin tespit edilmesi çok daha kolay olacaktır. Göndergesel işlev, yalnızca bir isim yerine kullanım olarak düşünülmemelidir. Emojiiler ve başka görsel karakterler, isim haricinde sıfatların, fiillerin hatta ifadelerin tamamı yerine kullanılabilir (Siever, 2020:143). Bu bilgiye ulaşan Siever'in çalışması Almancayı içermekteydi ancak aynı durum Türkçe için de geçerlidir. Aynı şekilde yerine kullanım sözcük düzeyinde gerçekleşmek zorunda değildir. Birleşik sözcüklerin parçaları, ekle türetilmiş gövde halinde bulunan sözcüğün isim kökü yerine de emojiiler kullanılabilir. Benzer biçimde görsel benzerliği bulunan emojiiler harfler yerine

kullanılabilir (alograf). Ya da birden çok emoji tek bir harfe veya sözcüğe karşılık gelebilir.

Araçsal işlevde emojiler daha çok anlamı tamamlayıcı bir rol üstlenirken göndergesel işlevde ise anlam ya da anlam içeren ögenin kendisi emoji ile karşılanmaktadır. Bu nedenle göndergesel işleve sahip emojiler arttıkça anlamın çözümlenmesi daha zor bir hale gelmekte hatta bazen bilmeceye benzer ifadeler ortaya çıkmaktadır. Bunların çözümlenmesi ise okuyucunun kültürel art alan bilgisi, bağlama aşinalık oranı, kendi bilinç dışı süreçleri ile ilgilidir.

Çoğunlukla dilbilimsel ifadenin içeriğine odaklanan önceki çalışmalar emojiinin neşe, üzüntü, öfke, sevgi, korku ya da utanç gibi duyguları tasvir etme işlevi bir başka deyişle araçsal işlev üzerine odaklanmıştır. Ancak emojilerin dildeki işlevleri duygu aktarımı ile sınırlı değildir. Araçsal işlevde mevcut ifadenin, cümlelerin anlamı pekiştirilebilir, vurgulanabilir, anlam mecazi hale getirilebilir veya o ifadede geçen bir ögenin çağrışımı emoji aracılığıyla tekrar ifade edilebilir. Ayrıca ironi, memnuniyet ve memnuniyetsizlik de emoji yoluyla iletilebilir. Özellikle e-ticaret sitelerinde satılan ürünlerde yorum ve değerlendirme amaçlı kullanılan emojiler de memnuniyete ilişkin duyguların ifade edilmesi için kullanılabilir.

Emojilerin büyük bir çoğunluğu hem farklı cihazlarda ve platformlarda farklı görüntülenmesi hem de yoruma açık olmaları sebebiyle yanlış anlaşılmaya oldukça yatkındır. Ayrıca farklı kültürler söz konusu olduğu zaman emojilerin anlamının anlaşılması daha çetrefilli bir hale gelmektedir. Lukas R. A. Wilde'ın (2020:184) belirttiği gibi Avrupalı bir akıllı telefon kullanıcısı Japonların kullandığı kaomoji hakkında bilgi sahibi değilse şu ifadeyi (· ω ·)'ı rast gele klavye vuruşları veya bir matematik formülü zannedebilir. Aslında bu şeklin tasvir ettiği şey, yüz ifadesinin yanında başparmağın kaldırılmasıdır. Emotikonlar ve kaomoji tamamen yazı karakterlerinden oluştuğu için tüm unsurlar tam anlamıyla ikonik değildir. Bağlamsal ipuçlarıyla, bu Avrupalı kişi parantezlerin bir kafa şeklini temsil ettiği sonucuna varabilir, bu şekilde algısını bir insan yüzünün bilişsel tipiyle ilişkilendirebilir. Dolayısıyla, bu ifadenin her yönü tekrar anlamsal bir çerçeveye oturtulabilir: 'ω' hayali bir burun tasviri ile 'eşleşir', başın şekli bile belirli bir kalıba dönüşür. Bir başka örnek daha önce belirtildiği gibi ülkemizde de anlamı sıklıkla karıştırılan 🙏 teşekkür emojisidir. Özgün Japon bağlamında, bu ellerin 'lütfen' veya 'teşekkür ederim' ifadelerini temsil etmesi amaçlanmıştır. Batı ülkelerinde

ise bu anlama kolaylıkla ulaşılmaz, bu nedenle 'dua' anlamına geldiği kabul edilir. Kültürel olarak kodlanmış senaryolar duruma göre değişmektedir.

Bu tür 'yanlış anlamalar' farklı düzeylerde çağrışım alanına girmektedir zira her iki alıcı grubu da önce aynı tasvir edilmiş olan jesti 'görür', sonra da bunun altında yatan farklı kültürel senaryolar üzerine düşünür. Bununla birlikte, üçüncü bir yorumlama seçeneği de mevcuttur: Aynı emoji 'çak bir beşlik' anlamında da kullanılmaktadır: İki elin birbirine vurması. Bu sadece (ikincil) kültürel kodlamadaki bir farklılık değil, aynı zamanda bu şekilde görünüşte 'ne gördüğümüzü' de doğrudan etkilemektedir. Eğer bunu 'çak bir beşlik' olarak kullanmayı seçersek eller birbirine belli bir mesafede duran iki farklı kişiye aittir. Eğer 'dua/teşekkür' 'görmeye' karar verirsek eller emojiinin 'arka planında' durduğu varsayılan aynı kişiye aittir. 'Resimsel kesit' her iki durumda da yaklaşık olarak aynı görünmektedir (Wilde, 2020:189). Bu noktada bu emojiinin nasıl algılanacağıyla ilgili belirleyici olan, sadece kültürel kodlama değil, bireyin bilinç dışı süreçleri olabilir. Ya da basitçe kişi kendi sosyal çevresinde kullanıldığı şekilde emojiinin anlamını benimseyebilir. Her bir kullanım alanını bağlamı çerçevesinde ayrıca incelemek gerekir.

Sonuç olarak anlam, büyük oranda kültür kavramına içkindir ve onunla yakından ilişkilidir. Atasözleri ve deyimlerin emojiilerle ifade edildiğinde sadece belirli bir hedef gruba hitap edebilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Emojiiler söz konusu olduğunda Japon kültürü daha çok ön planda olsa da dijitalleşme ile emojiiler Batı ülkeleri başta olmak üzere tüm internet kullanıcıları arasında yaygınlaşmıştır. Hangi emojiilerin kullanıma gireceğinden nasıl tasarlanacağına kadar tüm konularda karar verici Unicode Konsorsiyumudur. Bu kurum yapısı gereği Apple, Microsoft, Google, Adobe gibi birçok bilinen markanın desteği ile varlığını sürdürmektedir. Bu kurumların tamamı Amerika merkezli ve çok ulusludur. Ayrıca kurumun kendisi kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olmasına rağmen ticari faaliyet yürüten şirketlerle yakından ilişkilidir. Bu açıdan düşünülürse emojiiler kültür endüstrisinin en somut ürünleri olarak nitelendirmek yanlış olmaz.

Adorno ve Horkheimer kültür endüstrisi kavramı ile genel itibariyle kapitalist uygulamaların kültürel öğeler de dâhil olmak üzere birçok unsuru metalaştırmasını eleştirmektedir. Günümüzde kitle iletişiminin en yaygın yöntemi sosyal medya olduğu için bu metalaşma veya meta fetişizmi de yine sosyal medya üzerinden gerçekleşmektedir. Emojisi yapılan her unsur dijital kültürün bir parçası haline getirilmekte ve oradaki temsili nasıl sunulduysa o sunum 'norm' olarak kabul

edilmektedir. Hatta diplomatik ilişkilerin bile emoji tasarımlarını etkilediğini görmek mümkündür. Örneğin Danimarka'ya ait olan Grönland ve Faroe Adaları'nın bayraklarına yer verilirken Gürcistan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti ile Acara Özerk Cumhuriyeti'nin bayraklarına yer verilmemektedir. Bitmeyen tartışmalar üzerine Unicode Konsorsiyumu, bundan sonraki süreçte yeni bir bayrak emojisinin değerlendirmeye alınmayacağını ve kullanıcıların beğenisine sunulmayacağını açıkladı.⁷⁸ Bu açıklama konsorsiyumun siyasi tartışmalardan uzak durma çabası olarak yorumlanmasına rağmen bağımsızlığını yeni kazanmış olan ülkelerin dijital ortamda temsili açısından talihsiz bir durumdur.

Göstergebilim açısından emojielerin farklı biçimlerde kullanıldığı görülmektedir. Yazılı bir metinle ya da ifadeyle birleşik olarak kullanılan emojieler araçsal işleve sahipse metnin akışında uygun düşen herhangi bir yerde bulunabilir. Ancak çoğunlukla tümcenin sonunda veya başındadır. Araçsal işleve sahip bu emojieler 'gösteren' olarak nitelendirilebilir. Fakat gösterilen ya da bu tür emojielerin temsil ettiği şey, birden fazla kavrama tekabül edebilir. Zira özellikle yüz ifadesi emojielerinde duygular söz konusu olduğunda anlam karmaşası artar. Objelerin ve diğer varlıkların emojieleri ise onların dijital dünyadaki 'gösterileni' olarak açıklamak gerekir. Göndergesel işlevde ise direkt olarak yerine kullanım söz konusu olduğu için bu işleve sahip emojieler başlı başına bir göstergedir. Bunların anlaşılması daha üst düzey bir bilişsel beceri, emoji dünyasına ve kullanımına aşinalık gerektirmektedir. Zira emojieler kullanım şekline ve bağlama göre anlam kazanmaktadır. Peirce'ın bakış açısına göre ise emojielerin büyük çoğunluğu görüntüsel gösterge kategorisine girerken bayrak emojieleri simge kategorisinde değerlendirilebilir. Ayrıca araçsal işleve sahip emojieleri metin dışı bir unsur olarak belirtmek uygunken göndergesel işleve sahip emojieler yazılı metnin bir parçası hatta tamamı haline gelmiştir.

Yazı sistemleri açısından incelendiğinde emojieler artık dijital yazışmaların ayrılmaz bir parçası haline gelerek alfabetik yazı sistemlerini melez bir hale getirmiştir. Alfabetik ve piktografik özellikler gösteren sosyal medya yazı dili, tarih öncesi döneme dayanan piktografik yazı sistemlerine bir dönüş eğilimi göstermektedir. Ticari işlemlerin yazılması gerekliliğinin ardından yazının icadıyla ilk uygarlıklar ortaya çıkmıştı. Piktografik ve logografik özellikler gösteren ilk yazı sistemleri zamanla sembolleşerek yerini alfabetik yazı sistemlerine bırakmıştı. Günümüzde ise dijital okuryazarlık becerisi

⁷⁸ <https://www.webtekno.com/yeni-bayrak-emojisi-yayinlanmayacak-h122190.html>

gerektiren yeni bir internet uygarlığı görülmektedir. Bu becerinin en önemli gerekliliklerinden biri de emojiilerin anlamlandırılması ve ‘doğru’ kullanımıdır. Her ne kadar bireylerin emojiilere kendine has anlamlar yüklediği görülse de genellikle kültürel olarak hemfikir olunan bir doğru kullanım mevcuttur. Bununla birlikte kullanım farklılıklarından doğan değişiklikler her emoji kullanıcısı için ayrı bir üslubun varlığına işaret etmektedir. Bu tekrar eden kullanım kalıpları ayrıca biçembilimsel açıdan incelenebilir.

Çoğu dilbilimci dilin sessel boyutunun görsel boyutundan önce geldiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte zihinsel bir süreç olarak dilin henüz anne karnındaki bebekte dahi edinilmeye başladığı bilinmektedir. Dolayısıyla yüz ifadeleri ve görsel unsurlar yoluyla iletişim, sesli iletişimden önce başlamış olabilir. Bunun dil olarak adlandırılması tartışmalı bir konu olarak kalsa da ilk yazı sistemlerinin tamamen piktografik özellik gösterdiği aşikârdır. Günümüzde emojiiler bütün bir kelimeyi temsil ettiğinde logografik, bir heceyi temsil ettiğinde ise seslemsel yazı sistemleriyle benzer işlerlik göstermektedir. Diğer taraftan her bir emoji bir piktogram veya ideogram olarak nitelendirilebilir. Emojiilerin sessel karşılığının net olarak bilindiği tek kullanım şekli alograflardır, bir başka deyişle bir harf yerine kullanılmasıdır. Bunun haricinde emojiiler artikülasyon konusunda dilsel öğelerin aksine eksik kalmaktadır.

Emojiilerin belagat açısından oldukça önemli bir konuma sahip olduğunu ayrıca belirtmek gerekir. Sözün yazılı dile aktarımında kaybolan bakış, jest, mimik, vurgu, tonlama, ses tonu gibi öğeler duygu aktarımında mühim bir yere sahiptir. Bu öğelerin yerini yazılı dilde yüz ifadeli emojiiler alabilir. Bu sayede muhatap meramını daha açık ve anlaşılır bir biçimde karşı tarafa iletebilir. Özellikle mecaz anlam katmak için eklenen bir emoji sıradan bir cümlemin anlamını tamamen değiştirebilecek güce sahiptir. Ayrıca bir gülücük emojiisi konuşmanın bağlamına göre gülme, dalga geçme, alaya alma, şirinklik yapma gibi birçok farklı anlama gelebilir.

Atasözleri ve deyimlerin tamamen emojiilerle ifade edilmesi göndergesel işlevi daha ileri bir boyuta taşımıştır. Simgeselliğin arttığı ve tahmin edilebilirliğin zorlaştığı bu tür kullanımlarda ad aktarmasına sıklıkla başvurulmuştur. Zeytin yerine zeytin dalı taşıyan güvercin emojiisi, Pazartesi yerine takvim emojiisi gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu nedenle okuyucunun ana diline hâkim olması ve kültüre özgü deyişlere aşina olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Belirli bir art alan bilgisine sahip olmadan bu tarz deyim ve atasözlerini çözümlemek oldukça zor hale gelmektedir.

Dilin imkânları düşünöldüğünde emojiilerin nispeten yetersiz kaldığı görölse de emojiiler de tıpkı dilin evrimi gibi sürekli dönüşüm içerisinde. Kullanıcıların talepleri, kullanımları doğrultusunda bu şekillenme süreci daima devam etmektedir. Bu dönüşüm ilk aşamada iletişimi kolaylaştırma amaçlı olarak yapılsa da daha sonra belirli talepleri karşılamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu talepler belirli sosyal ve kültürel grupların temsili için ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltma gibi sosyal bir amaca yönelik olabilir. Bazı profesyonel meslek emojiilerine kadınların eklenmesi, türbanlı kadın emojiisi, cinsiyetsiz birey emojiisi bu taleplere örnek teşkil edebilir.

Gelecekte de emojiilere yeni tasarımların eklenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Web 3 uygulamalarıyla birlikte merkeziyetsiz ve birey odaklı yaklaşımların yaygınlık kazandığı bir ortamda kimlik ve temsil meselelerinin dil ve emoji bağlamında daha çok tartışılması gerekecektir. Özellikle Metaverse gibi uygulamalar, kişilerin istediğı dünyayı sanalda oluşturabilmesine imkân tanıdığı için insanların en doğal yetisi olan dil de görsel unsurları daha fazla içerecek şekilde evrilebilir.

KAYNAKÇA

- Abel, J. (2020). Not Everyone s Or, the Question of Emoji as ‘Universal’ Expression. In E. Giannoulis & L. Wilde (Ed.), *Emoticons, Kaomoji and Emoji* (ss. 25-43). Routledge.
- Abidin, C., & Gn, J. (2018). Between art and application: Special issue on emoji epistemology. *First Monday*, 23(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v23i9.9410>
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alver, K., & Doğan, N. (2013). *Kültür Sosyolojisi*. Hece Yayınları.
- Aral, E. (2018). Ortak Dil Olarak Tinlemler (Emojiler). *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 434-451. <https://orcid.org/0000-0001-8460-7659>
- Bai, Q., Dan, Q., Mu, Z., & Yang, M. (2019). A Systematic Review of Emoji: Current Research and Future Perspectives. *Çinde Frontiers in Psychology* (C. 10). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02221>
- Barbieri, F., Ballesteros, M., & Saggion, H. (2017). Are emojis predictable? *15th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics, EACL 2017 - Proceedings of Conference*, 2. <https://doi.org/10.18653/v1/e17-2017>
- Barbieri, F., Kruszewski, G., Ronzano, F., & Saggion, H. (2016). *How Cosmopolitan Are Emojis?* <https://doi.org/10.1145/2964284.2967278>
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*, (çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Barthes, R. (2016). *Göstergebilimsel Serüven*, (çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Berard, B. (2018). I second that emoji: The standards, structures, and social production of emoji. *First Monday*, 23(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v23i9.9381>
- Berger, J. (2019). *Görme Biçimleri*. Metis Yayıncılık.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK). (2018). *Bilişimde Özenli Türkçe*. <https://bilisimde.ozenliturkce.org.tr/>
- Blagdon, J. (2013). How Emoji Conquered the World: The Story of the Smiley Face from the Man Who Invented It. *The Verge*, erişim tarihi. 01/06/2021. www.theverge.com/2013/3/4/3966140/how-emoji-conquered-theworld
- Bouissac, P. (2012). Continuum Advances in Semiotics. In *Bloomsbury*.
- Brantley, J. (2015). “In things”: The rebus in premodern devotion. *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, 45(2), 287-321. <https://doi.org/10.1215/10829636-2880899>

- Butcher, A. (2016, Mart). Emoji Feminism. *New York Times*.
- Canan, S. (2016). *Unutulacak Şeyler*. Tuti Kitap.
- Cassirer, E. (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi-I Dil*. Hece Yayınları.
- Clark, C. R. (1984). A Close Look at the Standard Rebus System and Blissymbolics. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 9(1).
<https://doi.org/10.1177/154079698400900106>
- Cooper, J. S. (1999). Sumerian and Semitic Writing in Most Ancient Syro-Mesopotamia in *Languages and Cultures in Contact*, ed. K. Van Lerberghe and G. Voet, 61-77. Leuven: Peeters.
- Danesi, M. (2017). *The Semiotics of Emoji*. Bloomsbury Publishing.
www.semioticon.com/semiotix
- DeFrancis, J. (1989). *Visible Speech: The Diverse Oneness of Writing Systems*. University of Hawaii Press.
- Dervişcemaloğlu, B. (2008). “Göstergebilim”, erişim tarihi 20.06.2021.
<http://www.egeedebiyat.org/docs/493.pdf>
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü*. (çev. Prof. Dr. Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Eratalay, S. (2007). *Sümer Dilinin Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Yapısı* [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Eryiğit, G. (2020). *Doğal Dil İşleme*. <https://yapayzeka.itu.edu.tr/arastirma/dogal-dil-isleme>
- Evans V. (2017). *The emoji code: the linguistics behind smiley faces and scaredy cats* (First U.S.). Picador.
- Fabricius. (2020). <https://artsexperiments.withgoogle.com/fabricius/en>
- Fischer, S. R. (2001). *A History of Language*. Reaktion Books.
- Foucault, M., & çev. Kılıçbay, A. Mehmet. (2001). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. İmge Yayıncılık.
- Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2007). *An Introduction to Language* (7. bs). Thomson Wadsworth.
- Galloway, P. (2016). The Original NTT DOCOMO Emoji Set has been Added to the Museum of Modern Art’s Collection. *MoMA: Features and Perspectives on Art and Culture*, Erişim tarihi 01/07/2020. <https://stories.moma.org/the-original-emoji-set-has-been-added-to-the-museum-of-modern-arts-collectionc6060e141f61>
- Gençer Baloğlu, Z. (2017). İlk Türkçe-Japonca Sözlük Mecmua-i Lügat Üzerine Sözlükbilimsel Bir İnceleme. *Gazi Türkiyat*, 28, 21-44.
<https://doi.org/10.34189/gtd.28.002>

- Giannoulis, E., & Wilde, L. R. A. (2020). Emoticons, Kaomoji, and Emoji The Transformation of Communication in the Digital Age. İçinde *Emoticons, Kaomoji , and Emoji*. Routledge Taylor & Francis.
- Gümüşhan, H. (2018, Kasım). Yazının Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Yazının Çeşitli Yüzeylere Uygulanabilirliği. *6th International Printing Technologies Symposium*.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*, (Çev. İdil Dünder), Pinhan Yayıncılık.
- Highfield, T., & Leaver, T. (2016). Instagrammatics and digital methods: studying visual social media, from selfies and GIFs to memes and emoji. *Communication Research and Practice*, 2(1). <https://doi.org/10.1080/22041451.2016.1155332>
- Joyce, T. (2011). The significance of the morphographic principle for the classification of writing systems. *Written Language & Literacy*, 14(1). <https://doi.org/10.1075/wll.14.1.04joy>
- Karasu, A. (2019). Yargı, emoji hukukuna ne kadar hazır? *Habertürk*. <https://www.haberturk.com/yazarlar/ayse-ozek-karasu/2545917-yargi-emoji-hukukuna-ne-kadar-hazir>
- Kejriwal, M., Wang, Q., Li, H., & Wang, L. (2021). An empirical study of emoji usage on Twitter in linguistic and national contexts. *Online Social Networks and Media*, 24. <https://doi.org/10.1016/j.osnem.2021.100149>
- Köktürk, Ş., Eyri, S., Köktürk, Ş., & Eyri, S. (2013). Dilbilim ve Göstergebilim: Ferdinand De Saussure ve Göstergebilimi Anlamak. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, 2.
- Kuşçu, E. (2017). Sözcük Öğretimi Üzerine Değerlendirmeler ve Fransa Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi'nin (CNRS) Görsel-Anlambilimsel Yorumu. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(2).
- Lee, S. J. (2018). Emoji at MoMA: Considering the “original emoji” as art. *First Monday*, 23(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v23i9.9401>
- Ljubešić, N., & Fišer, D. (2016). A Global Analysis of Emoji Usage. *Proceedings of the 10th Web as Corpus Workshop (WAC-X) and the EmpiriST Shared Task*, 82-89. <https://doi.org/10.18653/v1/w16-2610>
- Logan, M. (2015). These Emoji Make it Easier for Kids to ‘Talk’ about Abuse. *Wired*. Erişim tarihi: 01/09/2020. <https://www.wired.com/2015/06/abused-emoji/>.
- Merriam Webster Dictionary. (2022). An Encyclopædia Britannica Company. <https://www.merriam-webster.com/>
- Mestrovic, S. G. (1999). *Duyguötesi Toplum*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Na’aman, N., Provenza, H., & Montoya, O. (2017). Mojisem: Varying linguistic purposes of emoji in (Twitter) context. *ACL 2017 - 55th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics, Proceedings of the Student Research Workshop*. <https://doi.org/10.18653/v1/P17-3022>

- Nalbant, V. (Prof. Dr.), & Tığ, M. (2019). Türkçenin Yazımında Yeni Bir Moda: İdeografik ve Piktografik Yazıya Dönüşüm Mü? *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*.
- Naveh, J. (1997). *Early History of the Alphabet: An Introduction to West Semitic Epigraphy and Palaeography* (3. bs). The Magnes Press The Hebrew University.
- Nissen, H., & Heine, P. (2009). *From Mesopotamia to Iraq*. University of Chicago Press.
- Pope, M. (1999a). *The Story of Decipherment From Egyptian Hieroglyphs to Maya Script*. Thames and Hudson.
- Pope, M. (1999b). *The Story of Decipherment: From Egyptian Hieroglyphs to Maya Script* (Revised). Thames & Hudson.
- Rifat, M. (2019). *Göstergebilimin ABC'si*. Say Yayınları, İstanbul.
- Rotaru, A. S., & Vigliocco, G. (2020). Constructing Semantic Models From Words, Images, and Emojis. *Cognitive Science*, 44(4). <https://doi.org/10.1111/cogs.12830>
- Saussure, F. (1916), “*Cours de linguistique generale*”, Çeviren: Prof. Dr. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
- Schmandt-Besserat, D. (2015). Evolution of Writing. İçinde *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition*. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.81062-4>
- Siever, C. (2020). ‘Iconographic Communication’ in Digital Media: Emoji in WhatsApp, Twitter, Instagram, Facebook— From a Linguistic Perspective. İçinde *Emoticons, Kaomoji and Emoji*. Routledge Taylor & Francis.
- Şirin, H. (2006). *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*. Akçağ Yayınları.
- Solmaz, M. (2005). *Biçimbilim ve Sözdizim Açısından Etrüsk Dili* [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Stark, L., & Crawford, K. (2015a). The Conservatism of Emoji: Work, Affect, and Communication. *Social Media and Society*, 1(2). <https://doi.org/10.1177/2056305115604853>
- Stark, L., & Crawford, K. (2015b). The Conservatism of Emoji: Work, Affect, and Communication. *Social Media and Society*, 1(2). <https://doi.org/10.1177/2056305115604853>
- Tan, M. (2015). Apple adds racially diverse emoji, and they come in five skin shades. *The Guardian*.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (t.y.). *Encyclopaedia Britannica*. Geliş tarihi 15 Aralık 2022, gönderen <https://www.britannica.com/>
- Toksöz, L., & Kahraman, C. (2017). Türk Üniversite Öğrencilerinin Emoji Algısı. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. <https://doi.org/10.20304/humanitas.322989>

- Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. (2020). <https://sozluk.gov.tr/> .
- Türk, G. D., & Demirci, E. (2016). Sanal Cemaatlerde Emoji Kullanma. In *1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences, Madrid IBAD-2016*.
- Vanderheiden, D. H., et al. (1975). Symbol communication for the mentally handicapped. *Mental Retardation*, 13(1), 34–37.
- Vonberg, J., Shubert, A., & Schmidt, N. (2017). Teen behind new hijab emoji: ‘I just wanted an emoji of me.’ *CNN*. <http://edition.cnn.com/2017/07/18/europe/hijab-emoji-teenager/>
- Votruba. (t.y.). *Oldest Smiley in Slovakia*. Geliş tarihi 18 Temmuz 2022, gönderen <https://www.pitt.edu/~votruba/qsonhist/smileyoldestslovakia.html>
- We Are Social. (2022). *Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri*. <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>.
- Whiting, J. (2017). “Encountering Rebuses a Path of Discovery From One Little Children’s Book”, *National Library of Australia*, <https://www.nla.gov.au/blogs/behind-the-scenes/2017/02/06/encounteringrebuses>
- Wilde, L. R. A. (2019). The Elephant in the Room of Emoji Research Or, Pictoriality, to what Extent? İçinde *Emoticons, Kaomoji, and Emoji: The Transformation of Communication in the Digital Age*.
- Wolf, J. M., & McAlonie, M. L. (1977). A multimodality language program for retarded preschoolers. *Education and the Training of the Mentally Retarded*, 12(3).
- Woods, C. (2010). *Visible Language: Inventions of Writing in the Ancient Middle East and Beyond* (C. 32). The Oriental Institute of the University of Chicago.
- Yavuz, A. (2020). *Reklamlar Aracılığıyla Duygu Yönetimine Göstergibilimsel Bir Bakış: Coca-Cola Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları*. Dipnot Yayınevi.
- Yelken, R. (2013). Kültür Endüstrisini Yeniden Tartışmak ya da Popüler Kültürle Hesaplaşmak. In *Kültür Sosyolojisi* (p. 241). Hece Yayınları.
- Zeğerek Çalış, E. (2020). Grafik tasarımda bir anlatım dili: Rebus tasarım. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 24, 127-139.
- Zeybek, I. (2018). Dijitalde Duygu Dili:Emojilerin Sihirli Dünyası. “*Dönüşen Dünyada İletişimin Rolü*” *Uluslararası Sempozyum*. <https://hdl.handle.net/11413/2522>

İnternet Kaynakları

<https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/> (Erişim Tarihi: 20.11.2022)

<https://www.britannica.com/topic/logogram-writing> (Erişim Tarihi: 10.07.2021)

<https://www.britannica.com/topic/syllabary> (Erişim Tarihi: 10.07.2021)

<https://www.resfebeturkiye.com/ilkokul-resfebeleri/258-resfebe-ornekleri-zor.html> (Erişim Tarihi: 01.03.2022)

<https://www.moma.org/collection/works/196070> (Erişim Tarihi: 05.10.2020)

<https://home.unicode.org/emoji/emoji-frequency/> (Erişim Tarihi: 07.12.2021)

<https://www.pitt.edu/~votruba/qsonhist/smileyoldestslovakia.html> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)

<http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/9381> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)

<https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3549376/Frustrated-triumphant-probably-sending-wrong-signals-using-12-commonly-misunderstood-emojis.html> (Erişim Tarihi: 02.02.2022)

<https://yapayzeka.itu.edu.tr/arastirma/dogal-dil-isleme> (Erişim Tarihi: 08.06.2022)

<https://www.theguardian.com/technology/2015/feb/24/apple-adds-racially-diverse-emoji-and-they-come-in-five-skin-shades> (Erişim Tarihi: 06.08.2022)

https://twitter.com/meral_aksener/status/1553484867165380609 (Erişim Tarihi: 31.07.2022)

<https://twitter.com/mansuryavas06/status/1547632587748696064> (Erişim Tarihi: 31.07.2022)

<https://www.bbc.com/news/technology-36265455> (Erişim Tarihi: 15.08.2022)

<https://www.haberturk.com/yazarlar/ayse-ozek-karasu/2545917-yargi-emoji-hukukuna-ne-kadar-hazir> (Erişim Tarihi: 09.09.2022)

<https://www.indyturk.com/node/378801/> (Erişim Tarihi: 05.01.2022)

<https://www.bloomsbury.com/us/series/continuum-advances-in-semiotics/> (Erişim Tarihi: 03.07.2021)

<http://www.ege-edebiyat.org/docs/493.pdf> (Erişim Tarihi: 14.08.2021)

<https://unicode.org/emoji/charts/full-emoji-list.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://unicode.org/consortium/consort.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://home.unicode.org/membership/members/> (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://emoji.com.tr/emoji-anlamlari/> (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://emoji949.wordpress.com/2019/01/14/asik-emojisi/> (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

<https://www.trendyol.com/enjoy/tavuklu-yetiskin-kedi-mamasi-15-kg-p-750051/yorumlar> (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

<https://www.trendyol.com/pnkre/25-ml-kas-sekillendirici-p-127869305/yorumlar> (Erişim Tarihi:25.10.2022)

<https://www.trendyol.com/munora-butik/ince-askili-drapeli-kirmizi-elbise-p-265364500/yorumlar> (Erişim Tarihi:25.10.2022)

<https://mobile.twitter.com/belgeseIdunyasi/status/1584624929722408960> (Erişim Tarihi:25.10.2022)

<https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1588103016158216192> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1581618992011440128> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.trendyol.com/munora-butik/ince-askili-drapeli-kirmizi-elbise-p-265364500/yorumlar> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.trendyol.com/trendyolmilla/siyah-pileli-etek-twoaw21et0111-p-44555915/yorumlar> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.instagram.com/p/CjIFeX7oHgY/> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.instagram.com/p/Cj2CVx8t5bJ/> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.instagram.com/p/CjKiuYUGrtZ/> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.instagram.com/p/CiFhRAisDnG/> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1595369283692929025> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.dictionary.com/browse/allograph> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.facebook.com/bilimonkaferestoran/photos/erdemlide-bi-limn-erdemli-erdemlisahil-bilimon-bilezzet-bierdemli-yemek-kahvekey/263084471274517/> (Erişim Tarihi:04.04.2020)

<https://mobile.twitter.com/TRveri/status/1593620257654165505> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://smoshka.medium.com/bir-c%C3%BCmleyi-hi%C3%A7-harf-kullanmadan-sadece-emojiler-ile-yazabilir-miyiz-veya-hiyeroglif-d%C3%B6n%C3%BCC5%9F-6d930840c48> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

https://twitter.com/pushholder/status/1486964238388236288?s=20&t=dvJo7ZyieMiHLoT_6kLJZQ (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<http://elmaaltshift.com/gorme-engelliler-icin-emojiler-seslendirildi/> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<http://sebeder.org/EMOJILER-1246.html> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.sozcu.com.tr/2015/teknoloji/kaka-emojisi-bakin-aslinda-neymis-771784/>
(Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://www.webtekno.com/yeni-bayrak-emojisi-yayinlanmayacak-h122190.html>
(Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://eodev.com/gorev/17348483> (Erişim Tarihi:01.12.2022)

<https://mustafakaragol.com/emojilerle-atasozleri-ve-deyimler-yarismasi.html> (Erişim Tarihi:10.12.2022)

<https://fizikcisehriye.wordpress.com/2020/04/05/emojilerle-ata-sozlerimiz/> (Erişim Tarihi:10.12.2022)

<https://twitter.com/sivriikalemler/status/1246573045927591937> (Erişim Tarihi:10.12.2022)

<https://www.sozcu.com.tr/2015/teknoloji/appledan-emoji-devrimi-754055/> (Erişim Tarihi:10.12.2022)

<https://webrazzi.com/2018/03/26/apple-engelli-bireyleri-temsil-eden-13-emojiyi-yayina-almak-istiyor/> (Erişim Tarihi:10.12.2022)